albert camus
yabancı
roman

Varlık

varlık / anlatı

Yabancı, çağdaş Fransız yazarlarının en ünlülerinden biri olan Camus'nün adı dünyayı tutmuş bir yapıtıdır.

Nobel ödülünü aldıktan ve öldükten sonra büsbütün genişleyen ünü, onu çağımız dünya edebiyatının başköşesine oturtmuştur. Ne yapmak istemiştir bu yapıtında Camus? Kendi felsefesi olan, dünyanın ve yaşamın anlamsızlığı açısından bir olay anlatır bize.

Dostoyevski'nin iradesiz insanlarını anımsatan bir kişidir kahramanı. Ne yaptığının bile farkına varmadan adam öldürür, pek de suçlu olmadığı halde kendini savunmaya kalkışmaz ve ölüme mahkûm edilişini olağan bir şey gibi karşılar.

Bu uyuşuk ruhlu adamın serüveninde şaheserlere özgü bir ustalık vardır.

Anlatı Dizisi: 16 Varlık Yayınları, sayı: 233 Dokuzuncu basım: 1991

ISBN 975-434-023-4

Cağaloğlu Yokuşu 40/2, 34440 Cağaloğlu-İstanbul

Tel: 522 69 24 - Faks: 512 95 28

Kapak deseni: Sait Maden

Dizgi: Varlık Yayınları/Moonstar

Grafik Baskı: Kurtiş Matbaası

Cilt: Güven Mücellithanesi

ALBERT CAMUS

Yabancı

Çeviren: Samih Tiryakioğlu

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Bugün annem öldü. Belki de dün, bilmiyorum. İhtiyarlar Yurdu’ndan bir telgraf aldım: *"Anneniz öldü. Cenazesi yarın kaldırılacak. Saygılar."* diyordu. Bundan pek bir şey anlaşılmıyor. Belki dün ölmüştür.

İhtiyarlar Yurdu, Cezayir’den seksen kilometre uzakta, Marengo’dadır. Saat ikide otobüse bineceğim ve öğleden sonra oraya ulaşacağım. Böylelikle geceyi annemin tabutu başında geçireceğim, yarın akşam da dönmüş olacağım. Patrondan iki gün izin istedim. Böyle bir mazeret yüzünden bunu bana vermemezlik edemezdi. Ama pek de memnun görünmüyordu. Hatta ona: "Suç bende değil," dedim. Yanıt vermedi. O zaman, "keşke böyle demeseydim" diye düşündüm. Alt tarafı ondan özür dilemeye zorunlu değildim ki. Hatta işin doğrusu, onun bana başsağlığı dilemesi gerekirdi. Fakat bunu herhalde öbür gün, beni yas tutmuş görünce yapacak. Şimdiyse annem sanki ölmemiş gibi. Gömüldükten sonra ise, aksine olarak, bu iş sona ermiş ve daha bir resmiyete kavuşmuş olacak.

Saat ikide otobüse bindim. Hava çok sıcaktı. Her zamanki gibi Çéleste’in lokantasında yemek yedim. Herkes bana çok acıyordu. Céleste: "Ana gibi yâr olmaz," dedi. Gideceğim sırada beni kapıya kadar geçirdiler. Emmanuel’in odasına kadar gidip ondan bir siyah kıravatla bir de siyah pazubend ödünç almak gerektiği için, biraz sersemledim. O da birkaç ay önce amcasını kaybetmişti.

Otobüsü kaçırmamak için koştum. Herhalde bu acele koşuş yüzünden, üstelik buna otobüsün sarsıntısı, benzinin kokusu, yolla gökyüzünün güneşten parıldayışı da eklenince, içim geçti. Hemen hemen bütün yol boyunca uyumuşum. Uyandığım zaman bir askerden yana yığılmıştım. Bana gülümsedi: "Uzaktan mı geliyorsunuz?" diye sordu. Fazla konuşmamak için: "Evet," dedim.

Yurt, köyden iki kilometre uzaktaydı. Yolu yaya olarak aldım. Hemen annemi görmek istedim. Fakat kapıcı bana: "Önce müdüre çıkmanız gerek," dedi. Müdürün işi olduğu için biraz bekledim. Ben beklerken kapıcı boyuna konuştu, sonra müdürün karşısına çıktım. beni bürosunda kabul etti. Ufak tefek bir ihtiyardı, yakasında Légion d'Honneur nişanının rozeti vardı. Berrak gözleriyle bana baktı. Sonra elimi sıktı, ama o kadar uzun zaman tuttu ki nasıl geri çekeceğimi bir türlü bilemedim. Bir dosyaya baktı: "Mme Meursault buraya üç yıl önce girdi," dedi. "Onun tek dayanağı sizdiniz." Bana serzenişte bulunduğunu sandım, ona açıklamada bulunmaya başladım. Ama sözümü kesti: "Kendinizi haklı göstermeye çalışmanıza gerek yok evladım," dedi. "Annenizin dosyasını okudum. Onun gereksinimlerini karşılayacak kadar paranız yoktu. Annenizin bir bakıcıya ihtiyacı vardı. Aylığınız az. Sonra, üstelik o, burada hayatından daha memnundu." Ben: "Evet, Müdür Bey," dedim. Konuşmasını sürdürdü: "Hem biliyor musunuz, onun arkadaşları da vardı burada, kendi yaşında kimselerdi bunlar. Anneniz onlarla eski zamana ait şeyler hakkında konuşmak imkânını buluyordu. Siz gençsiniz, sizinle canı sıkılırdı."

Gerçekten de öyleydi. Evdeyken annem, bütün zamanını hiç ses çıkarmaksızın peşimden bakmakla geçirirdi. Yurda gelişinin ilk günlerinde sık sık ağlamıştı. Fakat alışkanlık yüzündendi bu. Birkaç ay sonra da, onu yurttan çıkarsalar bu yüzden ağlayacaktı. Hep alışkanlık yüzünden. Biraz da bu nedenledir ki, son yıl içinde yurda hemen hemen hiç gitmez oldum.

Sonra, bütün pazar günüm boşa gidiyordu. Üstelik otobüse binmek, bilet almak, iki saat yol tepmek de caba.

Müdür bana başka şeyler de söyledi, ama artık onu hemen hemen dinlemiyordum. Sonra: "Annenizi görmek istersiniz herhalde?" dedi. Hiçbir şey söylemeden ayağa kalktım, o da kapıya doğru önümsıra yürüdü. Merdivende: "Ölüsünü bizim küçük morga kaldırdık," diye izah etti. "Ötekiler üzülmesinler diye yapıyoruz bunu. Yurttakilerden biri öldü mü, ötekiler iki veya üç gün sinir içinde kalırlar. Bu da işlerimizi güçleştiriyor." Bir avludan geçtik. Orada bir sürü ihtiyar vardı. Küçük gruplar halinde toplanmışlar, konuşuyorlardı. Biz geçerken susuyorlardı. Arkamızdan konuşmalar yeniden başlıyordu. Boğuk papağan ötüşlerini andıran seslerdi bunlar sanki. Küçük bir binanın kapısına geldiğimiz zaman, Müdür benden ayrıldı: "Bana müsaade Monsieur Meursault," dedi. "Bir arzunuz olursa büromdayım. Cenaze törenini yarın saat on'da yapmayı kararlaştırdık. Böylelikle geceyi rahmetlinin başında geçirebilirsiniz diye düşündük. Ha, az daha unutuyordum: Anneniz galiba arkadaşlarına sık sık dinî törenle gömülmek istediğini söylermiş. Ben bunun için gereken her şeyi yaptım ama, size de bir kere söyleyeyim dedim." Müdüre teşekkür ettim. Annem zındık bir kadın değildi ama, sağlığında dinle uzun boylu alış-verişi yoktu.

İçeriye girdim. Burası, çok aydınlık bir salondu. Duvarlar beyaz badanalıydı. Salonun tavanında bir camekân vardı. Eşyası sandalyelerle X biçimi sehpalardan ibaretti. Bu sehpalardan iki tanesi ortada duruyordu. Üstünde de kapağı kapalı bir tabut vardı. Ceviz rengine boyanmış tahtaların üzerinde, yalnız yarı yarıya gömülü parlak vidalar görülüyordu. Tabutun yanında sırtına beyaz gömlek giymiş, başına alacalı bir örtü örtmüş bir Arap hastabakıcı kadın vardı.

O sırada kapıcı da peşimsıra içeriye girdi. Koşmuş olmalıydı herhalde. Biraz kekeleyerek: "Tabutu kapadık ama, vidaları çıkarayım da annenizi

görün," dedi. Tabuta yaklaşıyordu ki, ben onu durdurdum. "Görmek istemiyor musunuz?" diye sordu. "Hayır." dedim. Durdu, ben de bozuldum. Çünkü böyle bir şey söylemenin hiç doğru olmadığını anlıyordum. Az sonra yüzüme baktı: "Neden?" diye sordu bana, ama sesinde sitemli bir hal yoktu, sırf sebebini öğrenmek istiyor gibiydi. Ben: "Bilmem," dedim. O zaman beyaz bıyığını burdu, yüzüme bakmadan: "Anlıyorum," dedi. Adamın açık mavi gözleri, biraz kırmızıca bir teni vardı. Bana bir iskemle verdi, kendisi de benim biraz gerimde oturdu. Hastabakıcı kadın ayağa kalkıp kapıya doğruldu. O sırada kapıcı: "Frengisi var," dedi. Ben anlıyamadığım için hastabakıcıya baktım, gözlerinin altında başını çepeçevre dolaşan bir sargı bulunduğunu gördüm. Burun hizasında sargı yassıydı. Yüzünde yalnız sargının beyazlığı görülüyordu.

Kadın gidince, kapıcı: "Sizi yalnız bırakayım bari," dedi. Ne türlü bir hareket yaptım, pek bilmiyorum ama, gitmedi, yine arkamda ayakta durdu. Böyle ense kökümde durması beni sıkıyordu. Salonu güzel bir öğle sonu ışığı doldurmuştu. İki tane eşekarısı camekânа doğru uçup uçup vızıldıyordu. Yavaş yavaş uykumun geldiğini hissetmekteydim. Kapıcıya doğru dönmeden, ona: "Siz buraya geleli çok oldu mu?" dedim. Sanki benim bu sorumu bekliyormuş gibi, hemen cevap verdi: "Beş yıl oluyor."

Sonra da uzun uzun gevezelik etti. Birisi çıkıp da ona günün birinde Marengo İhtiyarlık Yurdu’nda kapıcı olacağını söylese çok şaşarmış. Altmışdört yaşındaymış. Parisliymiş. O sırada sözünü kestim: "Ya, buralı değilsiniz demek?" dedim. Sonra da onun beni müdürün yanına götürmezden önce annemden bahsetmiş olduğunu hatırladım. Bana: "Annenizi hemen gömmek lâzım," demişti. "Çünkü hele burada, ovada hava çok sıcaktır." İşte o zaman bana Paris’te kaldığını, orayı bir türlü unutamadığını söylemişti. "Paris’te ölüler üç, bazen dört gün gömülmeden durur. Burada ise vakit yoktur, insan daha ölüm düşüncesine alışmadan cenaze arabasının peşine takılmak zorunda kalır." demişti. O zaman karısı

ona: "Sus, Monsieur’ye söylenecek şeyler değil bunlar," diye çıkışmıştı. Bunun üzerine ihtiyar kızarıp bozarmış, özür dilemişti. Ben de söze karışarak: "Yok canım, yok canım" demiştim. Adamın anlattıklarının doğru ve ilgi çekici olduğu fikrindeydim.

Küçük morgta, ihtiyar bana yurda yoksul sıfatıyla girdiğini söylemişti. Eli ayağı tuttuğu için bu kapıcılık işine talip olmuştu. Ona: "Siz de aşağı yukarı buranın sakinlerinden biri sayılırsınız." dedim. "Hayır," dedi. Yurt sakinlerinden söz ederken, "onlar", "ötekiler" ve daha seyrek olarak "ihtiyarlar" deyişindeki edayı görerek şaşırmıştım. Halbuki bunların bazıları ondan yaşlı da değillerdi. Fakat tabiî aynı şey değildi bu. O kapıcıydı ve bir dereceye kadar ötekiler üzerinde bazı haklara sahipti.

O sırada hastabakıcı kadın içeriye girdi. Birdenbire akşam olmuş, camekânın üzerinde gecenin karanlığı koyulaşıvermişti. Kapıcı düğmeyi çevirdi ve ışığın ani fışkırmasıyla gözlerim kamaştı. Kapıcı akşam yemeği için beni yemekhaneye çağırdı ama, karnım aç değildi. O zaman: "İsterseniz size bir fincan sütlü kahve getireyim" dedi. Sütlü kahveyi çok sevdiğim için kabul ettim, kapıcı da biraz sonra bir tepsiyle geri geldi. Kahveyi içtim. O zaman canım sigara içmek istedi, ama çekindim, çünkü annemin başucunda böyle bir şey yapmak doğru olur mu, bilmiyordum. Sonra düşündüm: Hiçbir önemi yoktu bunun. Kapıcıya da bir sigara ikram ettim, beraberce içtik.

Bir ara bana: "Biliyor musunuz," dedi, "annenizin arkadaşları da gelip onun cenazesini bekleyecekler. Adet böyledir. Gideyim de iskemle, kahve getireyim." O zaman kapıcıya: "Şu lambaların birini söndürsek," dedim. Işığın beyaz duvarlar üzerindeki parıltısı beni yoruyordu. "İmkân yok," dedi. "Tesisatı böyle yapmışlar: Lambaların ya hepsi yanar, ya hepsi söner." Ondan sonra da artık aldırmadım ona. Dışarıya çıktı, geri geldi, iskemleleri sıraladı. Bunlardan birinin üzerinde bir kahve ibriğinin etrafına fincanlar

yerleştirdi. Sonra annemin tabutunun öbür tarafına geçerek karşıma oturdu. Hastabakıcı dip tarafa oturmuş, arkasını dönmüştü. Ne yaptığını görmüyordum ama, kollarının hareketine bakılırsa yün örüyordu galiba. Havada bir tatlılık vardı, kahve içimi ısıtmıştı, açık kapıdan içeriye gecenin ve çiçeklerin kokusu giriyordu. Galiba biraz da uyukladım.

Bir sürtünmeyle uyandım. Gözlerimi kapamış olduğum için salon bana daha göz kamaştırıcı bir beyazlıkta göründü. Önümde tek gölge yoktu ve her eşya, her köşe, bütün eğri ve yuvarlak çizgiler gözlerimi yoran bir sertlikle belirmekteydi. İşte o sırada da annemin arkadaşları içeriye girdiler. On kişi kadardılar ve bu göz kamaştırıcı ışığın içinde sessiz kayıp gidiyorlardı. İskemlelerin hiçbirini gıcırdatmadan hepsi oturdular. Onları çok iyi görüyordum. Yüzlerinin, elbiselerinin hiçbir noktası gözümden kaçmıyordu. Bununla birlikte, seslerini duymuyordum ve gerçekten varolduklarına güçlükle inanmaktaydım. Hemen bütün kadınlar önlük takmışlardı, bellerini sıkan uçkurlar karınlarının şişliğini daha da meydana çıkarıyordu. Yaşlı kadınların böylesine göbekli olduklarına o zamana kadar hiç dikkat etmemiştim. Erkeklerin hemen hepsi çok zayıftı, ellerinde baston vardı. Yüzlerinde beni şaşırtan şey şuydu: Gözlerini görmüyordum da, bir yığın buruşuğun ortasında sadece fersiz bir ışık görüyordum. Oturdukları zaman içlerinden çoğu bana bakıp çekingen çekingen başlarını salladılar. Dudakları dişsiz ağızlarının içine kaçmıştı. Bana selâm mı veriyorlardı, yoksa bir tik miydi bu, pek bilemedim. Fakat galiba beni selâmlıyorlardı. O sırada, hepsinin karşımda, kapıcının etrafında oturup başlarını sallamakta olduklarını farkettim. Bir ara onların, beni yargılamaya geldikleri gibi gülünç bir duyguya da kapıldım.

Biraz sonra kadınlardan biri ağlamaya başladı. İkinci sırada, arkadaşlarından birinin arkasında olduğu için onu iyice göremiyordum. Küçük küçük feryatlarla, düzenli bir şekilde ağlıyordu: Hiç durmayacakmış gibi geliyordu bana. Ötekilerin onu işitmiyormuş gibi bir halleri vardı.

Hepsi çökük, asık yüzlü ve sessizdiler. Tabuta, bastonlarına, ya da herhangi başka bir şeye bakıyorlar, ama hep ona bakıyorlardı. Kadın boyuna ağlıyordu. Onu tanımadığım için bu haline çok şaşmaktaydım. "Artık ağlamasa," diye düşünüyordum ama, bunu kendisine söylemeye cesaret edemiyordum. Kapıcı, ona doğru eğilip bir şeyler söyledi, ama kadın başını salladı, bir iki söz kekeledi ve aynı düzenle ağlamaya devam etti. O zaman kapıcı benden tarafa geldi, yanıma oturdu. Epey zaman sonra da yüzüme bakmadan açıklayarak: "Annenizin çok yakın arkadaşıydı," dedi, "burada benim tek dostum oydu, şimdi kimsem kalmadı artık, diyor."

Uzun zaman böylece durduk. Kadının iççekişleri, hıçkırıkları gittikçe seyrekleşti. Sık sık burnunu çekiyordu, sonunda sustu. Artık uykum yoktu, ama yorgundum ve belim ağrıyordu. Şimdi de bütün bu insanların sessizliği ağır gelmeye başlamıştı bana. Yalnız arasıra acayip bir gürültü duyuyor, bunun ne olduğunu anlıyamıyordum. Sonunda işin içyüzünü anladım: İhtiyarlardan birkaçı avurtlarını emiyorlar ve bu acayip şaklayışları bu yüzden çıkartıyorlardı. Öylesine düşüncelerine dalmışlardı ki, kendileri bunun farkında değillerdi. Hatta bana öyle geliyordu ki, ortalarında yatmakta olan bu ölü kendileri için hiçbir anlam ifade etmiyordu. Fakat şimdi bunun yanlış bir duygu olduğunu anlıyorum.

Kapıcının ikram ettiği kahveden hepimiz içtik. Sonrasını bilmiyorum artık. Gece vakti. Yalnız bir ara gözlerimi açtığımı, ihtiyarların - içlerinden bir teki dışında- oldukları yere yığılmış, uyuduklarını gördüğümü hatırlıyorum. Uyumayanı, bastonunu sımsıkı yakalamış, çenesini ellerinin üst kısmına dayamıştı. Sanki uyanmamı bekliyormuş gibi, gözlerini dikmiş, bana bakıyordu. Sonra yine uyumuşum. Fakat belim gittikçe daha fazla ağrımaya başladığı için uyandım. Camekânın üzerinde gün ağarmaya başlamıştı. Az sonra ihtiyarlardan birisi de uyandı, uzun uzun öksürdü. Damalı, kocaman bir mendilin içine tükürüyordu. Her balgam tâ içinden sökülüp geliyordu sanki. Ötekileri de uyandırdı. Kapıcı: "Hadi siz gidin

artık," dedi. Kalktılar. Bu rahatsız gece oturması yüzünden benizleri kül gibi olmuştu. Çıkarken hepsi elimi sıktılar. Buna çok şaştım. Tek söz etmeden geçirdiğimiz bu gece, aramızdaki samimiyeti arttırmıştı sanki.

Yorgundum. Kapıcı beni odasına götürdü, orada elimi yüzümü yıkadım. Bir sütlü kahve daha içtim, çok güzeldi. Dışarıya çıktığım zaman iyiden iyiye sabah olmuştu. Marengo'yu denizden ayıran tepelerin üzerinde, gökyüzü kızıllıklarla doluydu. Bu tepelerin üzerinden aşan rüzgâr, buraya bir tuz kokusu getiriyordu. O gün hava iyi olacaktı. Çoktanberidir kırlara gitmemiştim. Annem olmasaydı gezip dolaşmaktan ne kadar hoşlanacağımı anlıyordum.

Fakat avluda, bir çınar ağacının altında bekledim. Serin toprağın kokusunu içime çekiyordum. Artık uykum yoktu. Bürodaki arkadaşları düşündüm. Bu saatte işe gitmek için yataklarından kalkmaktaydılar. Benim için en güç olanı, hep bu saatti. Bunları biraz daha düşündüm. Fakat binaların içinde çalmakta olan bir çanın sesi beni düşüncelerimden ayırdı. Pencerelerin ardında telaşlı birtakım hareketler oldu. Sonra her şey sakinleşti. Güneş gökyüzünde biraz daha yükselmiş, ayaklarımı ısıtmaya başlıyordu. Kapıcı avluyu aşıp geldi: "Sizi müdür istiyor," dedi. Müdürün odasına gittim. Bana birtakım kâğıtlar imzalattı. Siyah bir ceketle çizgili pantolon giymiş olduğunu gördüm. Telefon ahizesini eline aldı, bana: "Cenaze memurları demin geldiler," dedi. "Onlara, gelin de tabutu kapayın, diyeceğim. Daha önce annenizin yüzünü son defa görmek ister misiniz?" Ben: "Hayır," dedim. O zaman sesini alçaltarak telefonda: "Figeac, söyleyin onlara, gidebilirler," dedi.

Sonra bana: "Cenazede ben de bulunacağım," dedi. Ben de ona teşekkür ettim. Masanın başına geçip oturdu. Kısa bacaklarını üstüste attı. "Cenazede sizle ben, bir nöbetçi hastabakıcı bulunacağız," dedi. "Prensip olarak yurt sakinleri cenaze törenlerinde bulunmazlar. Yalnız tabutun

başında beklemelerine izin veriyorum. İnsaniyet meselesi bu alt tarafı," dedi. Ama bu kez annemin eski bir arkadaşına cenazede bulunmak için izin vermişti: Thomas Perez adında birisiydi bu. Sözünün burasında müdür gülümsedi. Bana: "Anlıyorsunuz ya, biraz çocukça bir duygu bu," dedi, "ama annenizle o, hiç birbirlerinden ayrılmazlardı. Yurtta herkes onlara takılıyor, Perez'e. "Senin nişanlı" diyorlardı. O, gülüyordu. Hoşlarına gidiyordu bu. İşin doğrusu şu ki, Mme Meursault'un ölümü ona çok dokundu. Ben de izin vermemezlik edemedim. Fakat hekimin tavsiyesi üzerine onun dün akşam cenazeyi beklemesine engel oldum."

Epey bir zaman ses çıkarmadan durduk. Müdür ayağa kalktı ve odasının penceresinden baktı. Bir ara. "Hah," dedi, "Marengo papazı geldi. Erken davranmış." Sonra köyün içindeki kiliseye gitmek için en azından üç çeyrek saatlik yol yürümek gerektiğini söyledi. Aşağıya indik. Binanın önünde papazla ilâhileri, duaları okuyacak olan iki tane çocuk vardı. Çocuklardan biri elinde bir buhurdan tutuyordu. Papaz, ona doğru eğilmiş, gümüş zincirin uzunluğunu ayarlamakla meşguldü. Biz geldiğimiz zaman, papaz doğruldu. "Oğlum" diye hitap ederek bana bir iki söz söyledi. İçeriye girdi; ben de peşisıra yürüdüm.

Tabutun kapağının vidalanmış olduğunu, orada siyahlar giyinmiş dört kişinin bulunduğunu bir bakışta gördüm. Aynı zamanda da müdürün bana: "Araba yolda bekliyor, papaz da duaya başladı," dediğini duydum. O andan itibaren her şey çok çabuk olup bitiverdi. Adamlar ellerinde bir örtüyle tabuta doğru ilerlediler. Papaz, maiyeti, müdür ve ben dışarıya çıktık. Kapının önünde tanımadığım bir hanım vardı. Müdür, benim için: M. Meursault," dedi. Bu hanımın adını duymadım, yalnız onun nöbetçi hastabakıcı olduğunu anladım. Kadın hiç gülümsemeden kemikli ve uzun yüzünü eğdi. Sonra cenazenin geçmesi için sıraya dizildik. Tabutu taşıyanların peşisıra yürüyerek yurttan çıktık. Araba kapının önündeydi. Cilâlı, ince uzun ve parlak biçimiyle bir kalem kutusunu andırıyordu.

Arabanın yanında töreni idare edecek olan ufak tefek, gülünç kılıklı bir adamla yapmacık, iğreti tavırlı bir ihtiyar duruyordu. Bunun M. Perez olduğunu anladım. Başında yuvarlak tepeli, geniş kenarlı, yumuşak bir fötr şapka (tabut kapıdan çıkarken şapkasını çıkardı,) sırtında da pantolonunun paçaları ayakkabıların üzerine dökülmüş bir elbise vardı. Boynuna kocaman, beyaz yakalı gömleğine pek ufak gelen siyah bir fiyonk bağlamıştı. Kara noktalarla benekli burnun altındaki dudaklar titriyordu. Oldukça ince beyaz saçlarının arasından acaip şekilde sarkık ve basık kulakları çıkmıştı. Bu renksiz çehrede bu kan kırmızı kulakların bulunuşu, bende hayret uyandırdı. Cenaze törenini idare eden adam, bize yerlerimizi gösterdi. Papaz önde yürüyor, sonra araba geliyordu. Arabanın etrafında dört kişi vardı. Arkasında müdür, ben ve en geride nöbetçi hastabakıcı ile M. Perez duruyorduk.

Gökyüzü şimdiden güneşli ışıl ışıldı. Güneşin ağırlığı toprağın üzerine çökmeye başlıyor ve sıcaklık hızla artıyordu. Bilmem neden, yola çıkmadan önce epey zaman bekledik. Koyu renk elbiselerimin içinde bunalmıştım. Şapkasını başına giymiş olan ufak tefek ihtiyar, bunu tekrar çıkardı. Biraz ondan tarafa dönmüş, kendisini seyrediyordum ki, müdür bana ondan bahsetti. Annemle M. Perez'in çoğu zaman yanlarında bir hastabakıcı ile birlikte akşamları köye kadar bir gezinti yaptıklarını söyledi. Etrafımdaki kırlara baktım. Göğe, yakın tepelere giden sıra servileri, bu kızıllı yeşilli toprağı, bu seyrek ve çizgileri belirli evleri seyrederken annemi anlıyordum. Bu dolaylarda akşam saati, hüzünlü bir sessizlik devresi gibi olmalıydı herhalde. Bugün ise güneşin bol ışıkları manzarayı ürpertip titreterek onu yabani ve yorucu bir hale sokuyordu.

Yola koyulduk. Ancak o sırada, Perez'in hafifçe topalladığını fark ettim. Araba gittikçe hızlanıyor, ihtiyar geride kalmaya başlıyordu. Arabanın yanındaki adamlardan biri de geride kalmıştı ve şimdi benim hizamda yürüyordu. Güneşin gökte nasıl da çabuk yükseldiğine pek

şaşıyordum. Kırların uzun zamandan beri böceklerin ötüşleri ve otların çıtırtıları ile çınladığını farkettim. Yüzümden terler akıyordu. Şapkam olmadığı için mendilimle yelpazeleniyordum. O sırada, cenaze memuru bana bir şey söyledi, ama işitmedim. Aynı zamanda sağ eliyle kasketinin kenarını kaldırarak sol eliyle kafasındaki terleri siliyordu. Ona ne dediğini sordum. Eliyle göğü göstererek: "Çarpıyor mübarek," diye tekrarladı. "Evet," dedim. "İhtiyar mıydı?" Annemin yaşını iyice bilmediğim için: "Eh, oldukça," dedim. Sonra adam sustu. Ben dönünce ihtiyar Perez’in elli metre kadar gerimizde olduğunu gördüm. Elindeki fötr şapkayı sallıyarak acele acele yürüyordu. Müdüre de baktım. Hiçbir gereksiz hareket yapmaksızın, büyük bir vekarla ilerlemekteydi. Alnında birkaç damla ter belirmişti, ama bunları kurulamıyordu.

Alay biraz daha hızlı yürüyor gibime geliyordu. Etrafımda güneşle dolup taşan hep o aynı aydınlık kırlar vardı. Gökyüzünün parıltısı dayanılır gibi değildi. Bir ara yolun yeni tamir görmüş bir parçasından geçtik. Güneş asfaltı eritmişti. İnsanın ayakları katrana gömülüyor onun parlak yüzünde izler bırakıyordu. Arabanın üzerinde, arabacının parlak meşinden şapkası da bu siyah çamurdan yoğurulmuş gibi görünmekteydi. Mavili beyazlı gökle bu renklerin biteviyeliği -yarık asfaltın yapışkan karanlığı, elbiselerin donuk karanlığı, arabanın cilâlı karanlığı - arasında biraz sersemlemiş gibiydim. Bütün bunlar, yani güneş, arabanın meşin ve gübre kokusu, cilâların ve buhurdanın kokusu, uykusuz bir gecenin yorgunluğu bakışlarımı da, düşüncelerimi de bulanıklaştırıyordu. Bir kez daha dönüp baktım: Perez çok uzaklarda, bir sıcaklık bulutu içinde kaybolmuş gibime geldi, sonra da artık onu göremedim. Bakınarak onu araştırdım ve yoldan ayrılıp tarlaya sapmış olduğunu gördüm. Önümde de yolun sapmakta olduğunu farkettim. Bu dolayları bilmekte olan Perez’in, bize yetişmek için kestirmeden gittiğini anladım. Dönemeçte bize yetişti. Sonra onu tekrar

kaybettik. Tekrar tarlalara saptı ve bunu birkaç defa böyle tekrarladı. Bense şakaklarımın zonkladığını hissetmekteydim.

Sonra her şey o kadar çabukluk, güven ve doğallık içinde olup bitti ki, şimdi hiçbir şey hatırlamıyorum. Ha, yalnız bir şey var: Köye girerken nöbetçi hastabakıcı benimle konuştu. Yüzüne yaraşmıyan acaip, ahenkli ve titrek bir sesi vardı. Dedi ki: "İnsan yavaş yürüse, güneş çarpma tehlikesi var. Hızlı yürüse kan ter içinde kalır, kilisede de soğuk alır." Haklıydı. Başka çıkar yol yoktu.

O günden hatırımda birkaç şey daha kaldı: Örneğin, Perez'in sonuncu kez olarak köyün yakınında yanımıza geldiği zamanki çehresi. Yanaklarında sinirden ve kederden ileri gelen iri iri yaş taneleri vardı. Fakat buruşuklar yüzünden bu yaşlar akmıyordu. Yayılıp birleşerek bu harap yüzde sudan bir cilâ meydana getiriyorlardı. Sonra kilise ve kaldırımlarda sıralanmış köylüler, mezarlığın kabirleri üzerindeki kırmızı sardunyalar, Perez'in bayılması (Parçaları kopup dağılmış bir kukla gibiydi sanki), annemin tabutu üzerine dökülen kızıl kan renkli toprak, ona karışan köklülerin beyaz rengi, yine kalabalık, sesler, köy, bir kahvenin önündeki bekleyiş, motorun bitmek bilmeyen homurtusu ve benim otobüsün Cezayir'in ışıkları içine girdiği, yatıp on iki saat uyuyacağımı düşündüğüm zaman duyduğum sevinç...

II

Patrondan iki gün izin istediğim zaman bana neden surat ettiğini uyanırken anladım: Bugün cumartesi. Ben bunu hemen hemen unutmuştum, ama bu düşünce yataktan kalkarken hatırıma geldi. Patron pazar günüyle birlikte benim dört gün tatil yapacağımı düşünmüş olmalıydı ve bu da onun hoşuna gidemezdi tabiî. Fakat bir bakıma annemi bugün değil de dün gömdülerse bunda benim suçum yoktu. Sonra diğer yandan, cumartesi günüyle pazar günü nasıl olsa tatil yapacaktım. Fakat bütün bunlar patronu yine de haklı bulmama engel olmuyordu.

Bir gün önceden yorgun olduğum için yataktan güçlükle kalktım. Traş olurken: "Acaba ne yapsam?" diye düşündüm ve gidip denize girmeye karar verdim. Tramvaya binip limandaki plaja gittim. Soyunup suya daldım. Bir sürü gençler de vardı orada. Suda Marie Cardona'ya rastladım. Bu kız eskiden bizim büroda sekreterdi ve onu canım çekmişti. Galiba o da beni arzulamıştı. Ama kısa zaman sonra bürodan ayrılmış, bizim de görüşmeye vaktimiz olmamıştı.

Bir şamandıranın üzerine çıkabilsin diye kıza yardım ettim ve bu hareketi yaparken memelerine dokundum. O, şamandıranın üzerine yüzükoyun yattığı sırada, ben hâlâ sudaydım. Benden yana döndü. Saçları gözlerinin üstüne dökülmüştü ve gülüyordu. Ben de şamandıranın üstüne, onun yanına tırmandım. Keyfim yerindeydi. Şakalaşır gibi yaparak başımı arkaya devirip onun karnının üzerine koydum. O, ses çıkarmadı, ben de öylece kaldım. Bütün gökyüzü mavili ve yıldızlıydı, gözlerimin içine dolmuştu sanki. Ensemin altında Marie'nin karnının ağır ağır inip kalktığını hissediyordum. Yarı uyku halinde uzun zaman şamandıranın

üstünde kaldık. Güneş şiddetlenince, o suya daldı, ben de arkasından atladım. Onu yakaladım, elimi beline doladım, birlikte yüzdük. Boyuna gülüyordu. İskelede kurulandığımız sırada, bana: "Ben senden daha esmerim?" dedi. "Bu akşam sinemaya gider misin?" dedim. Yine güldü. Fernandel’in bir filmini görmek istediğini söyledi. Giyindiğimiz zaman siyah kravat takmış olduğumu görünce pek şaştı: "Yasın mı var?" diye sordu. "Annem öldü de," dedim ofla. Ne zaman öldüğünü sordu. "Dün," diye cevap verdim. Hafifçe irkildi ama, bir şey söylemedi. Ona: "Kabahat benim değil," diyecek oldum ama, bu sözü daha önce patrona da söylediğimi düşünerek, vazgeçtim. Zaten hiçbir anlamı yoktu bunun. İnsan ne de olsa daima biraz kabahatlidir.

Akşam Marie her şeyi unutmuştu. Filmin bazı yerleri tuhaftı ama, bazı yerleri de pek saçmaydı. Marie bacağını benim bacağıma dayamıştı. Memelerini okşuyordum. Filmin sonuna doğru onu öptüm ama, bu işi pek de beceremedim. Sinemadan çıkınca evime geldi.

Uyandığım zaman Marie gitmişti. Teyzesine gideceğini söylemişti bana. O günün pazar olduğunu düşündüm, canımı sıktı bu: Pazar gününü sevmem çünkü. Bunun üzerine yatağımda döndüm, yastıkta Marie’nin saçlarından kalan tuz kokusunu aradım ve saat on’a kadar uyudum. Sonra da hep yattığım yerde, öğleye kadar sigara içtim. Her zamanki gibi Celeste’nin lokantasında yemek yemek istemiyordum, çünkü herkes bana muhakkak bir şeyler soracaktı. Bense, bunu sevmem. Yumurta pişirip sahanın içinde ekmeksiz olarak yedim, çünkü evde ekmek kalmamıştı, aşağıya inip ekmek almaya üşendim.

Yemekten sonra bir parça canım sıkıldı, evin içinde dolaştım. Annem buradayken ev rahattı. Şimdi bana pek büyük geliyor. Yemek odasındaki masayı bu yüzden kendi odama taşımak zorunda kaldım. Şimdi yalnız bu

odada biraz çökük hasır iskemleler, aynası sararmış dolap, tuvalet masası ve pirinç karyola arasında yaşam sürüyorum. Geri yanı yüzüstü kaldı.

Biraz sonra lâf olsun diye eski bir gazeteyi alıp okudum. Gazeteden Kruschen markalı müshil tuzlarının bir ilânını kesip eski bir deftere yapıştırdım. Gazetelerde gördüğüm hoşuma giden şeyleri hep bu deftere yapıştırırım. Sonra ellerimi yıkadım ve nihayet balkona çıktım.

Odam mahallenin ana caddesine bakar. Öğlesonu hoştu. Bununla birlikte gelip geçenler pek azdı ve acele ediyorlardı. Önce, gezmeye giden aileler: Denizci elbisesi giymiş, pantolonları dizlerinin altına düşen iki oğlan çocuk, yeni elbiselerinin içinde beceriksizleşmiş bir haldeydiler. Pembe kocaman fiyonklu, rugan ayakkabılı bir de küçük kız vardı. Onların arkasından, kahverengi ipekli giysi giymiş iriyarı anneleriyle ufak tefek, oldukça zayıf babaları geliyordu. Bu adamla göz âşinalığım vardı. Başında kanotye bir hasır şapka, boynunda papyon bir kravat, elinde bir baston vardı. Karısıyla birlikte görünce mahallede kendisi için neden, "kibar adamdır" dendiğini anladım.

Biraz sonra da mahallenin delikanlıları geçtiler. Saçlarını briyantinlemişler, kırmızı kravat takmışlar, sımsıkı ceketler giymişlerdi. Ceplerinde işlemeli birer mendil, ayaklarında uçları dörtköşe ayakkabılar vardı. "Şehrin merkezindeki sinemalara gidiyor olmalılar," diye düşündüm. Onun için bu kadar erken yola çıkıyorlar ve yüksek sesle gülerek tramvaya yetişmek için acele ediyorlardı.

Onların peşisıra sokak hemen hemen tenhalaştı. Her tarafta sinemalar, tiyatrolar başlamıştı galiba. Sokakta yalnız satıcılarla kediler vardı. Sokağın iki yanındaki boşluk üzerinde, gökyüzü açıktı ama, parıltısızdı. Karşı kaldırımdaki tütüncü bir iskemle çıkarıp bunu kapısının önüne yerleştirdi. Üzerine ata biner gibi oturup iki koluyla iskemlenin arkalığına dayandı.

Biraz önce tıklım tıklım dolu olan tramvaylar şimdi hemen hemen boştu. Tütüncünün bitişiğindeki Pierrot'nun küçük kahvesinde garson, boş salonda yerdeki tahta talaşlarını süpürüyordu.

Ben de iskemlemi çevirip tütüncününki gibi koydum: Böyle daha rahat olduğunu anlamıştım çünkü. İki sigara içtim, bir parça çikolata almak için içeriye girdim ve gelip bunu pencerenin önünde yedim. Biraz sonra gökyüzü karardı, bir yaz yağmuru yağacak sandım. Bununla birlikte hava, yavaş yavaş yine açıldı. Fakat bulutların geçişi, sokağın üzerinde nerdeyse yağmur yağacak gibi bir hava bırakmıştı. Bu yüzden sokak daha da karanlıklaşmıştı. Uzun zaman pencerenin önünde durup gökyüzünü seyrettim.

Saat beşte tramvaylar paldır-küldür geldiler. Şehrin dışındaki staddan salkım salkım seyirciler getiriyorlardı. Sonraki tramvaylar da oyuncuları getirdiler, bunları küçük valizlerinden tanıdım. Avazları çıktığı kadar bağırıp şarkı söyleyerek kulüplerinin ölmeyeceğini ilân ediyorlardı. İçlerinden birkaçı bana işaret etti. Hatta birisi: "Alaşağı ettik onları," diye bağırdı. Başımı sallayarak: "Evet," dedim. Ondan sonra da otobüsler birbiri peşisıra sökün ettiler.

Havanın rengi bir parça daha değişti. Damların üstünde gökyüzü kırmızımtrak bir renk aldı ve akşam bastırmaya başlarken sokaklar da kalabalıklaştı. Gezmeye gitmiş olanlar yavaş yavaş dönüyordu. Kalabalığın arasında sabahki kibar bayı da tanıdım. Çocuklar ağlıyor, ya da ellerinden tutturup kendilerini sürükletiyorlardı. Hemen aynı anda mahallenin sinemaları sokağa bir seyirci kalabalığı boşaltıverdi. Bunlar arasında delikanlılar her zamankinden daha kesin tavırlar takınıyorlardı. Bundan bir macera filmi seyrettiklerini anladım. Şehirdeki sinemalardan dönmekte olanlar da biraz sonra çıkageldiler. Bunlar daha ciddi durgun görünüyorlardı. Hâlâ gülmekteydiler ama zaman zaman yorgun ve

düşünceli tavırlar takınıyorlardı. Gençler sokakta kaldılar, karşı kaldırımda gidip gelmeye başladılar. Mahallenin kızları da, başları açık, kolkola girmişlerdi. Delikanlılar bunlarla karşılaşacak şekilde davranıyorlardı. Şakalar yapıyorlardı. Kızlar da başlarını çevirerek gülüyorlardı. Kızların içinden tanıdığım birkaç tanesi bana işaret etti.

O sırada sokak lambaları birdenbire yanarak gökyüzünde yükselmekte olan ilk yıldızları sönükleştirdiler. Kalabalık ve aydınlık kaldırımlara böyle baka baka gözlerimin yorulduğunu hissettim. Lambalar kaldırımları parlatıyor, tramvaylar da ışıklarını düzenli aralıklarla parlak saçlar, bir gülümseyiş ya da gümüş bir bilezik üzerinde dolaştırıyorlardı. Biraz sonra, seyrekleşen tramvaylar ve ağaçlarla lambaların üzerinde kararmaya başlayan geceyle birlikte mahalle de belli belirsiz bir şekilde boşaldı. O sırada bir kedi, yeniden tenhalaşan sokağın bir kenarından öbür kenarına ağır ağır geçti. O zaman akşam yemeği yemek gerektiğini düşündüm. İskemlenin arkalığına uzun zaman dayanarak durduğum için biraz boynum ağrıyordu. Aşağıya inip ekmek ve kıyma aldım, yemeğimi pişirip ayakta yedim. Pencerenin önünde bir sigara içmek istedim ama, hava serinlemişti, biraz üşüdüm. Pencereleri kapadım ve geri dönerken aynanın içinde, üzerinde ispirto lambası, onun yanında da ekmek parçalarıyla, masanın bir ucunu gördüm. Kendi kendime: "Neyse, bu pazar da geçti, annem gömüldü, işe yeniden başlayacağım, alt tarafı değişen hiçbir şey yok,” diye düşündüm.

III

Bugün büroda çok çalıştım. Patron bana karşı nazik davrandı. Çok yorgun olup olmadığımı sordu, sonra annemin yaşını öğrenmek istedi. Yanlış bir şey söylemiş olmamak için: "Altmışında vardı," dedim. Bilmiyorum neden, patron bu işin artık bitmiş olduğunu düşünerek ferahlamış bir tavır takındı.

Masamın üzerinde bir yığın konşimento vardı ve bunların hepsini temizlemem gerekti. Öğle yemeğine gitmek için bürodan ayrılmadan önce ellerimi yıkadım. Öğle üzeri bu ânı pek severim. Akşamları ise daha az keyif duyarım. Çünkü lavaboda kullanılan döner havlu artık iyice ıslanmış olur: Bütün gün onu herkes kullanmıştır da ondan. Bir gün bunu patrona da söyledim. "Vah vah," dedi, "ama pek de önemi yok bunun." Biraz sonra, Yükleme Servisinde çalışan Emmanuel’le beraber biraz geç, yani saat yarımda çıktım. Büromuz denize bakar; güneşten cayır cayır yanan limanda biraz şilepleri seyrettik. O sırada zincir şangırtıları, motor gürültüleri arasında bir kamyon geldi. Emmanuel: "Binelim mi?" diye sordu, koşmaya başladık. Kamyon bizi geçti. Biz de peşine takıldık. Gürültü ve toz içinde kalmıştım. Artık hiçbir şey göremiyordum ve vinçlerle makinelerin, ufuk üzerinde sallanmakta olan direklerin, yanlarından geçtiğimiz teknelerin ortasında, bu koşunun düzensiz hamlesinden başka bir şey hissetmiyordum. Kamyona ilk önce ben tutundum, uçarcasına sıçradım. Sonra da oturması için Emmanuel’e yardım ettim. İkimiz de soluk soluğaydık, kamyon rıhtımdaki o yamrı yumru taşlar üzerinde, toztoprağın, güneşin ortasında zıplayıp duruyordu. Emmanuel katıla katıla gülmekteydi.

Celeste’in lokantasına kan-ter içinde geldik. Lokantacı, kocaman göbeği, önlüğü ve ak bıyıklarıyla her zamanki gibi oradaydı. Bana: "Nasıl, daha iyicesiniz ya?" diye sordu. "Evet," dedim, karnımın aç olduğunu söyledim. Yemeğimi çabucak yiyip kahve içtim. Sonra eve geldim, çok şarap içmiş olduğum için biraz uyudum, uyanınca canım sigara içmek istedi. Vakit geçti, ben de tramvaya yetişmek için koştum, akşam çıkıp rıhtımlar boyunca ağır ağır yürüyerek eve dönmekten pek keyiflendim. Gökyüzü maviydi. Kendimi memnun hissediyordum. Bununla birlikte, doğru eve döndüm, çünkü patates haşlamak istiyordum.

Karanlık merdivenlerden yukarıya çıkarken kapıda komşum ihtiyar Salamano’ya çarptım. Köpeği de yanındaydı. Sekiz yıldır onu hep köpeğiyle birlikte görürüz. Köpekte bir deri hastalığı var. Adına "Kızıl" diyorlar galiba. Bu yüzden hemen bütün tüyleri dökülmüş, vücudunu yer yer lekeler, kahverengi kabuklar kaplamış. Hep köpeğiyle birlikte, küçücük bir odada yalnız başına yaşamaktan, Salamano da sonunda köpeğine benzemiş. Onun da yüzünde kırmızımsı kabuklar var. Saçı sakalı sarı ve seyrek. Köpek de efendisi gibi kamburlaşmış sanki, burnunu uzatıp boynunu gererek yürüyor. İkisi de aynı soydanmış gibi duruyorlar ama, yine de birbirlerinden nefret ediyorlar. İhtiyar günde iki defa saat onbirle saat altıda köpeğini gezmeğe götürür. Sekiz yıldan beri hep aynı yoldan gidip geliyorlar. Onları her gün Lyon sokağında görmek mümkündür. Köpek, Salamono’yu ihtiyarın ayağı bir yere takılıncaya kadar çeker. O zaman o, köpeğine dayak atıp, küfür eder. Köpek korkudan yere sürünür, bu sefer sahibi onu sürüklemeye başlar. Derken, köpek unutur, sahibini yine sürüklemeye başlar, sonra tekrar dayak yiyip küfür işitir. O zaman ikisi de kaldırımda dururlar, köpek korkuyla, efendisi de hınçla birbirlerine bakarlar. Bu her gün böyledir. Köpeğin çişi geldi mi, ihtiyar, hayvana vakit bırakmaz, onu çeker. Köpek de peşisıra küçük damlacıklardan bir iz bırakır. Köpek odayı kirletecek olsa, o zaman yine dayak yer. Sekiz yıldan beri bu

böyle sürüp gider. Céleste hep: "Felâket bu, doğrusu" der ama, işin aslını kimse bilmez ki. Merdivende kendisine rastladığım zaman Salamano yine köpeğine küfür ediyordu. Ona: "Pis! Mendebur!" diye bağırıyor, köpek de inliyordu. Ben: "İyi akşamlar," dedim, ama ihtiyar küfür yağdırmaya devam ediyordu. O zaman: "Ne yaptı köpek size?" diye sordum. Cevap vermedi. Boyuna: "Pis! Mendebur!" deyip duruyordu. Köpeğinin üzerine eğilmiş, tasmasında bir şeyleri düzeltmekte olduğunu hayal meyal seçmekteydim. Daha yüksek sesle konuştum. O zaman arkasına dönmeden ve öfkesini güç zaptederek: "Başımdan defolup gidemiyor ki!" dedi. Sonra inleyip kasılarak kendisini dört ayağı üzerinde sürükleyen hayvanı çeke çeke çıkıp gitti. Tam o sırada içeriye kapı komşularımın İkincisi girdi. Mahallede onun kadınların sırtından geçindiğini söylerler. Fakat kendisine ne iş yaptığı sorulursa, "Ambarcıyım," der. Genel olarak hiç sevmezler onu. Ama benimle sık sık konuşur, arasıra da odama uğrar. Söylediklerini dinlerim de ondan. Anlattıklarını ilgi çekici bulurum çünkü. Zaten onunla konuşmamam için bir sebep de yok. Adı Raymond Cintes. Oldukça küçük yapılı, geniş omuzlu, boksör gibi burunludur. Her zaman gayet düzgün giyinir. Salamano'dan söz ederken o da bana: "Amma da felâket herif ha!" dedi. Sonra benim de ondan tiksinip tiksinmediğimi ordu, ben: "Hayır," diye cevap verdim.

Yukarıya çıktık. Yanından ayrılacağım sırada bana: "Evde sucukla şarap var," dedi, "isterseniz buyurun da bir iki lokma bir şey yiyelim..." Bu sayede yemek pişirmekten kurtulacağımı düşünerek kabul ettim. O da bir tek odada oturuyor. Bir de penceresiz mutfağı var. Yatağının üzerinde alçıdan, pembe-beyaz bir melek heykeli, şampiyonların fotoğrafları, iki üç çıplak kadın resmi asılı. Oda kirli, yatak kirliydi, yatak toplanmamıştı. Önce gidip petrol lambasını yaktı, sonra cebinden oldukça kirli bir sargı bezi çıkarıp sağ elini sardı. "Neniz var?" diye sordum. Kendisiyle hır çıkarmaya çalışan bir herifle döğüştüğünü söyledi:

"Vallaha, ben fena adam değilim, M. Meursault," dedi, "ama biraz sertim. Herif bana: "Erkeksen tramvaydan in de görelim," dedi. Ben: "Hadi be, rahat dursana sen," dedim ona. "Öyleyse erkek değilsin," dedi. Ben de tramvaydan indim, ona: "Sesini kesersen iyi edersin, yoksa fena ederim seni ha!" dedim. "Et de görelim!" demez mi? O zaman bir tane yapıştırdım. Düştü. Onu kaldırmak istiyordum ki yattığı yerden tekmeler savurdu bana. O zaman bir diz attım, iki tane de patlattım. Suratı kan içinde kalmıştı. "Nasıl?" dedim, "hesap tamam mı?" "Evet," dedi."

Öte yandan da Cintés elindeki sargıyı düzeltiyordu. Ben yatağın üzerine oturmuştum. "Görüyorsunuz ya," dedi. "Belâyı arayan ben değilim. O gelip bana çattı."

Doğruydu bu, ben de onayladım. Bunun üzerine:

"Ben de size bu iş hakkında akıl danışacaktım," dedi. "Siz erkek adamsınız, hayat denen şeyi bilirsiniz. Bana yardım edin n'olur? Sonra da arkadaş olalım sizinle."

Ben bir şey söylemedim. O tekrar: "Benimle arkadaş olmak istemez misiniz?" diye sordu. "Nasıl olsa olur," dedim. Cevabımdan memnun göründü. Sucuk çıkarıp tavada kızarttı. Masaya bardakları, tabakları, çatal-bıçakları koydu. İki şişe de şarap getirdi. Bütün bunları sessiz sedasız yaptı. Sonra sofraya oturduk. Yemek yerken bana hikâyesini anlatmaya başladı. Önceleri biraz çekiniyordu.

"Bir kadın tanıdım," dedi. "Metresim sayılırdı yani. Döğüştüğüm adam, bu kadının kardeşidir. Kadına ben bakıyordum."

Ben hiçbir cevap vermedim, ama o hemen ekledi:

"Benim için mahallede neler söylüyorlar biliyorum ama, vicdanım rahat, ben ambarcıyım çünkü."

Sonra devam etti: "Neyse, yine bizim hikâyeye gelelim: Bu işte aldatmaca olduğunu sezdim. Ben karıya ancak geçineceği kadar para veriyordum: Odasının kirasını veriyor, ayrıca yemek için günde yirmi frank veriyordum. Üç yüz frank odaya, altı yüz frank yiyeceğe gidiyordu, arasıra bir çift çorap aldım mı bin frank ediyordu. Kadının çalıştığı yoktu. Bana: "Verdiğin parayla geçinemiyorum," deyip duruyordu. Ama ben ona dedim ki: "Ne diye yarım günlüğüne çalışmıyorsun? Ufak tefek masrafların için yardımı olur bunun bana. Bu ay sana bir elbise aldım, günde yirmi frank veriyorum, kiranı veriyorum, ama sen öğleden sonra kadın arkadaşlarında oturup kahve içiyorsun. Onlara kahve veriyorsun, şeker veriyorsun. Parayı da sana ben veriyorum. Sana iyilik ettim, buna karşı bana kemlik ediyorsun." Ama kadın çalışmıyor, boyuna da iki yakasının bir araya gelmediğini söylüyordu. Böylece ben de işin içinde bir dalavere olduğunu sezdim."

Bunun üzerine o, yine devam etti: "Çantasında bir piyango bileti buldum. Bunu nasıl satın aldığını açıklayamadı bana. Biraz sonra da odasında emniyet sandığının bir kâğıdını buldum. Oraya iki bilezik rehin etmiş. Halbuki o güne kadar ben onun bilezikleri olduğunu bilmiyordum. İşte dalavere olduğunu iyice anladım. Onun için ondan ayrıldım. Ama önce bir temiz dayak attım. Sonra da ne mal olduğunu yüzüne karşı bir bir söyledim. Senin canın gönül eğlendirmek istiyor, dedim. Görmüyor musun, herkes seni bu kadar görmekle hasedinden çatlıyor. Değerimi benden ayrıldıktan sonra anlayacaksın."

Kadının yüzünü gözünü kan içinde bırakıncaya kadar dövmüştü onu. Halbuki eskiden dövmezmiş: "Döverdim ama, şakacıktan yani. Biraz

bağırırdı filan. Pancurları kapatırdım, böylece geçip giderdi. Ama şimdi iş ciddi. Ve bana kalırsa az bile yaptım doğrusu."

Sonra, işte bunun için öğüde ihtiyacı olduğunu anlattı, peşisıra da lambanın fitilini is çıkarmasın diye düzeltti. Ben hep onu dinliyordum. Bir litreye yakın şarap içmiştim, şakaklarım ateş gibi yanıyordu. Sigaram kalmadığı için Raymond'un sigaralarını içiyordum. Son tramvaylar geçiyor, geçerken mahalleden uzaktan uzağa giden gürültüleri de alıp götürüyorlardı. Raymond devam etti:

"İşin can sıkıcı tarafı şu ki: yatak halini pek severim kaltağın. Ama gününü görecek o. Önce, alıp bir otele götüreyim, sonra da ahlâk zabıtasını çağırıp rezalet çıkartayım, ona vesika verdirteyim dedim. Sonra bizim kabadayı arkadaşlarla konuştum. Onların aklına hiçbir şey gelmedi. Sözde kabadayı olacaklar! Yüzlerine karşı söyledim bunu. "İstersen karıyı harcatmıyalım, yüzünde filan iz kalsın," dediler. Benim istediğim bu değildi ki. Hele bir düşüneyim bakayım, dedim. Daha önce size bir şey sormak istiyorum. Ama siz bu maceraya ne dersiniz, onu bir öğreneyim dedim."

Ben: "Hiçbir diyeceğim yok, ama ilginç bir iş bu," dedim.

O zaman bana sordu: "Ne dersiniz, dalavere var mı bu işte?"

Ben: "Var gibi görünüyor," dedim.

O: "Gününü göstereyim ona değil mi? Siz benim yerimde olsaydınız ne yapardınız?" dedi.

Ben: "Vallahi bilmem, ama onu cezalandırmak isteyişinizi anlıyorum," dedim. Sonra biraz şarap içtim. O bir sigara yaktı, bana fikrini açtı:

"Ona bir mektup yazacağım, ama sert bir mektup. Öyle şeyler yazacağım ki, bunları okusun da pişman olsun. Sonra gelince onunla yatacağım, "tam iş biteceği sırada" da yüzüne tükürüp kapı dışarı edeceğim."

"Evet," dedim, "böyle yapılırsa cezasını bulur." Ama Raymond: "Ben bu mektubu yazmasını beceremem ki," dedi, "onun için siz yazarsınız diye düşündüm."

Ben sesimi çıkarmadığım için: "Hemen yazar mısınız bu mektubu?" dedi.

"Hayır," dedim.

O zaman bir kadeh şarap içip yerinden kalktı. Tabaklarla yemekten kalan bir parça soğumuş sucuğu öteye itti. Sofranın muşambasını özene bezene sildi. Gece masasının çekmecesinden dörtköşe çizgili bir kâğıt, san bir zarf, kırmızı tahtadan küçük bir kalem, dörtköşe bir şişe içinde mor mürekkep çıkardı. Bana kadının adını söylediği zaman onun Mağripli olduğunu anladım. Mektubu yazdım. Biraz rasgele yazdım onu, ama Raymond'u memnun etmeye de çahştım. Çünkü onu memnun etmemek için bir sebep yoktu ortada. Sonra mektubu yüksek sesle okudum. O da sigarasını içip başını sallıyarak beni dinledi. Sonra: "Bir daha okur musunuz şu mektubu?" dedi. Çok memnun kaldı. "Hayat denen şeyi biliyorsun sen, anlamıştım bunu," dedi. Önce senli benli konuştuğunu farketmedim. Ancak: "Tam arkadaşsın sen yahu!" dediği zaman farkına vardım bunun ve şaştım. Sözünü tekrarladı, ben de: "Evet," dedim. Onun arkadaşı olmam vızgeliyordu bana, ama o, buna pek hevesli görünüyordu. Zarfı kapadı, şarabı bitirdik. Sonra hiç konuşmadan bir süre sigara içtik. Dışarıda her şey sakindi, sokaktan geçen bir otomobilin asfalttan kayıp gidişini duyduk. Ben: "Geç oldu," dedim. Raymond da öyle düşünüyordu:

"Zaman ne de çabuk geçiyor?" dedi, bir bakıma doğruydu bu. Uykum gelmişti ama, kalkmaya üşeniyordum. Yüzümde yorgun bir hal vardı herhalde ki, Raymond: "İnsan kendini koyuvermemeli canım." dedi. Önce anlamadım. O zaman açıkladı: "Annenizin öldüğünü duydum, ama günün birinde nasıl olsa olacaktı bu."

Ben de öyle düşünüyordum.

Kalktım, Raymond kuvvetle elimi sıktı ve: "Erkekler daima anlaşırlar," dedi. Odasından çıkınca kapıyı kapattım ve bir süre öylece karanlıkta durdum. Ev sessizdi, merdiven boşluğundan doğru karanlık, nemli bir soğuk geliyordu. Sadece kanımın kulaklarımda zonklayışını işitiyordum. Kımıldamadan durdum. Ama ihtiyar Salamano’nun odasında köpek boğuk boğuk inledi.

IV

Bütün hafta boyunca sıkı çalıştım, Raymond geldi: "Mektubu yolladım," dedi. Emmanuel’le iki defa sinemaya gittim. Perdede olup bitenleri her zaman anlamaz, ben de ona açıklarım. Dün cumartesiydi, önceden kararlaştırdığımız gibi Marie geldi. Pek canım çekti onu, çünkü kırmızı-beyaz çizgili bir giysi, meşin sandallar giymişti. Giysisinin altından taş gibi memeleri belli oluyor, güneşin verdiği esmerlik yüzünden çehresi çiçek gibi duruyordu. Bir otobüse binip Cezayir’den birkaç kilometre uzaktaki bir plaja gittik. Burası, kayalar arasına sıkışmış bir kumsaldı. Kara tarafından da sazlarla çevriliydi. Saat dört olduğu için güneş fazla sıcak değildi ama, uzun ve tembel dalgalarıyla su, ılıktı. Marie bana bir oyun öğretti: "Yüzerken dalgaların doruklarından ağzına biraz su alıp bütün köpüğü ağzında toplayacaksın," dedi, "sonra sırtüstü yatıp ağzındaki suyu gökyüzüne doğru fışkırtacaksın."

O zaman sanki ağzımdan köpüklü dantel çıkıyor, havada kayboluyor ya da ılık bir yağmur halinde yine yüzüme dökülüyordu. Fakat aradan biraz geçince tuzun acılığı ağzımı yakmaya başladı. O sırada Marie yanıma geldi, suyun içinde bana yapıştı. Ağzını da ağzımın üzerine koydu. Dili dudaklarımı serinletiyordu. Bir süre dalgaların içinde yuvarlandık.

Kumsalda giyindiğimiz zaman, Marie bana bakıyor, gözleri parlıyordu. Ben de onu öptüm. Ondan sonra hiç konuşmadık. Onu kendime doğru çekip tuttum ve bir otobüs bulup şehre dönmek, evime gelmek, yatağıma atılmak için acele ettik. Penceremi açık bırakmıştım, yaz gecesinin esmer vücutlarımız üzerinden akıp gidişini duymak çok hoştu.

O sabah Marie odamda kaldı, ona: "Öğle yemeğini beraber yiyelim," dedim. Et almak için aşağıya indim. Tekrar yukarıya çıkarken Raymond’un odasında bir kadın sesi işittim. Biraz sonra ihtiyar Salamano köpeğini azarladı. Merdivenin tahta basamaklarında kundura ve pençe sesleri, sonra da: "Pis! Mendebur!" diye haykırmalar işittik; ikisi de sokağa çıktılar. Marie’ye ihtiyarın hikâyesini anlattım, güldü. Benim pijamalarımdan birini giymiş, kollarını sıvamıştı. O gülünce tekrar canım çekti onu. Biraz sonra: "Beni seviyor musun?" diye sordu. "Bu sorunun anlamı yok, ama galiba hayır," dedim. Mahzunlaştı. Ama öğle yemeğini hazırlarken hiç yoktan öylesine güldü ki, onu öptüm. O anda da Raymond’un odasından kavga sesleri işitildi.

Önce keskin bir kadın sesi duyuldu, sonra Raymond’un: "Sen bana hakaret ettin, hakaret ettin. Bana hakaret etmek ne demekmiş, göstereceğim sana!" dediği işitildi. Birkaç boğuk gürültü oldu ve kadın haykırdı. Ama bunu öyle korkunç bir şekilde yaptı ki, merdiven sahanlığı hemen bir alay insanla doldu. Kadın boyuna bağırıyor, Raymond da boyuna onu dövüyordu. Marie, bana: "Korkunç bir şey bu," dedi, ben hiç cevap vermedim. "Git de polis çağır." dedi. Ben: "Polisleri sevmem," dedim. Ama yine de ikinci kattaki tenekecinin çağırdığı polis çıkageldi. Kapıyı vurdu, sonra bir şey duyulmaz oldu. Polis daha hızlı vurdu, aradan biraz zaman geçince kadın ağladı. Raymond da kapıyı açtı. Ağzında sigarası ve halim selim bir tavır vardı. Kız kapıya koştu, polise: "Raymond beni dövdü," dedi. Polis: "Adın ne senin?" diye sordu, Raymond cevap verdi. Polis: "Benimle konuşurken ağzından sigarayı çıkar," dedi. Raymond çekindi, bana baktı, sigarayı ağzından çıkarmadı. O zaman polis, ona bütün gücüyle bir tokat aşketti, tokat Raymond’un suratının tam ortasına indi. Sigara birkaç metre ileriye yuvarlandı. Raymond’un yüzü değişti ama, o an için bir şey söylemedi, sonra süklüm büklüm: "Sigarayı yerden alabilir miyim?" diye sordu. Polis: "Alabilirsin," dedi ve ekledi: "Ama şunu da iyi bil ki

polis dediğin kukla değildir." O sırada kadın ağlıyordu: "Bu adam beni dövdü. Pezevengin biridir o," diye tekrarladı. O zaman Raymond: "Memur bey," diye sordu, "bir erkeğe pezevenk demek kanunda yazılı mı?" Ama polis, ona "Tut çeneni," diye emretti. O zaman Raymond kadına döndü: "Sen dur hele kızım, görürsün gününü," dedi. Polis: "Tut çeneni diyorum sana!" "Karakoldan çağırılıncaya kadar da odandan çıkma!" Sonra: "Böyle tir tir titreyecek kadar içip sarhoş olmaya utanmıyor musun?" diye sordu. O zaman Raymond ona izahat verdi: "Sarhoş değilim memur bey, yalnız, karşınızda titriyorum. Ne yapayım, elimde değil." Sonra kapısını kapattı, herkes de çekilip gitti. Marie ile öğle yemeğini hazırladık. Ama onun karnı aç değildi. Yemeğin hemen hepsini ben yedim. Marie saat birde gitti, ben de biraz uyudum.

Saat üçe doğru kapıma vuruldu, içeriye Raymond girdi. Yataktan kalkmadım. O, gelip karyolanın kenarına oturdu. Bir süre bir şey söylemeden durdu. "Ne oldu iş?" diye sordum. Bana: "İstediğimi yaptım ama, karı bana tokat attı, ben de onu dövdüm, gerisini gördün," dedi. Ona: "Eh, karı cezasını buldu sayılır, sende memnunsundur herhalde" dedim. O da aynı fikirdeydi: "Ama polis ne yapsın, karı dayağı yedi bir kere," dedi. Sonra: "Ben polisleri tanırım, onlara nasıl davranmak gerektiğini bilirim," dedi, "Polisin tokatına karşılık vermemi bekledin mi?" diye sordu. Ben: "Hiçbir şey beklemedim, zaten polisleri sevmem," diye cevap verdim. Raymond pek sevinmiş göründü. "Şöyle bir çıkalım istersen?" diye sordu. Kalktım, saçlarımı taramaya başladım. "Banim tanığım olursun herhalde?" dedi. Ben: "Olurum ama, ne diyeceğimi bilmiyorum ki?" dedim. Raymond’a göre, kadının ona hakaret ettiğini söylemem yeterliydi. Ben de onun tanığı olmayı kabul ettim.

Dışarıya çıktık. Raymond bana bir konyak ikram etti. Sonra bir parti bilardo oynamak istedi, ben kaybettim. Daha sonra da geneleve gitmek istiyordu ama, ben: "Hayır," dedim, "hoşlanmam bundan." O zaman ağır

ağır eve döndük, o da bana metresine dayak attığı için pek memnun olduğunu söyledi. Bana pek sevimli davrandığını görüyordum, bunun hoş bir şey olduğunu düşündüm.

Uzaktan, kapının önünde ihtiyar Salamano'nun durduğunu gördüm. Telaşlı bir hali vardı. Yanına gittiğim zaman köpeğinin beraberinde olmadığını gördüm. Etrafına bakınıyor, olduğu yerde dönüp duruyor, koridorun karanlığında bir şeyler görmeye çalışıyor, anlaşılmaz birtakım şeyler mırıldanıyor, sonra küçük, kanlı gözleriyle tekrar sokağı araştırmaya başlıyordu. Raymond ona: "Ne oldu?" diye sorunca hemen cevap vermedi. "Pis! Mendebur!" diye söylendiğini hayal meyal işittim. Yine telaşlı birtakım hareketler yaptı. O zaman köpeğinin nerde olduğunu sordum. Damdan düşer gibi: "Kaçtı!" diye cevap verdi. Sonra birdenbire boşandı: "Her zamanki gibi Talim Meydanı'na götürmüştüm onu," dedi, "panayır yerindeki barakaların önünde kalabalık vardı. Bunlardan birinin önünde durdum, yine yürümek istediğim zaman baktım ki köpek yoktu. Evet, çoktandır ona bir tasma alayım diyordum ama, bu mendeburun böyle kaçıp gideceği hiç aklımdan geçmemişti doğrusu."

O zaman Raymond, ona: "Belki kaybolmuştur, ama gelir," dedi. Örnek olarak da sahiplerini bulmak için kilometrelerce yol tepen köpekler bulunduğunu söyledi. Buna rağmen ihtiyar daha fazla telaşlandı: "Ama elimden alacaklar onu," dedi, "bari birisi onu yanına alsa. Fakat buna da imkân yok. Kabuklu yaraları yüzünden herkes iğrenir ondan. Polisler yakalayacaklar onu muhakkak." O zaman: "Bulunmuş hayvanlar deposuna gitmeli," dedim, "ufak bir ücret alıp köpeği geri verirler," "Bu ücret yüksek midir?" diye sordu. Bilmiyordum. Öfkelendi: "Bu mendebur için bir de para mı vereceğim? Gebersin varsın!" dedi. Sonra da köpeğe küfür etmeye başladı. Raymond gülerek eve girdi. Ben de peşisıra girdim. Bizim katın sahanlığında ayrıldık. Biraz sonra ihtiyarın ayak seslerini duydum, gelip kapıma vurdu. Kapıyı açınca biraz eşikte durdu, bana: "Affedersiniz,

affedersiniz" dedi. "Buyursanız," dedim, ama girmek istemedi. Yere bakıyor, kabuklu elleri titriyordu. Yüzüme bakmadan sordu: "Onu benden almazlar, değil mi M. Meursault? Ama alırlar galiba. O zaman halim ne olur?" Ben: "Hayvan deposunda köpekleri sahipleri gelip alıncaya kadar, üç gün tutarlar, sonra da bildiklerini yaparlar," dedim. Bir şey söylemeden yüzüme baktı. Sonra bana: "İyi akşamlar," dedi. Kapısını kapattı, odasında dolaştığını duydum. Karyolası gıcırdadı. Duvarın arkasından gelen acaip, hafif seslerden, adamcağızın ağlamakta olduğunu anladım. Bilmem neden, annem aklıma geldi. Ama ertesi sabah erken kalkacaktım. Karnım aç değildi, yemek yemeden yattım.

V

Raymond büroya, bana telefon etti: "Bir arkadaşım var, senden de sözettim ona," dedi, "Cezayir yakınında küçük bir evi var, bu pazar bize buyurun diyor." Ben: "İyi, olur ama, o gün için bir kız arkadaşa söz verdim," dedim. Raymond: "O da buyursun," dedi. "Arkadaşın karısı çok sevinir buna. Erkekler arasında tek başına kalmamış olur hem."

Telefonu hemen kapamak istedim. Çünkü patron bize dışardan telefon edilmesini sevmez. Ama Raymond: "Dur biraz," dedi, "bu daveti sana akşam da söyleyebilirdim ama, başka söyleyeceklerim var. Bir sürü Arap, bütün gün peşimde dolaşıyor. Aralarında eski metresimin kardeşi de vardı. Bu akşam gelirken onu evin civarında görürsen haber ver emi?" Ben: "Olur," dedim.

Az sonra beni patron çağırttı, o anda da canım sıkıldı. Çünkü bana: "Az telefon et, çok çalış," diyeceğini sandım. Ama söyleyeceği hiç de bu değilmiş. Bana: "Size henüz tasarı halinde olan bir işten söz edecektim," dedi, "ama önce fikrinizi öğreneyim dedim. Büyük kumpanyalarla doğrudan doğruya ve yerinde iş görmek için Paris'te bir büro açmak istiyorum. Oraya siz gitmek ister misiniz? Böylece hem Paris'te oturmuş, hem yılda birkaç kere seyahat etmek imkânını bulmuş olursunuz. Daha gençsiniz, bana öyle geliyor ki, böyle bir hayat tarzı hoşunuza gider herhalde?" Ben: "Evet ama, alt tarafı, bence hepsi bir," dedim. O zaman bana: "Hayatınızda bir değişiklik olsun istemez misiniz?" diye sordu. Ben de: "İnsan hiçbir zaman hayat değiştirmez, her hayat birbirine benzer, buradaki hayatımdan şikayetçi değilim," dedim. Pek memnun olmuş görünmedi, bana: "Hep tereddütlü konuşuyorsunuz, yükselme arzusu yok

sizde, iş hayatında ise bu, çok kötü bir şeydir," dedi. Ben de yine işimin başına döndüm. Onu kırmak istemezdim ama, yaşayışımı değiştirmek için de bir neden göremiyordum. İyi düşünülerse, mutsuz değildim. Henüz öğrenciyken bu tür birçok isteğim vardı. Ama tahsilimi yarıda bıraktıktan sonra bunun hiçbir gerçek önemi olmadığını çok çabuk anladım.

Akşam, Marie beni görmeye geldi, kendisiyle evlenmek isteyip istemediğimi sordu. "Vallaha, bence hepsi bir," dedim, "ama evlenelim istersen" O zaman: "Beni seviyor musun?" diye sordu. Ben de yine daha önce yaptığım gibi, cevap verdim: "Bunun bir anlamı yok ama sevmiyorum galiba," dedim. "Öyleyse neden evleneceksin benimle?" dedi. Ben de ona: "Hiçbir önemi yok bunun istersen evleniriz," dedim. "Zaten bunu isteyen sensin, ben bir evet diyeceğim o kadar." O zaman: "Evlenmek ciddi bir iştir," dedi. Ben: "Yoo," diye cevap verdim. Bir süre sustu, ses çıkarmadan yüzüme baktı. Sonra konuştu: "Peki, söyle bakalım," dedi, "başka bir kadın olsa da ona da aynı şekilde bağlı olsan; aynı teklifi sana o yapsa, kabul eder miydin?" Ben: "Tabii!" dedim. O zaman: "Ben seni seviyor muyum acaba?" dedi. Ama, ben bunu nerden bilebilirdim ki? Yine bir süre sustuktan sonra: "Acaipsin sen, ama seni bunun için seviyorum herhalde. Fakat günün birinde senden belki aynı nedenle nefret de ederim," diye mırıldandı. Verecek cevabım olmadığı için susuyordum ki o gülümseyerek kolumu tuttu: "Seninle evlenmek istiyorum," dedi. "Sen ne zaman istersen," diye cevap verdim. O zaman ona patronun teklifinden söz açtım, Marie: "Paris'i görmeyi o kadar istiyorum ki," dedi. "Ben vaktiyle Paris'te oturdum," dedim. "Nasıl yer?" diye sordu. "Pis yerdir," dedim. "Güvercinler var, karanlık avlular var. Sonra insanların tenleri beyazdır."

Sonra yürüyüşe çıktık, şehrin büyük caddelerinde dolaştık. Kadınlar güzeldi. Marie'ye "Sen de dikkat ettin mi buna?" diye sordum. "Evet, haklısın," diye cevap verdi. Bir süre konuşmadık. Ama onun gitmesini istemiyordum: "İstersen gidip Celeste'in lokantasında yemek yiyelim,"

dedim. O da çok istedi ama: "İşim var," dedi. Evime yaklaşmıştık. "Öyleyse hadi Allahaısmarladık," dedim. Yüzüme baktı: "Ne işim var, bilmek istemez misin bunu?" dedi. Bilmek isterdim tabiî, ama, sormak aklıma gelmemişti, onun da bana bu yüzden takaza eder gibi bir hali vardı. O zaman, şaşkın halim karşısında yine güldü, dudaklarını uzatmak için bütün vücuduyla bana doğru bir hareket yaptı.

Akşam yemeğini Celeste’nin lokantasında yedim. Yemeğe henüz başlamıştım ki, içeriye acaip, ufak-tefek bir kadın girdi: "İzin verir misiniz?" deyip masama oturdu. Ben: "Tabiî buyurun," dedim. Kesik kesik hareketler yapıyordu. Küçük, elma gibi bir yüzü, parlak gözleri vardı. Oturduktan sonra ceketini çıkardı, telaşlı telaşlı yemek listesine baktı, Celeste’i çağırdı. Yiyeceği bütün yemekleri kesin ve aceleci bir sesle hemen ısmarladı. Çerezlerin gelmesini beklerken, çantasını açtı, içinden küçük bir kâğıt parçasıyla bir kurşun kalem çıkardı, hesabı önceden yaptı, sonra çantasından para çıkarıp yemek parasını bahşişiyle birlikte tam tamına önüne koydu. O sırada çerezleri getirdiler, kadın hepsini çabucak silip süpürdü. Öteki yemeği beklerken çantasından yine mavi bir kalemle haftanın radyo programını veren bir dergi çıkardı. Hemen bütün yayınların yanına büyük bir itinayla işaret koydu. Dergi on iki sayfalık kadar olduğu için yemeğin devamında bu işe büyük bir titizlikle devam etti. Ben yemeğimi bitirmiştim bile, ama o hâlâ aynı gayretle işaretlerini koymaya devam ediyordu. Sonra kalktı, bir otomatı hatırlatan o aynı kesin hareketlerle ceketini giydi, çıkıp gitti. Yapacak işim olmadığı için ben de lokantadan çıktım, bir süre onun peşisıra yürüdüm. Gelip kaldırımın tam kenarındaki taşların üzerinde yer aldı ve kalkıp gitti. Yapacak işim olmadığı için ben de lokantadan çıktım, bir süre onun peşisıra yürüdüm. Gelip kaldırımın tam kenarındaki taşların üzerinde yer aldı ve inanılmaz bir çabukluk ve emniyetle bu taşların üzerinde yürümeye başladı. Hiç yolundan şaşmıyor, dönüp arkasına bakmıyordu. Sonunda onu gözden

kaybettim, geri döndüm. "Acaip bir kadın," diye düşündüm, ama onu çabucak unuttum.

Odamın kapısı önünde ihtiyar Salamano’ya rasladım, içeriye buyur ettim. Bana: "Bizim köpek kaybolmuş herhalde," dedi, "çünkü hayvan deposunda bulamadım onu. Memurlar belki de çiğnenmiştir, dediler. Çiğnenip çiğnenmediği karakoldan sorulamaz mı, dedim. Bu gibi şeyler için zabıt tutmayız, çünkü her gün olur bunlar, dediler". Salamano’ya: "Başka köpek bulursunuz canım?" dedim, ama o haklı olarak bana: "Buna alışmıştım," diye cevap verdi.

Ben yatağımın içinde bağdaş kurmuştum. Salamano da masanın önünde bir sandalyeye oturmuştu. Yüzü bana dönüktü, iki elini dizlerinin üstüne koymuştu. Sararmış bıyığının altından birtakım lâflar geveleyip duruyordu. Biraz sıkıyordu beni, ama yapacak hiçbir işim yoktu, uykum da gelmemişti. Lâf olsun diye köpeği hakkında sorular sordum ona. "Karım öldükten sonra almıştım," dedi. "Ben epey geç evlendim. Gençliğimde aktörlüğe heves ettim. Askerdeyken askerî piyeslerde, komedilerde rol aldım. Ama sonunda Demiryolu işletmesine girdim. Pişman da olmadım hani. Çünkü şimdi ufak bir emeldi aylığım var. Karımla pek mutlu değildik, ama zamanla çok alışmıştım ona. Ölünce de pek yalnız kalıverdim. O zaman atelyedeki arkadaşlardan birine, bana bir köpek bulsana, dedim. O da bana bu köpeği verdi, ama çok küçüktü. Emzikle besledim onu. Ama köpeğin ömrü insanın ömründen kısadır. Onun için ikimiz de beraber ihtiyarladık. Huysuz bir hayvandı. Zaman zaman kavga ederdim onunla. Ama yine de iyi bir köpekti." Ben: "Cins bir köpekti," dedim, Salamano buna sevinmiş göründü. Sonra ekledi: "Siz onu hastalığından önce görseydiniz. En güzel tarafı tüyleriydi. Bu cilt hastalığına tutulalıberi sabah akşam derisine merhem sürdüm. Ama bana kalırsa, onun asıl hastalığı, ihtiyarlıktı. İhtiyarlık ise iyi olmaz."

O sırada ben esnedim, ihtiyar da, "ben gideyim bari," dedi. "Yok canım, oturun" dedim, "köpeğinizin başına gelene pek üzüldüm." Bana teşekkür etti: Annemin de köpeği çok sevdiğini söyledi. Annemden sözederken: "Zavallı anneniz," diyordu, "ölümü size çok dokunmuştur herhalde?" dedi. Ben hiç cevap vermedim. O zaman sıkılgan bir edayla çabuk çabuk: "Biliyorum, annenizi yurda koydunuz diye mahallede sizi ayıpladılar, ama ben sizi tanırım. Annenizi çok severdiniz siz," dedi. Bilmem neden ona: "Vallaha, beni ayıpladıklarını bugüne kadar bilmiyordum, ama anneme bakıcı tutacak kadar param yoktu, onun için yurda koymaktan başka çare bulamadım," dedim. Sonra da ekledim: "Hem zaten çoktandır bana söyleyecek sözü kalmamıştı, tek başına canı sıkılıyordu." Salamano: "Evet," dedi, "hiç olmazsa insan yurtta arkadaş, dost edinir." Sonra izin isteyerek: "Uyku zamanı geldi," dedi, "hayatım değişti artık, ne yapacağımı pek bilemiyorum." Onunla tanışalı beri ilk defa olarak, çekingen bir tavırla elini uzattı ve cildindeki kabukları hissettim. Biraz gülümsedi, gitmeden önce de bana: "İnşallah bu gece köpekler havlamaz, çünkü ne zaman havlama sesi duysam, benim köpek havlıyor sanıyorum," dedi.

VI

Pazar günü uyanmakta güçlük çektim. Marie’nin seslenmesi, beni sarsması gerekti. Erken denize girmek istediğimiz için, bir şey yemedik. Kendimi bomboş hissediyordum, biraz da başım ağrıyordu. Sigaramın acı bir lezzeti vardı. Marie: "Cenazeye gider gibi bir halin var," diyerek bana takıldı. Arkasına beyaz ketenden bir elbise giymiş, saçlarını çözüp salıvermişti. "Güzelsin," dedim, memnun memnun güldü.

Aşağıya inerken Raymond’un kapısına vurduk. "Şimdi geliyorum," dedi. Sokakta hem yorgun oluşum, hem de pancurları açmamış olmamız yüzünden, parlak gün ışığı bir tokat gibi yüzüme çarptı. Marie sevincinden yerinde duramıyor, boyuna: "Hava ne güzel!" diyordu. Ben de biraz açıldım, acıkmış olduğumu farkettim: Bunu Marie’ye söyledim. O da bana muşamba çantasını gösterdi. Çantaya mayolarımızla bir de havlu koymuştuk. Beklemekten başka yapacağım şey yoktu. Raymond’un kapısını kapadığını işittik. Lacivert bir pantolon, kısa kollu beyaz bir gömlek giymişti. Başında kanotye bir hasır şapka vardı. Marie bunu görünce güldü. Raymond’un kolları da siyah kıllar altında bembeyazdı. Bu biraz tiksinti verdi bana. Merdivenlerden inerken ıslık çalıyor, pek memnun görünüyordu. Bana: "Merhaba arkadaş," dedi, Marie ile de "Mademoiselle," diye konuştu.

Bir gün önce karakola gitmiştik. Ben tanıklık etmiş, kadının Raymond’a hakaret ettiğini söylemiştim. Raymond bir ihtarla yakayı sıyırmıştı. Benim söylediklerimin doğru olup olmadığını pek araştırmadılar. Kapının önünde Raymond’la bu işi konuştuk, sonra otobüsle gitmeye karar verdik. Plaj pek o kadar uzak değildi, ama otobüsle daha

çabuk gidecektik. Raymond: "Erken gidersek bizim arkadaş sevinir herhalde," diyordu. Tam yola çıkmak üzereydik ki, Raymond birdenbire bana: "Karşıya bak!" der gibi bir işaret yaptı. Tütüncünün camekânına sırtlarını dayamış duran birkaç tane Arap gördüm. Hiç ses çıkarmadan bize bakıyorlardı ama, kendilerine göre, yani tıpkı taşlara ya da kuru ağaçlara bakarmış gibi yapıyorlardı bunu. Raymond bana: "Benim herif sondan İkincisi," dedi ve düşünceli bir tavır takındı. Sonra: "Halbuki bu iş kapanmıştı artık," diye ekledi. Marie olup bitenleri kavrayamıyordu, bize: "Ne var?" diye sordu. "Araplarla Raymond arasında bir sorun var da," dedim. "Öyleyse hemen gidelim," dedi. Raymond da doğruldu, arkasından gülerek: "Çabuk olalım," dedi.

Biraz ilerideki otobüs durağına doğru yürüdük. Raymond bana: "Araplar peşimize takılmadılar," dedi. Arkama döndüm. Hep aynı yerde duruyorlar, bizim ayrıldığımız noktaya hep o aynı kayıtsızlıkla bakıyorlardı. Otobüse binmiştik. Raymond tamamen ferahlamış görünüyor, Marie ile boyuna şakalaşıp duruyordu. Marie'nin Raymond'un hoşuna gittiğini, fakat kızın ona hemen hemen hiç cevap vermediğini farkettim. Yalnız arasıra gülerek Raymond'un yüzüne bakıyordu.

Cezayir'in dışında bir yerde otobüsten indik. Denize gireceğimiz kumsal, otobüs durağından pek uzak değildi. Fakat denize bakan ve kıyıya doğru inen yüksekçe bir düzlükten geçmek gerekiyordu. Bu düzlük sarımtrak taşlar gökyüzünün çiğ maviliği altında bembeyaz duran çirişotlarıyla kaplıydı. Marie muşamba çantasıyla bunlara vurup vurup çiçeklerinin yapraklarını dökerek eğleniyordu. Önlerinde yeşil veya beyaz parmaklıkları olan sıra sıra küçük villalar arasından yürüdük. Bunların kimisi önlerindeki verandalarıyla birlikte ağaçlar içine gömülmüşlerdi. Kimisi de taşların ortasında dımdızlak duruyorlardı. Yamacın kenarına gelmeden önce durgun denizi daha ileride, berrak suların içinde de uyuklar gibi duran kocaman bir burunu görmek mümkün oluyordu. Sakin havanın

içinde bir motor gürültüsü bize kadar ulaştı. Çok uzaklarda, pırıl pırıl denizin içinde belli belirsiz ilerlemekte olan küçük bir balıkçı takası gördük. Marie kayaların üzerinden birkaç çiçek kopardı. Denize doğru inen yamaçtan bakınca kumsalda birkaç kişinin suya girmiş olduğunu gördük.

Raymond’un arkadaşı kumsalın sonundaki ufak bir ahşap evde oturmaktaydı. Ev sırtını kayalara vermişti, ön taraftan onu tutan kazıklar ise sulara gömülüyordu. Raymond bizi tanıştırdı. Arkadaşının adı Masson’du. İri yarı, geniş belli, geniş omuzlu bir adamdı. Tostoparlak, sevimli bir karısı vardı, Paris şivesiyle konuşuyordu. Masson hemen bize: "Rahatınıza bakın," dedi, "bu sabah balığa çıktım, öğleye kızartıp yeriz." Ona: "Eviniz çok hoş," dedim. "Cumartesi, pazar günleriyle bütün tatil günlerini burada geçiririm," diye cevap verdi. "Karımla pek anlaşırız," diye de ekledi. Tam bu sırada karısı da Marie ile beraber gülüyordu. Belki ilk defa olarak, evlenmeyi ciddi bir şekilde düşündüm.

Masson denize girmek istiyordu, ama karısı ile Raymond gelmek istemiyorlardı. Biz üçümüz kumsala indik, Marie hemen suya atladı. Masson’la ben biraz bekledik. Masson yavaş yavaş konuşuyordu. Her söylediği sözü, "ve de," diye tamamlamayı huy edindiğine dikkat ettim. Bunu, cümlesinin anlamına yeni bir şey eklemese bile yapıyordu. Marie için bana: "Çok güzel kız, ve de çok hoş," dedi. Güneşin iyi geldiğini hissetmeye başladığım için sonraları artık onun bu alışkanlığına dikkat etmez oldum. Ayaklarımızın altında kum ısınmaya başlıyordu. Suya girmek isteğimi bir süre daha dizginledim, ama sonunda Masson’a: "Giriyor muyuz?" diye sordum. Peşinden daldım. O, suya yavaş yavaş girdi, ayakları yerden kesilince ileriye atıldı. Kulaç atıyor, oldukça kötü yüzüyordu. Bu yüzden de, ben Marie’nin yanına gitmek için onu geride bıraktım. Su soğuktu, yüzmekten zevk duyuyordum. Marie ile birlikte

açıldık. Hem hareketlerimiz, hem duyduğumuz sevinç bakımından ikimiz de aynı kanıda olduğumuzu hissediyorduk.

Açıkta suya sırtüstü yattık. Gökyüzüne dönük yüzümden, güneş ağzıma akan suların son örtülerini kaldırıyordu. Masson’un güneşte yatmak için tekrar kıyıya döndüğünü gördük. Uzaktan çok iri yarı görünüyordu. Marie: "Hadi beraber yüzelim," dedi. Arkasına geçip onu belinden tuttum. Kulaç atarak ilerlerken, ben de suyu ayaklarımla teperek ona yardım ediyordum. Sabahın sessizliği içinde dövülen suyun hafif gürültüsü, kendimi yorgun hissedinceye kadar bizi izledi. O zaman Marie’yi bıraktım, düzenli bir biçimde yüzüp, düzgün soluk alarak kıyıya döndüm. Kumsalda Masson’un yanına yüzükoyun yattım, yüzümü kuma gömdüm. Ona: "Çok hoş, değil mi?" dedim. "Evet," diye cevap verdi. Az sonra Marie geldi. Onun ilerleyişini görmek için sırtüstü döndüm. Vücudu tuzlu sudan yapış yapıştı ve saçlarını arkaya atmıştı. Gelip vücuduyla bana değecek şekilde yanıma uzandı. Bir yandan onun vücudunun, öbür yandan da güneşin sıcaklığının etkisiyle biraz kestirdim.

Sonra Marie beni sarstı: "Masson eve gitti, yemek zamanı artık," dedi. Karnım acıkmış olduğu için hemen kalktım, ama Marie: "Beni bu sabahtan beri hiç öpmedin," dedi. Doğruydu, hem pek canım istiyordu bunu. "Suya gel," dedi. İkimiz de koştuk, ilk dalgacıkların içine uzandık. Birkaç kulaç attık, Marie sımsıkı bana yapıştı. Bacaklarının benimkilere dolandığını hissettim ve birden onu canım çekti.

Geri döndüğümüz zaman Masson da bizi çağırıyordu. "Çok karnım aç," dedim. O da hemen karısına: "Bu bey hoşuma gidiyor," dedi. Ekmek iyiydi. Tabağıma konulan balıkları silip süpürdüm. Peşisıra etle kızarmış patates vardı. Hepimiz yemeğimizi konuşmadan yiyorduk. Masson durmadan şarap içiyor, boyuna da bana ikram ediyordu. Sıra kahveye geldiği zaman, başım biraz ağırlaşmıştı, çok da sigara içtim. Masson,

Raymond ve ben masrafı paylaşarak ağustos ayını beraberce deniz kıyısında geçirmeyi düşündük. Marie birdenbire: "Saat kaç biliyor musunuz?" dedi. "On bir buçuk!" Hepimiz şaştık, ama Masson: "Çok erken yemek yedik, zaten yemek saati demek insanın acıktığı saat demektir," dedi. Bilmem neden, bu söz Marie'yi güldürdü. Biraz fazlaca içmişti galiba. Sonra Masson bana: "Gidip sizinle kumsalda şöyle bir dolaşalım isterseniz?" dedi. "Karım öğle yemeğinden sonra hep biraz kestirir, ama ben bunu sevmiyorum. Yürümem lazım çünkü. Sağlık için böylesi daha iyi diyorum ona, ama alt tarafı, hakkıdır bu onun." Marie: "Ben kalayım da bulaşıklar için Mme Masson'a yardım edeyim," dedi. Mme Masson da: "Bu işi görürken erkekleri evden çıkarmak gerek," dedi. Üçümüz birden kumsala indik.

Güneş hemen hemen dikine kumların üstüne iniyordu. Sular üzerindeki parıltısı dayanılır gibi değildi. Kıyıda kimse kalmamıştı. Yamacın kenarında dizili denize bakan küçük evlerden tabak-çanak, çatal-bıçak sesleri geliyordu. Yerden fışkıran hamam sıcağı içinde insan güçlükle soluk alabiliyordu. Önce Raymond'la Masson benim bilmediğim birtakım olaylardan, insanlardan söz ettiler. Çok eskiden tanıştıklarını, hatta bir ara birlikte yaşadıklarını anladım. Suya doğru yöneldik ve deniz kıyısında ilerlemeye başladık. Arasıra ötekilerden daha uzunca bir dalga, keten ayakkabılarımızı ıslatıyordu. Açık başımın üzerindeki bu güneş yüzünden yarı uykuda olduğum için hiçbir şey düşünmüyordum.

O sırada Raymond, Masson'a bir şey söyledi, ama iyice işitemedim. Fakat aynı anda kumsalın ta dibinde ve bizden çok uzakta, mavi tulum giymiş iki Arabın bizden tarafa geldiklerini gördüm. Raymond'a baktım, "Tamam, o," dedi. Yürümeye devam ettik. Masson: "Nasıl oldu da buraya kadar peşinizden geldiler?" diye sordu. "Elimizde plaj çantasıyla otobüse binerken görmüşlerdir herhalde," diye düşündüm, ama bir şey söylemedim.

Araplar yavaş yavaş ilerliyorlardı ve bize daha fazla yaklaşmışlardı. Biz yürüyüşümüzü değiştirmedik, ama Raymond: "Masson, hır çıkarsa sen İkincisiyle uğraşırsın, ben bizim herifin hakkından gelirim. Başka bir Arap daha gelirse, sen de onunla meşgul ol Meursault," dedi. Ben: "Peki," diye cevap verdim. Masson ellerini cebine soktu. Kızgın kum bana şimdi kıpkırmızı görünüyordu. Araplara doğru eşit adımlarla ilerliyorduk. Aramızdaki uzaklık düzenli şekilde azaldı. Birbirimize birkaç adım kalınca, Araplar durdular, Masson'la ben yavaşladık. Raymond doğruca kendi düşmanına doğru gitti. Ona ne dediğini pek duymadım, ama öteki, Raymond'a kafa vuracak gibi bir hareket yaptı. O zaman Raymond ilk yumruğu indirdi, sonra hemen Masson'u çağırdı. Masson kendisine gösterilen adama doğru ilerledi ve olanca gücüyle ona iki tane yapıştırdı. Öteki, yüzü dibe gelecek şekilde suyun içine kapandı, birkaç saniye böylece kaldı. Kafasının etrafından suyun yüzüne hava kabarcıkları çıktı. O arada Raymond da bir iki yapıştırdı, öteki herifin yüzü kan içinde kaldı. Raymond bana dönerek: "Bak ne oyun oynayacağım ona," dedi. Ben: "Dikkat et, bıçağı var!" diye bağırdım. Ama Raymond kolundan ve ağzından yaralanmıştı bile.

Masson ileriye doğru sıçradı. Fakat öteki Arap ayağa kalkmıştı, gidip eli bıçaklı arkadaşının arkasına geçti. Biz kımıldamaya cesaret edemedik. Araplar gözlerini üstümüzden ayırmaksızın ve bizi hep bıçaklarıyla tehdit ederek ağır ağır gerilediler. Arayı epey açtıklarını görür görmez çabucak kaçtılar. Biz ise güneşin altında, olduğumuz yere mıhlanıp kalmıştık. Raymond kan damlayan kolunu sıkmakla meşguldü.

Masson hemen: "Bir doktor var," dedi, "pazar günlerini hep şu yamaçtaki evinde geçirir," Raymond hemen oraya gitmek istedi. Fakat her lâf edişinde yarasının kanları yüzünden, ağzında kabarcıklar oluşuyordu. Koluna girdik, mümkün olduğunca çabuk küçük eve döndük. Orada Raymond: "Yaralarım hafif, doktora kendim de gidebilirim," dedi.

Masson’la birlikte gittiler, ben olup bitenleri kadınlara anlatmak için evde kaldım. Mme Masson ağlıyordu. Marie’nin yüzü kireç gibi olmuştu. Bense onlara açıklama yapmak zorunda kaldığım için sıkılıyordum. Sonunda sustum, denize bakarak sigara içtim.

Saat bir buçuğa doğru Raymond, Masson’la birlikte döndü. Kolunda bir sargı ağzının kenarında bir flâster vardı. Doktor "Önemli bir şey değil," demişti, ama Raymond’un suratı pek asıktı. Masson onu güldürmeye uğraştı, ama Raymond hiçbir şey söylemiyordu. "Ben kumluğa gidiyorum," dediği zaman: "Nereye gidiyorsun?" diye sordum ona. "Biraz hava alacağım da," dedi. Masson’la ben: "Biz de gelelim," dedik. O zaman bize kızdı, bize ileri geri sözler söyledi. Masson: "Hadi üzerine varmayalım," dedi, ama ben yine de onun peşini bırakmadım.

Kumlukta uzun zaman yürüdük. Güneş şimdi ezici bir hal almıştı. Kumun ve denizin üzerinde parça parça kırılıyordu sanki. Raymond nereye gittiğini biliyor gibi geldi bana, ama bu, herhalde yanlıştı. Nihayet kumsalın tâ sonuna, kocaman bir kayanın arkasından kumlara dökülerek denize doğru akan küçük bir pınarın yanına geldik. Orada yine bizim iki Arapla karşılaştık. Sırtlarındaki yağlı iş tulumlarıyla yere uzanmışlardı. Çok sakin, hemen hemen yatışmış bir halleri vardı. Biz gelince, hiç istiflerini bozmadılar. Biraz önce Raymond’u bıçaklamış olanı hiçbir şey söylemeden ona bakıyordu. Öteki ise küçük bir kaval almış, çalıyor, yan gözle bize bakarken habire kavaldan çıkan üç noktayı tekrarlayıp duruyordu.

Bütün bu zaman boyunca güneş hep o güneş, sessizlik hep o sessizlikti. Yalnız küçük pınarın şırıltısıyla kavalın sesi duyuluyordu. Sonra Raymond elini arka cebine attı, ama öteki kımıldamadı. Hep birbirlerinin yüzüne bakıyorlardı. Kaval çalanın ayak parmaklarının birbirlerinden pek ayrık olduğuna dikkat ettim. Raymond hasmından gözlerini ayırmadan

bana: "Devireyim mi herifi?" diye sordu. "Hayır," dersem onu büsbütün kışkırtacağımı, kesinlikle ateş edeceğini düşündüm. Yalnızca: "Sana bir şey söylemedi ki," dedim, "böyle durup dururken ateş etmen doğru olmaz." Sessizliğin ve sıcağın içinde suyun şırıltısıyla kavalın sesi yine işitildi. Sonra Raymond: "Öyleyse küfür edeyim ona," dedi, "cevap verince de vururum keratayı." Ben: "Ha, bu olur bak," dedim, "ama bıçak çekmezse sen de ateş edemezsin." Raymond biraz kızmaya başladı. Öteki Arap hâlâ kaval çalıyor, ikisi de Raymond’un hiçbir hareketini gözden kaçırmıyorlardı. Raymond’a: "Yok, yok," dedim. "Onunla yumruk yumruğa dövüş, tabancanı da bana ver. Öteki işe karışır, yahut bıçak çekerse ben onu alaşağı ederim."

Raymond bana tabancasını verirken güneş, silahın üzerinde ışıldadı. Fakat her şey bizi sımsıkı sarmış gibi, yine kımıldamadan durduk. Gözlerimizi kırpmadan birbirimize bakıyorduk. Deniz, kum, güneş ve kavalla suyun çifte sessizliği arasında her şey durmuş gibiydi. O sırada: "Ateş etmeli mi, etmemeli mi, ama ikisi de bir," diye düşündüm. Fakat Araplar birdenbire geri geri giderek kayanın arkasına geçiverdiler. O zaman Raymond’la ben de geri döndük. Raymond daha iyi görünüyordu, dönüş otobüsünden sözetti.

Onunla birlikte eve kadar gittim. O tahta merdivenden çıkarken, ben ilk basamağın önünde durdum. Kafam güneşten kazan gibi olmuştu. Tahta merdivenden çıkıp kadınların yanına gitmek için üşenivermiştim. Fakat öyle sıcak vardı ki, gökyüzünden yağan göz kamaştırıcı ışık yağmuru altında kımıldamadan durmak da güçtü benim için. Burada durmak, ya da yürümek, ikisi de aynı hesaba geliyordu. Biraz sonra kumsala doğru döndüm, yürümeye başladım.

Her tarafta yine aynı kızıl parıltı vardı. Kumların üzerinde deniz, küçük dalgacıklarının hızlı ve boğuk hareketleriyle soluk soluğa nefes

alıyor gibiydi. Yavaş yavaş kayalara doğru yürüyor, güneşin altında alnımın şiştiğini hissediyordum. Bütün bu sıcaklık olduğu gibi üzerime çöküyor, beni ilerlemekten alıkoyuyordu. Onun kocaman ve sıcak soluğunu yüzümde her hissedişimde dişlerimi sıkıyor ve güneşin üzerime boşalttığı bu koyu sarhoşluğu altetmek için bütün benliğimle kasılıyordum. Kumdan, beyazlaşmış bir midye kabuğundan, ya da bir cam kırığından kılıç gibi bir ışık huzmesinin her çıkışında çene kemiklerim kasılıyordu. Uzun zaman yürüdüm.

Uzaktan, kayanın küçük, koyu renk yığınını gördüm. Etrafında ışıktan ve denizin serpintisinden meydana gelme bir hâle vardı. Kayanın ardındaki serin pınarı düşünüyordum. Suyunun şırıltısını tekrar işitmek, güneşten ve bir çaba sarfetmekten kaçınmak; kadınların ağlayışlarından kurtulmak; sonunda gölgeliğe ve onun vereceği rahatlığa kavuşmak için can atıyordum. Fakat daha fazla yaklaştığım zaman, herifin yeni oraya dönmüş olduğunu gördüm.

Yalnızdı. Sırtüstü yatmış, ellerini ensesinin altına, başını kayanın gölgeliğine koymuş, bütün bedeni ise güneşte kalmıştı. Sıcakta sırtındaki tulumdan dumanlar çıkıyordu. Biraz şaşaladım. Bana göre bu iş kapanmıştı artık ve oraya bunu düşünmeksizin gelmiştim.

Arap beni görür görmez biraz doğruldu, elini cebine soktu. Ben de tabiî Raymond'un ceketimin cebinde duran tabancasını avucumda sıktım. O zaman Arap yine sırtüstü yattı, ama elini cebinden çıkarmadı. Ondan epeyce, on metre kadar uzaktaydım. Yarı kapalı gözkapaklarının arasından zaman zaman bakışlarını görür gibi oluyordum. Ama alev alev yanan havanın içinde, onun hayali .çoğu zaman gözlerimin önünde dansediyor gibiydi. Dalgaların gürültüsü öğlendekine göre daha tembel, daha gevşekti. Hep o güneş, hep o ışık kumun üzerinde buraya kadar uzanıyordu. İki saattir gün artık ilerlemiyor gibiydi; iki saattir gün, erimiş ve kaynayan bir

maden denizine demir atmıştı sanki. Ufuktan küçük bir vapur geçti. Bakışlarımı Araptan hiç ayırmadığım için, onun küçük, kara lekesini yan gözle farkettim.

Kendi kendime: "Bir geri dönsem, sorun kalmayacak," diye düşündüm. Fakat güneşten ışıldayan bütün bir kumsal beni arkamdan itiyordu. Pınara doğru birkaç adım attım. Arap kımıldamadı. Ne de olsa epeyce uzaktı. Belki yüzündeki gölgeler yüzünden, güler gibi bir hali vardı. Güneş yüzümü yakmaya başlıyordu, ter damlalarının kaşlarımda biriktiğini hissettim. Tıpkı annemi gömdüğümüz günkü güneşti ve tıpkı o zamanki gibi en çok alnım ağrıyor, tüm alın damarlarım derinin altında hep birden atıyordu. Bu yanma hissine dayanamaz hale geldim. Bu yüzden ileriye doğru hareket yaptım. Bunun budalaca bir şey olduğunu, bir adım atmakla güneşten kurtulamayacağımı biliyordum. Ama ileriye doğru bir tek, yalnız bir tek adım attım. Bu sefer Arap yerinden doğrulmaksızın bıçağını çekip güneşin altında bana gösterdi. Işık, çeliğin üzerinden fışkırdı; alnıma kadar ulaşan uzun ve parlak bir kılıcı andırıyordu. Aynı anda, kirpiklerimde biriken ter, birdenbire gözkapaklarımın üzerine aktı, onları ılık ve kalın bir perdeyle örttü. Bu gözyaşı ve tuz perdesinin arkasından gözlerim bir şey göremez olmuştu. Sadece güneşin alnımdaki zonklayışını ve belirsiz bir şekilde de hep karşımdaki bıçaktan fırlayan parlak ışık kılıcını seziyordum. Bu yakıcı kılıç kirpiklerimi kemiriyor, acıyan gözlerimi oyuyordu. İşte o sırada her şey titredi. Denizden koyu ve ateşli bir soluk geldi. Sanki gökyüzü boydan boya yarılmıştı da ateş yağdırıyor gibi geldi bana. Bütün benliğim gerildi, tabancanın üzerindeki elim kasıldı. Tetik oynadı, kabzanın cilâlı yüzü elime değdi. İşte her şey o zaman; hem sert, hem sağır edici gürültünün içinde başladı. Teri de güneşi de silkeledim. Günün dengesini bozduğumu, üzerinde mutlu anlar geçirdiğim kumsalın olağanüstü sessizliğini mahvettiğimi anladım. O zaman hareketsiz vücuda

dört el ateş ettim, kurşunlar birbiri peşisıra bu vücuda gömüldü. Bu, felâketin kapısına vurduğum dört sert darbe gibiydi.

İKİNCİ BÖLÜM

I

Tutuklanışımın hemen ardından birkaç kez sorguya çekildim. Ama bunlar kim olduğumu anlamak için yapılan sorgular olduklarından, çok sürmedi. İlk önce karakolda benim işe kimse aldırmaz görünüyordu. Sekiz gün sonra ise tersine olarak, sorgu yargıcı yüzüme merakla baktı. Ama başlangıçta bana adımı ve adresimi, ne iş yaptığımı, nerede ve ne zaman doğmuş olduğumu sordu. Sonra avukat tutup tutmadığımı öğrenmek istedi. "Hayır," dedim, bunun mutlaka gerekip gerekmediğini sordum. "Neden?" dedi. "İşim çok basit de ondan," diye cevap verdim. Gülümsedi: "Bu da bir fikir," dedi, "ama yasa açıktır. Avukat tutmazsanız biz size bir avukat tayin ederiz." Bu gibi ayrıntıyla adliyenin meşgul olmasını pek uygun buldum, bunu ona da söyledim. Beni onayladı, "Yasa iyi yapılmıştır," dedi.

Başlangıçta onu ciddiye almadım. Beni perdeleri inik bir odaya aldı. Masasının üstünde bir tek lamba vardı. Lamba beni oturttuğu koltuğu aydınlatıyor, kendisi gölgede kalıyordu. Kitaplarda buna benzer bir şeyler okumuştum ve bütün bunlar bana bir oyunmuş gibi geldi. Konuşmamızdan sonra ise, ona baktım ve karşımda kibar yüzlü, içeriye çökük mavi gözlü, iri yarı, uzun kır bıyıklı, beyazlaşmaya yüz tutmuş gür saçlı bir adam gördüm. Bana çok makul ve ağzını çekip geren bir iki sinir tik'ine rağmen, sevimli bir kimse gibi göründü. Hatta yanından çıkarken ona elimi bile uzatacaktım, ama adam öldürmüş olduğumu tam zamanında hatırladım.

Ertesi gün hapiste bir avukat beni görmeye geldi. Ufak tefek ve tostoparlak, oldukça genç, saçlarını iyice yatırarak taramış bir adamdı.

Sıcağa rağmen (ben gömlekliydim) koyu renk bir elbise giymiş, boynuna uçları devrik bir kolalı yaka ile kalın siyah-beyaz çizgili acaip bir kravat takmıştı. Koltuğunun altındaki çantayı yatağımın üstüne koydu, kendini tanıttı: "Dosyanızı inceledim," dedi. "İşiniz nazik ama, bana güvenirseniz başarıdan şüphe etmiyorum." Teşekkür ettim. "Hemen işin can noktasına girelim," dedi.

Yatağın üzerine oturdu, özel hayatım hakkında bilgi toplamış olduğunu anlattı bana: Annemin geçenlerde yurtta öldüğünü haber almışlar, bunun üzerine Marengo'da bir soruşturma yapmışlardı. Soruşturmayı yapanlar, annemin gömüldüğü gün benim "katı yürekliliğimi gösterir şekilde" davranmış olduğumu öğrenmişlerdi. Avukatım: "Tabiî anlarsınız," dedi, "size sormaya biraz sıkılıyorum ama, çok önemli bir şey bu.

Sonra, verecek bir cevap da bulamazsam savcının elinde bu, bir silah haline gelecek. Onun için bana yardım etmenizi istiyorum." Sonra o gün keder duyup duymadığımı sordu: Bu soru beni çok şaşırttı. Öyle geliyordu ki, bunu soran ben olsaydım çok sıkılacaktım. Bununla birlikte kendimi yoklamak âdetini biraz kaybetmiş olduğumu, onu aydınlatmanın benim için güç olacağını söyledim: "Annemi çok severdim şüphesiz," dedim, "ama bu bir şey ifade etmez ki. Kafaca, vücutca sağlam bütün insanlar sevdiklerinin ölümünü azçok arzu etmişlerdir." Avukat bu noktada sözümü kesti ve çok telaşlanmış göründü: "Sakın mahkemede ve sorgu yargıçlığında böyle söylemeyin," diye söz aldı benden. Ona: "Bununla birlikte, bende öyle bir tabiat var ki," dedim. "Bedenî ihtiyaçlarım çoğu zaman duygularımı etkiler. Annemi gömdüğüm gün çok yorgundum, uykum vardı. Bu yüzden de olup bitenlerin pek farkına varamadım. Kesinlikle söyleyebileceğim şey şu ki; annem ölmeseydi daha iyi olurdu." Fakat avukatım memnun görünmüyordu. Bana: "Bu kadarı yeterli değil," dedi.

Sonra düşündü. Bana: "O gün doğal duygularınıza hâkim olduğunuzu söyleyebilir miyim?" dedi. Ben: "Hayır, çünkü böyle bir şeyin aslı yok," dedim. Kendisine tiksinti veriyormuşum gibi, tuhaf tuhaf yüzüme baktı. Adeta zalim bir tavırla: "Zaten yurt müdürü ile memurlar da tanık sıfatıyla ifade verecekler, bu hal de size kötü bir oyun oynayabilir," dedi. Ben: "Annemin ölümünün bu işle bir ilgisi yok ki," diyecek oldum. Ama o sadece: "Galiba sizin hiç mahkemeye işiniz düşmemiş," diye cevap verdi.

Sonra da kızgın bir tavırla çıkıp gitti. Onu alıkoymak, sempatisini kazanmak istediğimi söylemek isterim: Daha iyi savunulmak için değil de, deyim yerindeyse içimden öyle geldiği için yapacaktım bunu. Fakat onu sıkıntılı bir duruma düşürdüğümü görüyordum. Adam beni anlamıyor, hafif tertip içerliyordu bana. Benim de herkes gibi, ama tamamen herkes gibi olduğumu söylemek istiyordum ona. Ama alt tarafı, bütün bu sözlerin uzun boylu yararı yoktu, ben de üşenerek bunları söylemekten vazgeçtim.

Kısa bir zaman sonra yine sorgu yargıcının karşısına çıktım. Öğleden sonra saatin ikisiydi ve bu kez odası bir tül perdenin zor süzebildiği ışıklarla doluydu. Hava çok sıcaktı. Sorgu yargıcı beni oturttuktan sonra büyük bir nezaketle: "Avukatınız bir aksilik yüzünden gelemedi, ama isterseniz avukatınız yanınızda olmadıkça sorularıma cevap vermeyebilirsiniz?" dedi. Ben: "Kendim de cevap verebilirim," dedim. Masanın üzerindeki bir düğmeye dokununca genç bir zabıt memuru gelip hemen hemen ense köküme oturdu.

İkimiz de koltuklarımıza kurulduk. Sorgu başladı. Önce bana: "Sizin için sessiz ve biraz içine kapanık bir mizaç sahibi diyorlar, ne dersiniz?" dedi. Ben: "Hiçbir zaman söyleyecek fazla sözüm yoktur, onun için susarım," dedim. İlk defasındaki gibi gülümsedi: "Evet," dedi, "bundan iyi neden mi olur?" Sonra: "Zaten bunun hiçbir önemi de yok ya!" diye ekledi. Sustu, yüzüme baktı, oldukça ani bir hareketle ayağa kalkıp çabuk çabuk

konuşarak: "Beni asıl ilgilendiren sizsiniz," dedi. Bununla ne demek istediğini pek anlamadığım için, cevap vermedim. "İşlediğiniz eylemde anlayamadığım taraflar var," diye ekledi, "bunları anlamam için bana yardım edersiniz herhalde," Ben: "Vallahi, her şey çok basit," dedim. O zaman: "O günü nasıl geçirdiniz, anlatın bana bakayım," dedi. O zaman, daha önce kendisine anlatmış olduğum şeyleri Raymond'u, kumluğu, banyoyu, kavgayı, yine kumluğu, küçük pınarı, güneşi ve beş el ateşi kısaca tekrar anlattım. Her cümlede: "Güzel, güzel," diyordu. Yerde yatan adam faslına geldiğim zaman: "Alâ," diyerek başını salladı. Bense hep aynı hikâyeyi anlata anlata yorulmuştum ve ömrümde hiç bu kadar çok konuşmamıştım gibime geliyordu.

Sorgu yargıcı bir süre sustuktan sonra, ayağa kalktı: "Size ilgi duyuyorum, onun için yardımda bulunacağım. Tanrının yardımıyla da bir şeyler yapacağım inşallah, ama önce birkaç soru daha soracağım," dedi. Sonra damdan düşer gibi: "Annenizi sever miydiniz?" diye sordu. Ben: "Evet, herkes gibi," diye cevap verdim. O zamana kadar makinesinde düzgün bir şekilde yazı yazmakta olan zabıt memuru hangi harfe vuracağını şaşırmış olmalı ki, biraz bocaladı, makineyi geri almak zorunda kaldı. Bunun üzerine, yine görünürde mantıklı bir neden olmaksızın, sorgu yargıcı beş kurşunu birbiri peşisıra mı sıktığımı sordu. Düşündüm: "Önce bir tek el ateş ettim, birkaç saniye sonra da dört el ateş ettim," dedim. O zaman: "Peki, ilk kurşunla ikinci kurşun arasında neden beklediniz?" dedi. Kızıl renkli kumluk bir kere daha gözümün önüne geldi ve alnımda yakıcı güneşi hissettim. Ama bu kez hiç cevap vermedim. Bunu izleyen sessizlik içinde sorgu yargıcı telaşlanır gibi oldu. Yerine oturdu, saçlarını karıştırdı, dirseklerini masaya dayadı, acayip bir tavırla bana doğru eğilerek: "Ne diye, ne diye yerde yatan bir adama ateş ettiniz?" diye sordu. O zaman ne cevap vereceğimi bilemedim. Yargıç ellerini alnından geçirdi, biraz kısık

bir sesle sorusunu bir daha tekrarladı: "Neden? Söyleyin bakayım bana, neden, ha?" Ben hep susuyordum.

Birdenbire ayağa kalktı, geniş adımlarla odasının öbür ucuna doğru ilerledi, bir dosya dolabının çekmecesini açtı. İçinden gümüş bir haç çıkardı ve bana doğru gelirken haçı havaya kaldırdı. Tamamen değişmiş, adeta titrek bir sesle: "Bu nedir, biliyor musunuz? diye bağırdı. Ben: "Biliyorum tabiî," dedim. O zaman çok çabuk ve hareketli bir tavırla: "Ben Tanrıya inanırım," dedi. "Tanrının affetmeyeceği hiçbir günahkâr yoktur, ama bunun için insan pişmanlık duymalı, ruhu boş ve her şeyi kabule hazır bir çocuk haline gelmelidir." Gövdesini masanın üzerine eğmişti. Elindeki haçı hemen hemen başımın üstünde sallayıp duruyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, onun düşünce tarzını pek kavrayamamıştım. Çünkü sıcaktan dehşetli rahatsız oluyordum ve odadaki koca koca sinekler boyuna yüzüme konuyorlardı. Sonra da adamdan biraz korkmaktaydım. Fakat kendi kendime de: "Gülünç şey bu, çünkü alt tarafı cinayeti işleyen benim," diyordum kendi kendime. Bununla birlikte sorgu yargıcı devam etti. Aşağı yukarı anlayabildiğime göre, itirafımda tek bir karanlık nokta vardı, o da ikinci defa ateş etmek için neden beklemiş olduğumdu. İşin geri yanı çok iyiydi ama, o, işte bu noktayı anlayamıyordu.

Ona: "Israrınız boşuna, bu sonuncu nokta o kadar önemli değil," diyecek oldum. Fakat sözümü kesti ve boylu boyunca dikilerek: "Tanrıya inanıyor musunuz?" diye bir kere daha sordu. Ben: "Hayır," diye cevap verdim. Öfkeyle yerine oturdu: "Böyle şey olmaz! Herkes, hatta Ondan yüz çevirenler bile inanırlar Ona. Böyledir bu ve bunun böyle olduğundan bir an şüphe etsem, benim için de hayatın anlamı kalmaz," dedi. Sonra: "Hayatımın anlamı kalmasın mı istiyorsunuz yani?" diye sordu. Bu bakımdan bana göre hava hoştu, bunu da anlattım ona. Ama masanın arkasından o, üzerinde İsa heykeli bulunan gümüş haçı yine burnumun dibine uzatarak deli gibi bağırdı: "Ben hristiyanım. Senin günahların için

ondan şefaat diliyorum. Onun senin için ızdırap çekmiş olduğuna nasıl olur da inanmazsın?" Benimle senli-benli konuşmaya başladığını farkettim, ama sabrım da tükenmişti artık. Sıcak gittikçe artıyordu. Ben yarım yamalak dinlediğim bir adamı başımdan savmak istedim mi, ona hak veriyormuş gibi yaparım; bu kez de öyle yaptım. Onun muzaffer bir tavır takındığını hayretle gördüm: "Gördün mü, gördün mü?" diyordu. "Tanrıya inanıyorsun ve kendini Ona emanet edeceksin demek?" Tabiî ben bir kere daha: "Hayır," dedim. O da koltuğuna yığılıverdi.

Pek yorgun bir hali vardı. Bir süre sustu. Öte yandan da, konuşmamızı izlemiş olan yazı makinesi, son cümleleri yazıyordu. Sonra yargıç, dikkatle, biraz da kederle yüzüme bakarak: "Sizin kadar katı ruhlu adam görmedim, karşıma çıkan caniler bu ızdırap sembolü karşısında hep ağlamışlardır," dedi. Ben: "Onlar cani de ondan," diyecek oldum, ama düşündüm ki kendimin de onlardan bir farkım yoktu. Bu düşünceye bir türlü alışamıyordum. O zaman yargıç, sorgunun bittiğini anlatmak istiyormuş gibi, ayağa kalktı. Yalnız, hep o aynı hafifçe yorgun tavırla bana işlediğim eylemden dolayı pişmanlık duyup duymadığımı sordu. Ben düşündüm: "Gerçek bir pişmanlıktan çok, biraz can sıkıntısı duyuyorum," dedim. Sözlerimi anlamıyormuş gibi geldi bana. Ama o günlük iş bu kadarla kaldı.

Sonraları sık sık sorgu yargıcının karşısına çıktım. Yalnız her seferinde avukatım da yanımdaydı. Yargıç daha önceki ifadelerimin bazı noktaları üzerinde benden açıklama istemekle yetiniyordu. Ya da aleyhimdeki deliller hakkında avukatımla tartışmalar yapıyordu. Fakat aslı aranırsa, bu gibi anlarda benimle hiç meşgul oldukları yoktu. Şu var ki, sorguların havası yavaş yavaş değişmeye başladı. Görünüşe göre, yargıcın benimle ilgilenmez ve dosyamı kapamış gibi bir hali vardı. Bana artık Tanrı'dan sözetmedi ve o ilk günkü gibi heyecanlandığını bir daha görmedim. Sonunda konuşmalarımız daha samimi bir hal aldı. Birkaç soru ve avukatımla biraz konuşmadan sonra sorgular bitiyordu. Yargıcın deyişiyle,

işim seyrini izlemekteydi. Ara sıra, konuşma genel bir nitelik aldı mı, buna beni de karıştırıyorlardı. Rahat nefes almaya başlamıştım. Böyle anlarda kimse bana karşı zalim davranmıyordu. Her şey o kadar doğal, o kadar ayarlıydı ve öyle yapmacıksız geçip gidiyordu ki, kendimi artık "aileden" saymak gibi biraz gülünç bir duyguya bile kapılmıştım. Bu sorgunun devam ettiği on bir ay boyunca, diyebilirim ki, en hoşuma giden ender anlardan biri de sorgu yargıcının beni kapıya kadar götürüp omuzuma vurarak samimi bir tavırla: "Hadi bakalım, bugünlük bu kadar, dinsiz efendi," dediği andı. O zaman beni jandarmalara teslim ediyorlardı.

II

Bazı şeyler var ki bunları söz konusu etmekten hiç hoşlanmadım. Hapse girdiğim zaman, hayatımın bu kısmından söz etmekten hiçbir zaman hoşlanmayacağımı aradan birkaç gün geçince anlayıverdim.

Daha sonraları bu gibi tiksintilere artık önem vermez oldum. Aslı aranırsa, ilk günler pek o kadar hapiste de sayılmazdım: Belirsiz bir biçimde, yeni bir olay olmasını bekliyordum. Her şey ancak Marie’nin ilk ve tek ziyaretinden sonra başladı. Karım olmadığı için artık beni ziyaret etmesine izin vermediklerini bildiren mektubunu aldığım gün, işte tam o gün anladım ki hücremde kendi evimdeyim ve yaşantım orada duraklamaktadır. Tutuklandığım gün, önce beni bir odaya kapattılar. Orada, çoğu Arap olmak üzere, benden önce gelmiş başka tutuldular da vardı. Beni görünce güldüler. Sonra ne yapmış olduğumu sordular. "Bir Arabi öldürdüm," dedim, ses çıkarmadılar. Fakat az sonra akşam oldu. Üstüne yatacağım hasırı nasıl düzenlemem gerektiğini anlattılar bana: Hasırın uçlarından birini bükülerek yastık haline sokulabiliyordu. Bütün gece tahtakuruları yüzümde dolaştı durdu. Birkaç gün sonra beni ayrı bir hücreye koydular. Burada tahta bir kerevet üstünde yatıyordum. Bir lâzımlıkla bir de teneke leğenim vardı. Hapishane şehrin yukarı kısmındaydı. Küçük bir pencereden bakınca denizi görebiliyordum. Bir gün demir parmaklıklara tutunmuş, yüzümü aydınlığa çevirmiştim ki, bir gardiyan geldi: "Seni birisi görmek istiyor," dedi. "Marie’dir herhalde," diye düşündüm. Sahiden de gelen oydu.

Ziyaret odasına gitmek için uzun bir koridordan, sonra bir uzun koridordan daha geçtim. Geniş bir camekânla aydınlanan çok büyük bir

salona girdim. Salon, bir baştan öbür başa uzanan iki yüksek, demir parmaklıkla üçe bölünmüştü. İki parmaklığın arasında sekiz on metrelik bir boşluk vardı, ziyaretçileri hükümlülerden ayırıyordu. Çizgili giysisi ve güneşten yanmış yüzüyle karşımda Marie'yi gördüm. Benim bulunduğum tarafta çoğu Arap olmak üzere on tane kadar tutuklu vardı. Marie'nin etrafını Mağripliler almıştı. Kendisi iki ziyaretçi kadının arasında bulunmaktaydı: Bunlardan biri, siyahlar giymiş, bükük dudaklı, ufak tefek bir ihtiyar; öbürü de elini kolunu sallayarak yüksek sesle konuşan başı açık bir kadındı. Parmaklıkların birbirlerinden uzak olmaları yüzünden ziyaretçiler de hükümlüler de çok yüksek sesle konuşmak zorundaydılar. İçeriye girince, salonun çıplak duvarlarında yankılar yaratan sesler, gökyüzünden camların üzerine dökülüp salonun içine fışkıran çiğ ışık yüzünden biraz şaşaladım. Hücrem daha sakin, daha loştu. Alışabilmem için birkaç saniye geçmesi gerekti. Bununla birlikte sonunda, gün ışığı içinde her çehreyi belirli bir nesne olarak görebildim. İki parmaklık arasındaki geçidin bitiminde bir gardiyanın oturmakta olduğuna dikkat ettim. Arap hükümlülerle bunların aileleri karşılıklı yere çömelmişlerdi. Bunlar bağırmıyorlardı. Gürültüye rağmen çok alçak sesle konuşarak anlaşmanın yolunu buluyorlardı. Onların daha aşağıdan gelen boğuk mırıltıları, başlarının üzerinde birbiriyle çarpışan konuşmalardan ayrı olarak, hep alt perdeden devam edip gidiyordu. Bütün bunların farkına hemen varıverdim ve Marie'ye doğru ilerledim. O, demir parmaklığa abanmıştı bile, olanca kuvvetiyle bana gülümsüyordu. Onu çok güzel buldum, ama bunu kendisine söylemek imkânını elde edemedim.

Çok yüksek sesle bana: "Ey, ne haber?" dedi. "Gördüğün gibi işte," dedim. "İyi misin, bir isteğin var mı?" "Her şeyim var."

İkimiz de sustuk, Marie hep gülümsüyordu. Şişman kadın ise yanımdaki iri yarı, saf bakışlı, sarışın adama bağıra bağıra bir şeyler

söylüyordu: Kocasıydı herhalde. Kadm başladığı bir lakırdıya devam etmekteydi.

Avazı çıktığı kadar: "Jeanne almak istemedi onu," diye bağırıyordu. Adam: "Evet, evet," diyordu. "Sen çıkınca gelip onu alacaksın dedim ama, gene de almak istemedi."

Marie de bağıra bağıra: "Raymond sana selâm söyledi," dedi. Teşekkür ettim, ama yanımdaki adamın bağırması yüzünden sesimi işittiremedim. Adam: "O nasıl?" diye soruyordu. Kadın: "Hiç bu kadar iyi olmamıştı," dedi ve güldü. Solumdaki beyaz, düzgün elli ufak tefek delikanlı, hiç konuşmuyordu. Onun, ufak tefek ihtiyarın tam karşısında durduğunu farkettim, ikisi de derin derin birbirlerine bakıyorlardı. Fakat Marie o sırada: "Allahtan umut kesilmez," diye bağırdığı için onları daha fazla incelemeye vakit bulamadım. "Evet," dedim. Aynı zamanda Marie’ye baktım, elbisesinin üzerinden omuzunu sıkmak geldi içimden. O anda ince kumaşı ellemeyi içim çekiyordu, onun dışında neyi umup beklediğimi kendim de pek bilmiyordum. Fakat bu, herhalde Marie’nin söylemek istediği şeydi, çünkü boyuna gülümsemeye devam ediyordu. Artık dişlerinin beyazlığından ve gözlerinin küçük kırışıklarından başka bir şey göremiyordum. Tekrar seslendi: "Buradan çık da evlenelim!" Ben: "Olur mu dersin?" diye sordum. O zaman çok çabuk ve çok yüksek sesle konuşarak: "Tabiî," dedi, "nasıl olsa beraat edeceksin, yine denize gireceğiz seninle." Fakat öteki kadın da boyuna bağırıyor, idareye bir sepet bıraktığını söylüyor, içindekileri bir bir sayıp döküyordu: "Hepsini gözden geçir ha, çünkü pahalı şeyler bunlar," dedi. Öte yanımdaki delikanlı ile annesi hâlâ bakışıyorlardı. Arapların mırıltısı da ayağımızın dibinde devam etmekteydi. Dışarıda gün ışığı, cama çarparak büyüyüp şişer gibi oldu, bütün yüzlerin üzerine yeni bir özsu gibi aktı.

Kendimi biraz rahatsız hissediyor, gitmek istiyordum. Gürültü bana dokunmuştu. Fakat beri yandan Marie’nin orada oluşundan yararlanmak istiyordum. Ne kadar zaman daha geçti, bilmiyorum. Marie bana işinden söz etti; durmadan gülümsüyordu. Mırıltılar, bağırışmalar, konuşmalar birbiriyle çatışıyordu. Tek sessiz bölge yanımdaki delikanlı ile karşılıklı bakışan ihtiyar kadının bulundukları yerdi. Yavaş yavaş Arapları götürdüler. Bunların ilki çıkar çıkmaz hemen herkes sustu. Ufak tefek ihtiyar kadın parmaklıklara yaklaştı, aynı anda da bir gardiyan, oğluna işaret etti. Delikanlı: "Allahaısmarladık anne," dedi. Kadın da elini iki parmaklığın arasından geçirerek ona ağır ve uzun bir işaretçik yaptı.

Kadın çıkarken elinde şapkasıyla bir adam girip, onun yerine geçti. İçeriye bir de hükümlü aldılar. Adamla hükümlü telaşlı telaşlı, fakat alçak sesle konuştular, çünkü salon sessizleşmişti. Sonra sağ tarafımdaki adamı da almaya geldiler. Karısı, artık bağırmaya gerek kalmadığını farketmemiş gibi sesini hiç alçatmadan: "Kendine iyi bak, dikkatli ol," dedi. Sonra benim sıram geldi. Marie bana bir öpücük işareti yaptı. Kapıdan çıkmadan önce arkama baktım. Yüzünü sımsıkı parmaklığa dayamış, hep aynı gergin ve kasılmış gülümseyişle kımıldamadan duruyordu.

Az zaman sonra bana o mektubu yazdı. İşte o andan itibaren de sözünü etmekten hiç hoşlanmadığım şeyler başladı. Ama insan hiç bir şeyi gerektiğinden fazla büyütmemeli; ben bu hale başkalarından daha kolay katlandım. Tutukluluğumun başlangıcında en ağırıma giden şey kafamda hâlâ özgür adam düşüncelerinin bulunmasıydı. Örneğin birdenbire bir plajda olmayı, denize doğru ilerlemeyi canım isteyiveriyordu. Ayaklarımın altında ilk dalgaların seslerini, vücudumun suya girişini ve bundan duyduğum ferahlığı zihnimden geçirince, hapishane duvarlarının nasıl da dar olduğunu birdenbire hissediveriyordum. Fakat bu ancak birkaç ay sürdü. Sonraları yalnız tutuklu düşünceleri besler oldum. Bahçede yapacağım günlük gezintiyi ya da avukatımın ziyaretini bekliyordum.

Zamanımın geri kalan kısmını gayet iyi harcamaktaydım. O zamanlar sık sık şöyle düşündüm: Örneğin, beni kuru bir ağacın gövdesine hapsetseler de başımın üstündeki gök parçasına bakmaktan başka yapacak işim olmasa, yavaş yavaş ona da alışacaktım. Kuşların geçişlerini, bulutların birbirlerine rastlayışlarını bekleyecektim. Nitekim burada avukatımın acayip kravatlarını görmek için, başka bir âlemde de Marie'yi kollarımın arasına almak için cumartesiye kadar sabrediyordum. Halbuki iyi düşünülürse, kuru bir ağacın gövdesi içinde değildim. Benden daha mutsuz olanlar da vardı. Zaten annem de böyle düşünürdü: "İnsan her şeye alışır," der, bunu sık sık tekrarlardı.

Ama her zaman bu kadar derin düşündüğüm olmuyordu. İlk aylar pek ağır geldi bana. Fakat harcamak zorunda kaldığım çaba, bunları atlatabilmem için bana yardımcı oluyordu. Sözgelişi, canım kadın istiyor, bu yüzden sıkıntı çekiyordum. Bu doğaldı, gençtim çünkü. Özel olarak Marie'yi hiç düşündüğüm yoktu. Fakat bir kadını, bütün kadınları, tanımış olduklarımın hepsini, onları ne türlü şartlar içinde sevmiş olduğumu o kadar çok düşünüyordum ki, hücrem bir sürü kadın yüzü ve benim şehvet duygularımla doluyordu. Bir bakıma bu dengemi bozmaktaydı ama, bir başka bakıma da vakit geçirmeye yarıyordu. Yemek saatlerinde ahçı yamağı ile birlikte başgardiyan da geliyordu. Sonunda kendimi ona sevdirmiştim. Kadınlardan bana önce bahseden, o oldu: "Ötekiler de ilk olarak bundan yakınırlar," dedi. Aynı fikirde olduğumu, bu davranışı haksız bulduğumu söyledim. "Evet ama," dedi, "sizleri bunun için hapse atıyorlar." "Nasıl bunun için?" "Ee, özgürlük dediğin işte budur. Özgürlüğünüzü elinizden alıyorlar." Halbuki bunu hiç düşünmemiştim. Ona hak vererek: "Sahi," dedim, "yoksa bu işin ceza tarafı nerede kalır?" "Evet, bunu siz anlıyorsunuz ama, ötekiler anlamıyorlar. Sonunda kendi kendilerini tatmin yoluna gidiyorlar." Sonra da gardiyan çıkıp gitti.

Bunun ardından sigara derdi çıktı. Hapse girdiğim zaman kemerimi, kundura bağlarımı, kravatımı ve başta sigaralarım olmak üzere ceplerimde ne varsa hepsini almışlardı. Beni hücreye kapattıkları zaman bunları geri istedim. "Yasaktır" dediler. İlk günler çok sıkıntılı oldu. Beni en çok üzen buydu belki. Karyola diye kullandığım kerevetten küçük küçük tahta parçaları koparıp emiyordum. İçimde bütün gün dinmek bilmeyen bir bulantı vardı. Kimseye zararı dokunmayan bir şeyden ne diye yoksun bırakıldığımı anlayamıyordum. Sonraları bunun da cezaya dahil olduğunu anladım. Ama o zaman artık sigara içmemeye alışmıştım ve bu da benim için ceza olmaktan çıkmıştı.

Bu sıkıntılar dışında pek mutsuz değildim. Yine bütün mesele, vakit geçirebilmekteydi. Fakat, belleğimi işletmesini öğrendiğim andan itibaren artık hiç canım sıkılmaz oldu. Bazen odamı düşünmeye başlıyor ve hayalimde bir köşeden kalkıp yine o köşeye dönüyor, yolumun üstündeki her şeyi bir bir zihnimden geçiriyordum. Başlangıçta bunu çabucak yapmaktaydım. Ama her yeniden başlayışımda, bu biraz daha çok vakit alıyordu. Çünkü her mobilyayı hatırlıyordum, bunların herbirinin içinde, üstünde neler bulunduğunu, bu şeylerin bütün ayrıntılarını ve ayrıntılardan bir kakmayı, bir çatlağı, kırık bir kenarı, bunların renklerini ve pürüzlerini hatırlıyordum. Aynı zamanda da bu sayım işinin ucunu kaçırmamaya, her şeyi bir bir hatırlamaya çalışıyordum. Öyle ki, birkaç hafta sonra sadece odamda bulunan şeyleri zihnimden saymakla saatler geçirebilecek hale gelmiştim. Böylelikle ne kadar çok düşünürsem hafızamdan da yanlış bellemiş veya unutmuş olduğum o kadar şey çıkarıyordum. O zaman şunu anladım ki, bir tek gün dışarıda yaşamış olan bir kimse, hiç zahmetsiz yüz sene hapiste kalabilir. Çünkü canının sıkılmaması için yeter derecede anıya sahip olmuştur artık. Bir bakıma, faydalı bir şeydi bu. Sonra uyku da vardı. Başlangıçta geceleri kötü uyuyor, gündüzleri ise hiç uyuyamıyordum. Yavaş yavaş gece uykularım düzeldi, gündüzleri de uyuyabilmeye

başladım. Hatta diyebilirim ki, son aylarda her gün on altı, on sekiz saat uyuyordum. O zaman yemeklerle, doğal gereksinimlerle, anılarla ye Çekoslavakya'nın hikâyesiyle geçirecek altı saatim kalıyordu.

Şilteyle karyolanın tahtası arasında kumaşa hemen hemen yapışmış, sararıp şeffaf hale gelmiş bir eski gazete parçası bulmuştum. Bunda, baş tarafı eksik olan bir polis olayı anlatılmaktaydı. Olay Çekoslovakya'da geçmişti herhalde. Bir adam para kazanmak için bir Çek köyünden kalkıp yola çıkmıştı. Yirmi beş yıl sonra zengin olmuş, karısı ve bir çocuğuyla birlikte memlekete dönmüştü. Doğduğu köyde annesi, kızkardeşiyle birlikte bir otel işletmekteydi. Adam bunlara sürpriz olsun diye karısıyla çocuğunu başka bir otele bırakıp annesinin işlettiği otele gitmiş, fakat içeriye girdiği zaman annesi onu tanımamıştı. Adam şaka olsun diye bir oda tutmuş, sonra cebindeki parayı göstermişti. Geceleyin annesiyle kızkardeşi kafasına çekiçle vura vura adamcağızı öldürüp parasını çalmışlar, ölüsünü ırmağa atmışlardı. Sabahleyin karısı çıkagelmiş, işin içyüzünü bilmeden, yolcunun kim olduğunu onlara anlatmıştı. Bunun üzerine anne kendini asmış, kızkardeş bir kuyuda intihar etmişti. Bu hikâyeyi belki binlerce defa okudum. Bir yandan inanılmaz şeydi bu. Öbür yandan da doğaldı. Yolcunun herhalde bunu biraz hak ettiğini düşündüm. İnsan hiçbir zaman böyle şakalar yapmamalı.

Böylece uyku saatleri, anılar, o zabıta olayını okumak ve karanlıkla aydınlığın birbirini izlememesi sayesinde vakit geçip gitti. İnsanın hapisteyken zaman kavramını kaybettiğini bir yerde okumuştum. Fakat bunun benim için fazlaca bir anlamı olmamıştı. Günlerin ne dereceye kadar hem uzun, hem kısa olabileceklerini anlamamıştım. Bu günlerin yaşanması uzun sürüyordu kuşkusuz, ama bunlar o kadar genişleyip yayılmışlardı ki, sonunda birbirlerinin içine taşıp yayılıyorlar, bu yüzden adlarını bile kaybediyorlardı. Benim için ancak "dün", ya da "yarın" kelimelerinin bir anlamı vardı.

Günün birinde gardiyan bana, beş aydır hapiste olduğumu söylediği zaman, ona inandım, ama ne dediğini anlamadım. Bana göre hücrenin içine giren gün hap aynı gün, yaptığım iş de hep aynı işti. O gün gardiyan gittikten sonra teneke leğenimin içine baktım. Bana öyle geldi ki, ben hayalime gülümsemeye çalışırken, o ciddi duruyordu. Leğeni karşımda salladım. Gülümsedim, ama hayalim yine aynı ciddi ve kederli halini korudu. Akşam oluyordu. Sözünü etmek istemediğim saat gelmişti: Akşamın gürültülerinin, hapishanenin bütün katlarından bir sessizlik alayı halinde yukarıya doğru çıktıkları isimsiz saatti bu. Pencereye yaklaştım ve günün son ışığında hayalime bir defa daha baktım. Hep öyle ciddiydi, ama o anda ben de öyle olduğum için bunda şaşılacak bir taraf da yoktu. Fakat aynı anda ve aylardan beri ilk defa olarak sesimin çınlayışını da ayan beyan işittim. Bunun zaten aylardan beri kulaklarımda çınlamakta olan ses olduğunu farkettim ve anladım ki ben, bütün o zaman zarfında tek başıma konuşmuşum. O zaman annemin cenazesinde hastabakıcı kadının söylediklerini hatırladım. Hayır, çıkar bir yol yoktu ve kimse hapishanelerdeki akşamların ne olduğunu tasavvur edemezdi.

III

Diyebilirim ki, sonuç olarak yaz, çok çabuk yazı izledi. İlk sıcaklarla birlikte benim için yeni bir şeyler olacağını da bilmekteydim. Benim dâva, ceza mahkemesinin son toplantı devresinde görülecek, bu devre haziran ayı ile birlikte sona erecekti. Duruşma, dışarıda güneş etrafı kasıp kavururken başladı. Avukatım davanın iki üç günden fazla sürmeyeceğini bana temin etmiş: "Hem zaten mahkeme acele de edecek, çünkü sizin iş, bu mevsimin en önemli davası değil" diye eklemişti. "Sizden hemen sonra, babasını öldüren bir adamı yargılayacaklar."

Sabahın saat yedi buçuğunda gelip beni aldılar. Cezaevi arabası beni adliye sarayına götürdü. İki jandarma beni karanlık ve loşluk kokan küçük bir odaya soktu. Bir kapının yanına oturup bekledik. Kapının arkasından sesler, çağırışlar, sandalye gürültüleri, koşuşmalar geliyordu. Hani mahallelerde tertiplenen eğlencelerde, konserden sonra dansetmek için salona çeki-düzen verilir ya, bu gürültüler bana onu hatırlattı. Jandarmalar: "Mahkeme heyetinin gelmesini bekleyeceğiz," dediler. Bir tanesi bana sigara ikram etti, ama almadım. "Heyecanlı mısın?" gibilerden bir şeyler sordu. "Hayır," dedim. Hatta bir bakıma, bir dava görmek benim için ilgi çeken bir şeydi. Ömrümce hiç dava dinlemeye fırsat bulamamıştım. İkinci jandarma: "Evet, öyledir, ama sonunda insan usanır," dedi.

Biraz sonra odada küçük bir zil çaldı. O zaman kelepçelerimi çıkardılar, kapıyı açtılar ve beni sanıklar bölmesine soktular. Salon hıncahınç doluydu. Perdeler kapalıydı, ama güneş yine de yer yer içeriye sızıyordu. Hava şimdiden boğucu bir hale gelmişti. Camlar kapalıydı. Oturdum, jandarmalar da iki yanıma geçtiler. İşte o anda karşımda sıra sıra

birtakım çehreler gördüm. Hepsi bana bakıyorlardı: Jüri üyeleri olduklarını anladım. Fakat bunların herbirini öbüründen neyin ayırdettiğini söyleyemeyeceğim. Tek gözlemim şu oldu: Ben tramvaydaki bir sıranın önündeydim de bütün bu kim oldukları belirsiz yolcular, gülünç taraflarını bulmak için yeni geleni gözleriyle didik didik etmekteydiler. Aptalca bir fikirdi bu, biliyorum. Çünkü onların burada aradıkları bir insanın gülünç tarafı değil, cinayetti. Bununla birlikte aradaki fark pek o kadar büyük değil ve aklıma da böyle bir düşünce geldi, ne yapayım.

Bu kapalı salondaki bütün bu kalabalıktan da biraz sersemlemiştim. Mahkeme salonuna bir kez daha baktım, ama hiçbir çehreyi ayırdedemedim. Galiba bütün bu kalabalığın beni görmek için itişip kakıştığını ilk anda kavrayamamıştım. İnsanlar öteden beri benimle meşgul olmazlardı. Bütün bu telaşa benim neden olduğumu anlamak için çaba harcamam gerekti. Jandarmaya: "Ne kadar kalabalık var!" dedim. "Gazeteciler yüzünden," diye cevap verdi; sonra da jüri üyelerinin sırası altında, bir masanın yanında durmakta olan bir grubu göstererek: "İşte, oradalar," dedi. "Kimler?" diye sordum. "Gazeteciler," diye tekrarladı. Gazetecilerin birini tanıyordu; o zaman o da onu gördü, bize doğru geldi. Epeyce yaşlı, sevimli bir adamdı, ara sıra yüzünü gözünü oynatıyordu. Jandarmanın elini hararetle sıktı. O sırada herkesin birbiriyle buluştuğunu, birbirini çağırdığını, konuştuğunu farkettim. Orası bir kulüptü sanki de aynı çevreden birtakım insanlar kendi aralarında böyle toplanmaktan zevk alıyorlardı. Aynı zamanda burada kendimi fazla ve biraz da davetsiz bir misafir gibi bulmanın yarattığı o garip hissin neden ileri geldiğini anladım. Bununla birlikte gazeteci gülümseyerek bana döndü: "İnşallah her şey yolunda gider," dedi. Teşekkürde bulundum, o devam etti: "Biliyor musunuz, biz sizin davayı biraz şişirdik. Yaz gazeteler için kesat bir mevsimdir. Bir sizin iş, bir de baba katilinin davasından başka dişe dokunan şey yoktu." Sonra, biraz önce ayrıldığı grubun içinden bana ufak

tefek birisini gösterdi. Adamcağız siyah çerçeveli, kocaman gözlükler takmıştı, semiz bir baykuşa benziyordu. Gazeteci: "Bir Paris gazetesi özel olarak yolladı onu buraya," dedi. "Aslında sizin için gelmiş değil. Ama nasıl olsa baba katilinin davasını gazeteye bildireceği için aynı zamanda sizin davayı bildirmesini de istemişler." O zaman da az kalsın ona teşekkür edecektim. Ama bunun gülünç bir şey olacağını düşündüm. Gazeteci bana eliyle samimi bir işaret yaptı, yanımızdan ayrıldı. Birkaç dakika daha bekledik.

Sırtında cübbesiyle avukatım çıkageldi. Başka birçok meslektaşları, onun etrafını almışlardı. Gazetecilere doğru ilerledi, bazılarının ellerini sıktı. Şakalaşıp gülüştüler. Hayatlarından pek memnun bir halleri vardı. Tam o sırada mahkeme salonunda zil çaldı. Herkes yerli yerine oturdu. Avukatım gelerek elimi sıktı:

"Sorulacak sorulara kısa cevaplar verin, kendiliğinizden bir şey yapmayın, alt tarafını bana bırakın," dedi.

Sol tarafımda, geri çekilen bir sandalye gürültüsü işittim; kırmızılar giymiş gözlüklü, zayıf, uzun boylu bir adamın cübbesini özene bezene toplayarak, yerine oturduğunu gördüm. Savcıydı bu. Bir mübaşir, mahkeme heyetinin gelmekte olduğunu haber verdi. Aynı anda da iki tane kocaman vantilâtör homurdanmaya başladı. İkisi siyahlı, üçüncüsü kırmızılı üç yargıç ellerinde dosyalarla içeriye girdiler ve salona hâkim yüksek kürsüye doğru acele acele yürüdüler. Kırmızı cübbeli adam, ortadaki koltuğa oturdu, başlığını önüne koydu, saçsız küçük başını mendiliyle kuruladı ve: "Oturum açılmıştır" dedi.

Gazeteciler kalemlerini ellerine almışlardı. Hepsinde aynı kayıtsız, biraz da alaycı eda vardı. Bununla birlikte içlerinden gri elbise giyip mavi kravat takmış epeyce genç bir tanesi, kalemini önüne koymuş, bana

bakıyordu. Biraz çarpıkça yüzünde yalnız iki gözünü görüyordum. Bu çok berrak gözler belirli hiçbir ifade taşımaksızın, beni inceden inceye süzmekteydi. Ve içimde, benim kendi kendimi seyrettiğim gibi garip bir his uyandı. Belki bunun için, belki de oranın âdetlerini bilemediğimden, sonra olup bitenleri, yani jüri üyeleri arasında kur'a çekilişini, başkan tarafından avukata, savcıya, jüriye sorular soruluşunu (her seferinde jüri üyelerinin hepsi aynı anda başlarını mahkeme heyetinden yana çeviriyorlardı), iddianamenin çabucak okunuvermesini (ki bunun içinde bana yabancı gelmeyen yer ve insan adlarına rastlıyordum), sonra avukatıma yeniden sorular soruluşunu pek iyi anlayıp kavrayamadım.

Başkan, tanıkların yoklamasını yaptıracağını söyledi. Mübaşir dikkatimi çeken bazı isimler okudu. Biraz önce şekilsiz gibi görünen bu kalabalığın arasından Yurt müdürü ile kapıcının, ihtiyar Thomas Perez'in, Raymond'un, Masson'un, Salamano'nun, Marie'nin birer birer kalktıklarını, sonra yandaki bir kapıdan çıkıp gittiklerini gördüm. Marie bana kaygı dolu bir işaretcik yaptı. Onları daha önce görmemiş olduğuma hayret etmekteydim ki, adı okununca sonuncu olarak Céleste de kalktı. Onun yanında, sırtında ceketi, kesin ve kararlı tavrıyla, lokantadaki ufak tefek kadını da gördüm. Dikkatle bana bakıyordu. Ama başkan konuşmaya başladığı için düşünmeye vakit bulamadım. Başkan şimdi asıl duruşmanın başlamakta olduğunu, halka sakin olmasını öğütlemeyi gereksiz bulduğunu söyledi: "Ben burada, nesnel olarak inceleyeceğimiz bir davanın duruşmasını tarafsızlıkla idare etmek için görev almış bulunuyorum. Jüri kararını adalet zihniyeti içinde alacaktır. Yalnız şurası iyice bilinsin ki, en ufak bir olay çıkarsa, salonu hemen boşalttırırım," dedi.

Sıcak artıyordu, salonda bulunanların gazetelerle yelpazelendiklerini görmekteydim. Bu yüzden devamlı bir kâğıt hışırtısı duyuluyordu. Başkan bir işaret yapınca, mübaşir örme hasırdan üç yelpaze getirdi, üç hâkim de hemen bunları kullanmaya başladılar.

Peşinden hemen sorguma başlandı. Başkan sakin, hatta galiba biraz da samimi bir edayla bana sorular sordu. Adımı, sanımı, kim olduğumu bir kere daha söyledim ve bu yüzden duyduğum usanca rağmen, bunun doğal bir şey olduğunu düşündüm. Bir adamın yerine başkasını yargılarlarsa pek kötü bir şey olurdu bu. Sonra başkan, işlediğim eylemin hikâyesini anlattı. Her üç cümlede bir, bana bakarak: "Böyle oldu, değil mi?" diye sordu. Ben de her seferinde, avukatımın öğütlerine uyarak: "Evet, Sayın Başkan," dedim. Başkan hikâyesini pek özene bezene anlattığı için, bu iş uzun sürdü. Beri yandan gazeteciler boyuna bir şeyler yazıyordu. Onların en genci ile lokantadaki o otomat kılıklı kadının bana baktıklarını hissediyordum. Tramvay sırasında oturanların hepsi yüzlerini başkana çevirmişlerdi. Başkan öksürdü, dosyadaki evrakı inceledi, sonra yelpazelenerek benden yana döndü:

Şimdi," dedi, "görünürde davayla ilgisi yokmuş gibi duran, fakat belki ona pek yakından temas eden bazı meseleleri inceleyeceğiz," dedi. Yine annemden söz edeceğini anladım, aynı anda da bunun beni ne kadar sıktığını hissettim.

- Annenizi niçin yurda koydunuz? diye sordu.

- Hastabakıcı tutmak, tedavi ettirmek için param yoktu da ondan, dedim.

- Peki, onu yurda koymuş olmak şahsen size dokundu mu?

- Ne benim, ne de annemin birbirimizden beklediğimiz bir şey yoktu. İkimiz de yeni yaşayış tarzlarımıza alışmıştık.

O zaman, Başkan:

-Neyse, bu nokta üzerinde durmayalım, dedi; sonra da savcıya, bana sorulacak başka soru olup olmadığını sordu.

Savcı bana yarı yarıya arkasını dönmüştü, yüzüme bakmadan:

- Sayın Başkanın izinleriyle bir noktayı öğrenmek istiyorum, dedi. Acaba sanık, pınarın bulunduğu yere ikinci defa gidişinde Arabi öldürmek amacıyla mı hareket ediyordu?

Ben: "Hayır," dedim.

- O halde niçin silah taşıyordu ve ne diye yine tam bu noktaya ikinci bir defa daha geldi?

Ben: "Rastlantı olmuş," dedim.

Bunun üzerine, savcı ters bir tavırla: "Şimdilik soracaklarım bu kadar," dedi.

Bundan sonra dava biraz karıştı, ya da bana öyle geldi. Fakat Başkan, yanındakilerle konuştuktan sonra: "Tanıkların dinlenilmesi için öğleden sonra toplanılmak üzere oturuma son verilmiştir," dedi.

Düşünmeye pek vakit bulamadım. Beni aldılar, cezaevi arabasına bindirip hapishaneye götürdüler. Orada yemek yedim. Çok zaman sonra, yani yorgun olduğumu idrak ettiğim anda, tekrar gelip beni aldılar; her şey yeniden başladı ve kendimi aynı salonda, aynı çehrelerin karşısında buldum. Yalnız sıcak daha artmıştı ve sanki bir mucize olmuş gibi, jüri üyelerinin her biriyle savcı, benim avukat ve gazetecilerden birkaçı da birer tane hasır yelpaze edinmişlerdi. Genç gazeteciyle ufak tefek kadın, iyice

ortadaydılar. Fakat yelpazelenmiyorlar, hiçbir şey söylemeksizin yine bana bakıyorlardı.

Yüzümdeki terleri sildim ve ancak yurt müdürünün çağırıldığını işittiğim zaman kendime gelerek nerede bulunduğumu anlayabildim. Ona: "Annesi sanıktan şikayet ediyor muydu?" diye sordular. O: "Evet," dedi, "ama yurtta kalanların hepsi yakınlarından şikayet etmeye biraz meraklıdır." Başkan, müdüre daha açık olarak: "Annesi sanığa kendisini yurda yerleştirdi diye takaza ediyor muydu?" diye sordu. Müdür yine: "Evet," dedi, fakat bu sefer başka bir şey söylemedi. Başka bir soruya cevap verirken, cenazenin gömüldüğü gün beni çok sakin bularak buna şaştığını söyledi. O zaman ona: "Sakin derken, ne demek istiyorsunuz?" diye soruldu. O zaman müdür yere baktı ve: "Annesini görmek istemedi, bir tek defa ağlamadı ve cenaze gömüldükten sonra, annesinin kabri başında bir an huşua varmaksızın, hemen gitti," dedi. Sonra kendisinde bir şey daha hayret uyandırmıştı: Cenaze memurlarından biri ona, benim annemin yaşını bilmediğimi söylemişti. Bir süre sessizlik oldu, sonra Başkan: "Acaba cenaze memuru sanıktan mı bahsetmişti size?" diye sordu. Müdür soruyu iyice anlayamadığı için Başkan ona: "Kanun böyledir," dedi, sonra da savcıya döndü, tanığa bir şey sormak isteyip istemediğini öğrenmek istedi. "Yok efendim yok," dedi, "bu kadarını öğrendik ya, yeterli." Fakat bunu öyle bir bağırış ve benden yana bakarken öyle muzaffer bir edayla söyledi ki, yıllardan beri ilk defa olarak, içimden aptalca bir ağlamak arzusu geldi: Çünkü bütün bu insanların benden ne kadar tiksindiklerini hissetmiştim.

Başkan, jüriye ve benim avukata da: "Bir şey soracak mısınız?" dedikten sonra, kapıcının ifadesini aldı. Ötekiler için olduğu gibi, onun için de aynı merasim tekrarlandı. İçeriye girerken kapıcı bana baktı, sonra başını çevirdi. Kendisine sorulan sorulara cevap verdi: "Annesini görmek istemedi, sigara içti, uyudu, sütlü kahve içti," dedi. O zaman bütün salonda

bir şeylerin kabardığını hissettim ve suçlu olduğumu ilk defa olarak anladım. Sütlü kahve ve sigara hikâyesi kapıcıya bir kere daha anlattırıldı. Savcı gözlerinde alaylı bir parıltıyla bana baktı. O sırada avukatım, kapıcıya, onun da benimle beraber içip içmediğini sordu. Fakat savcı bu soru karşısında küplere bindi: "Burada suçlu olan kimdir? Amme şahitlerini küçük düşürecek onların ezici tanıklıklarını hiçe indirmek amacını güden bu usuller de ne demek?" diye bağırdı. Ama Başkan, yine de kapıcıdan soruya cevap vermesini istedi. İhtiyarcağız, süklüm püklüm bir tavırla: "İyi yapmadım biliyorum, ama bu bayın bana verdiği sigarayı almamazlık edemedim," dedi. Son olarak da bana bir diyeceğim olup olmadığını sordular. "Hayır," dedim, "yalnız, tanık haklıdır. Ona benim sigara ikram etmiş olduğum doğrudur." O zaman kapıcı biraz hayret ve bir çeşit minnetle bana baktı. Biraz çekindi, sonra sütlü kahveyi bana ikram edenin kendisi olduğunu söyledi. O zaman, avukatım gürültülü bir şekilde böbürlenerek, jüri üyelerinin bu noktayı gözönünde bulunduracaklarını söyledi. Fakat savcı yine gürledi: "Evet, jüri bu noktayı gözönünde bulunduracaktır. Fakat şu sonuca varacaktır ki, bir yabancı, kahve ikram edebilir, ama bir evlat, kendisini doğuran kadının ölüsü başındayken bu kahveyi reddetmekle yükümlüdür!" Kapıcı gidip, yerine oturdu.

Thomas Perez’e sıra geldiği zaman bir mübaşir, koluna girerek onu tanıkların parmaklığına kadar götürdü. Perez: "Ben daha fazla sanığın annesini tanırım, sanığı yalnız cenaze günü gördüm," dedi. Kendisine o gün ne yaptığım soruldu. "Vallaha, çok kederliydim, onun için bir şey göremedim. Acıdan gözüm hiçbir şey görmüyordu. Çünkü çok büyük bir acı oldu bu benim için. Hatta bu yüzden bayıldım. Onun için bu bayı göremedim," diye cevap verdi. Savcı: "Peki, sanığın ağladığını görmüş mü?" diye sordu. Perez: "Hayır," diye cevap verdi. O zaman da savcı: "Jüri üyeleri bu noktayı gözönünde bulunduracaklardır," dedi. Fakat benim avukat kızdı. Bana biraz aşırı görünen bir edayla Perez’e: "Sanığın

ağlamadığını görüp görmediğini," sordu. Perez yine: "Hayır," dedi. Dinleyiciler güldüler. Avukatım da cübbesinin kollarından birini sıvayarak kesin bir edayla: "Şu davanın haline bakın," dedi. "Her şey doğru, hiçbir şey doğru değil!" Savcının yüzünden, ne düşündüğü belli değildi. Kurşun kalemini ikide bir önündeki dosyanın üzerindeki başlıklara batırıyordu.

Oturuma beş dakika ara verildi, bu sırada avukatım bana, işlerin yolunda gittiğini söyledi. Sonra da savunma tanığı olarak lokantacı Céleste dinlendi. Savunma, bendim. Céleste arada bir benden yana bakıyor, panama şapkasını elleri arasında çeviriyordu. Sırtında bazı pazar günleri benimle at yarışlarına giderken giydiği yeni elbise vardı. Fakat galiba yakasını takmayı becerememişti; çünkü gömleğini kapalı tutmak için iliğe bakır bir yaka düğmesi geçirmişti. Ona: "Sanık, müşteriniz midir?" diye sordular. "Evet, ama arkadaşımdı da," dedi. "Nasıl adamdır?" diye sorulunca: "Erkek çocuktur," dedi. "Bununla ne demek istiyorsun?" denince: "Bunun ne demek olduğunu herkes bilir," dedi. "sessiz bir insan mıdır?" sorusuna: "Lâf olsun diye konuşmaktan hoşlanmaz," cevabını verdi. Savcı: "Yemek paralarını düzenli öder miydi?" diye sordu. Céleste gülerek: "Bunlar kendi aramızdaki işlerdir," dedi. Ona işlediğim cinayet hakkında ne düşündüğünü de sordular. O zaman ellerini önündeki parmaklığın üzerine koydu, bir şeyler hazırlamış olduğu belliydi: "Bana kalırsa bir felâkettir bu," dedi. "Bir felâketin ne demek olduğunu herkes bilir, insanı âciz bırakır böyle bir şey. Evet, bana kalırsa bu bir felâkettir." O, sözlerine devam edecekti, ama Başkan: "Peki peki. Kısaca söyle," dedi. O zaman yine "Bir felâkettir bu," diye tekrarladı. Başkan ona: "Evet, anladık. Ama zaten bizim görevimiz de bu gibi felâketleri yargılamaktır. Teşekkür ederiz," dedi. O zaman Céleste sanki bütün bilgisini ve iyi niyetini harcamış gibi, benden yana döndü. Gözleri parlıyordu, dudakları titriyormuş gibi geldi bana. "Daha ne yapayım?" diye sorar gibi bir hali vardı. Ben ne bir şey söyledim, ne de bir hareket yaptım, ama ömrümde ilk

defa olarak bir erkeğe sarılıp öpmek ihtiyacını duydum. Başkan ona bir kez daha tanıklara ayrılan yeri terketmesini söyledi. Céleste de gidip salonda bir yere oturdu. Oturumun geri kalan kısmı boyunca biraz öne doğru eğilip dirseklerini dizlerine dayayarak, panama şapkasını elinde tutarak öylece durup bütün konuşulanları dinledi. Derken Marie içeriye girdi. Başına şapka giymişti. Yine güzeldi. Fakat ben onun başı açık halini çok seviyordum. Bulunduğum yerden memelerinin hafif ağırlığını seziyor ve alt dudağının yine eskisi gibi kabarık olduğunu farkediyordum. Pek sinirli bir hali vardı. Ona hemen: "Sanığı ne kadar zamandan beri tanıyorsunuz?" diye sordular. O da bizim büroda çalışmakta olduğu zamanı söyledi. Başkan: "Onunla olan ilişkinizin ne türdendi?" diye sordu. Marie: "Arkadaşıydım," dedi. Başka bir soruya da cevap vererek: "Evet, onunla evlenecektim," dedi. Bir dosyayı karıştırmakta olan savcı birdenbire: "Onunla ne zamandan beri ilişkideydiniz?" diye sordu. Marie de bunun tarihini söyledi. Savcı kayıtsız bir tavırla: "Bu tarih galiba sanığın annesinin öldüğünün ertesi gün," dedi. Sonra biraz alaycı bir edayla: "Nazik bir durum üzerinde fazla durmak istemiyorum. Tanığın çekingenliğinin nedenini anlamaktayım (sözünün burasında tavrı sertleşti), ama görevim bana nezaket kurallarını dinlememeyi emretmektedir. Onun için tanıktan, sanıkla tanıştığı o günü kısaca anlatmasını istiyorum," dedi. Marie konuşmak istemiyordu, ama savcının ayak direyişi karşısında denize girişimizi, sinemaya gidişimizi, benim evime dönüşümüzü anlattı. Savcı: "Tanığın sorgu yargıçlığında verdiği ifadeden sonra o günkü sinema programlarını inceledim," dedi, "ama o gün hangi filmin oynadığını tanık bize kendisi de söyleyebilir." Marie güç işitilebilen, titrek bir sesle: "Fernandel’in bir filmi oynuyordu," dedi. İfadesini bitirdiği zaman salonda çıt çıkmıyordu. O zaman savcı ayağa kalktı. Çok ciddi bir hali vardı. Sesinin heyecanlı olduğunu seziyordum. Parmağını bana uzatarak ağır ağır: "Sayın jüri üyeleri," dedi, "annesinin ölümünün ertesi günü bu adam denize girmiş, bir kadınla gayrimeşru bir ilişkiye başlamış, komik bir film

seyrederek gülmüştür. Size bundan fazla bir şey söyleyecek değilim." Sonra yine sessizlik içinde, yerine oturdu. Fakat Marie birdenbire hüngür hüngür ağlamaya başladı: "Mesele böyle değil, başka şeyler de var. Beni düşündüğümün tersini söylemeye zorluyorlar. Onu iyi tanırım. Hiçbir kötülük yapmamıştır o," dedi. Fakat, Başkanın bir işareti üzerine mübaşir, onu alıp götürdü, oturuma devam edildi.

Ondan sonra Masson'u pek üstünkörü dinlediler. Masson: "Namuslu çocuktur o, ve de, dürüst çocuktur," dedi. Sonra Salamano gelip: "Köpeğime çok iyi davranırdı," dedi. Ben ve annem hakkındaki bir soruya cevap olarak da: "Annesiyle konuşacak lâkırdısı yoktu, yurda bunun için koymuştu onu," dediği zaman, kendisini dinlemediler bile. Adamcağız boyuna: "Anlamak lazım efendim, anlamak lazım," diyordu ama kimse bir şey anlar görünmüyordu. Onu da götürdüler.

Sonra sonuncu tanık olan Raymond'a sıra geldi. Raymond bana ufacık bir işaret yaptı ve hemencecik suçsuz olduğumu söyledi. Fakat Başkan ona: "Biz senden fikir sormadık, olayı anlat, soru sorulmadan da cevap verme," dedi. Sonra ondan cinayet kurbanıyla olan ilişkilerini anlatmasını istedi. Raymond bu fırsattan yararlanarak: "O adamın düşmanlığı banaydı, kızkardeşini dövmüştüm çünkü," dedi. Başkan ona: "Peki, cinayet kurbanının sanığa karşı düşmanlığı yok muydu?" diye sordu. Raymond: "Sanık kumlukta sırf bir rastlantı sonucu bulunmuştur," dedi. O zaman savcı ona: "Peki, nasıl olmuş da facianın başlangıcını oluşturan mektup sanık tarafından yazılmış?" diye sordu. Raymond yine: "Bir rastlantı sonucu," dedi. Savcı: "Anlaşıldı, bu faciada rastlantı daima büyük rol oynamış," dedi. "Peki, tanık metresine dayak attığı zaman sanığın işe karışmaması da mı rastlantıdır?" Karakolda ifade vermesi de mi rastlantıdır? Bu ifadesinde tamamen tanığın tarafını tutması da mı rastlantıdır?" Sonunda da Raymond'a neyle geçindiğini sordu. Raymond "Ambarcıyım," deyince, savcı, jüri üyelerine: "Tanığın muhabbet tellâllığı

yaptığı tevatüren bilinmektedir," dedi, "sanık da onun suç ortağı ve arkadaşıdır. Ortada rezilce işlenmiş feci bir cinayet vardır. Bunun ahlâk bakımından bir canavar olan bu adam tarafından işlenmiş olması işe daha da vehamet vermektedir."

Raymond kendini savunmak istedi, avukatım da itirazda bulundu, ama Başkan onlara: "Bırakın savcı sözünü bitirsin," dedi. Savcı: "Ekyecek pek az şeyim var," diyerek Raymond'a sordu: "Sanık, arkadaşın mıydı?" Raymond: "Evet, onunla dosttuk," dedi. O zaman savcı bana aynı soruyu sordu, ben de Raymond'a baktım, gözlerini başka yana çevirmedi. Ben de: "Evet" diye cevap verdim. O zaman savcı, jüri heyetine döndü: "Görülüyor ki," dedi, "annesinin ölümünün ertesi günü ne utanç verici şekilde sefahata dalmış olan bu aynı adam, cinayeti gayet saçma nedenler yüzünden ve sırf ahlâksızca birtakım dalavereleri tasfiye etmek için işlemiştir."

Sonra yerine oturdu. Fakat avukatımın sabrı tükenmişti. Kollarını havaya kaldırarak bağırmaya başladı. O zaman cübbesinin yenleri sıyrıldı, kolalı gömleğinin kıvrımları meydana çıktı: "Efendim, bilmek istediğim şu: Müvekkilim annesini gömmüş olduğu için mi, yoksa bir adamı öldürmüş bulunduğu için mi yargılanmaktadır?" diye sordu. Dinleyiciler güldüler. Fakat savcı tekrar ayağa kalktı, cübbesinin önünü kavuşturdu ve: "Bu iki olay arasında gayet derin, dokunaklı ve esaslı bir ilgi bulunduğunu sezmemek için sayın müdafi kadar saf olmak gerekir," dedikten sonra avazı çıktığı kadar bağırarak: "Evet, bu adamı, bir anayı bir cani kalbiyle gömmüş olduğu için suçluyorum," dedi. Bu sözler dinleyiciler üzerinde derin bir etki yapmış gibiydi. Avukatım omuzlarını silkti ve alnındaki terleri sildi. Fakat o da bu sözlerin etkisi altında kalmış görünüyordu; işlerin benim için pek de iyi gitmediğini anladım.

Sonra her şey pek çabuk olup bitti. Oturuma son verildi. Arabaya binmek için adliye sarayından çıkarken kısa bir an yaz akşamının

kokusunu, rengini yeniden hissettim. Arabanın karanlığı içinde ve duymakta olduğum yorgunluğun derinliklerinde, sevdiğim bir şehrin ve günün bir saatinin bütün alışılmış gürültülerini birer birer tekrar bulur gibi oldum: Günün o saatinde bazen kendimi memnun hissettiğim de olurdu.

Artık sakinleşmiş olan havada gazete satıcılarının bağrışmaları; parktaki son kuşların ötüşleri; sandviç satıcılarının haykırışmaları; kentin yukarısındaki dönemeçlerde tramvayların çıkardıkları inilti ve gecenin karanlığı limanın üzerine çökmeden önce gökyüzünden gelen bu gürültüleri, bir körün gözü kapalı izlediği bütün bu şeyleri birer birer gözlerimin önünde canlandırıyordum. Evet, çok zaman önce kendimi memnun hissettiğim saatti bu. O zaman beni bekleyen şey, rahat ve rüyasız bir uykudan ibaretti. Fakat, ne de olsa değişmiş bir şeyler vardı, çünkü yarını beklerken, kendimi yine hücremde buldum. Sanki yaz göklerinde uzayıp giden âşinâ yollar, insanı masum uykulara olduğu kadar, hapishanelere de götürebilirmiş gibi.

IV

Sanık sandalyesinde otururken bile insanın kendisinden bahsedilişini işitmesi daima ilgi çeken bir şey oluyor. Savcının da, avukatımın da yaptıkları iddia ve savunmalar sırasında diyebilirim ki, benden pek çok sözedildi. Hatta işlediğim cinayetten fazla, benden sözedildi. Zaten iddia ile savunma birbirinden çok mu farklıydı sanki? Avukat kollarını havaya kaldırıyor, benim suçlu olduğumu, fakat işte hafifletici nedenler bulunduğunu ileri sürüyordu. Savcı ise ellerini uzatıp benim suçlu olduğumu, fakat işte hafifletici nedenler bulunmadığını ileri sürüyordu. Yalnız, beni belli belirsiz sıkan bir şey vardı. Zihnimin çok meşgul olmasına rağmen, bazen ben de söze karışmaya kalkışıyordum. O zaman avukatım: "Siz susun, davanız için böylesi daha iyi" diyordu. Yani, bu işin benim dışımda görülür gibi bir hali vardı. Her şey, ben karıştırılmaksızın olup bitiyordu. Kaderim, bana fikir sorulmadan tayin olunmaktaydı. Zaman zaman herkesin sözünü keserek: "İyi ama, sanık kim? Sanık olmak önemli bir iştir. Benim de söyleyeceklerim var," diyecek oluyordum. Fakat iyi düşününce söyleyecek bir şeyim olmadığını anlamaktaydım. Zaten şunu da kabul etmeliyim ki, meşgul etmekle duyulan ilgi uzun sürmez. Örneğin, savcının iddianamesi beni pek çabuk yoruverdi. Dikkatimi çeken, ya da ilgimi uyandıran şeyler yalnızca iddianamenin bütününden ayrı birtakım parçalar veya jestler oldu.

Anladığıma göre, savcının ana düşüncesi, benim cinayeti önceden tasarlamış olduğumdu. Hiç değilse, bunu kanıtlamaya çalıştı: "Bunu kanıtlayacağım, iki katlı olarak kanıtlayacağım hem: Önce olayların göz kamaştırıcı ışığı altında, sonra da bu cani ruhun psikolojisinin bana vereceği loş ışık altında," diyordu. Annemin ölümünden beri olup biten

olayları kısaca anlattı. Duygusuzluğumu, annemin yaşını bilmeyişimi, ertesi gün bir kadınla beraber denize girip sinemaya gidişimi, Fernandel'i seyredişimi ve son olarak Marie ile eve dönüşümü hatırlattı. O anda hemen anlayamadım, "Metresi," diyordu çünkü. Halbuki Marie benim için sadece Marie'ydi. Sonra Raymond'un hikâyesine geçti. Olayları görüş tarzının epey aydınlık olduğunu farkettim. Söyledikleri akla yakındı: Mektubu, metresini ve getirip "ahlâk düşkünü" bir adamın şiddet hareketlerine maruz bırakmak için, Raymond'la uyuşarak yazmıştım. Kumlukta Raymond'un hasımlarını kışkırtmıştım. Raymond yaralanmıştı. Ondan tabancasını istemiş, tabancayı kullanmak için tek başıma geri dönmüştüm. Arabi da tasarladığım gibi öldürmüştüm. Sonra beklemiştim ve "işin tam tamına yapıldığından emin olmak için" soğukkanlılıkla, bile bile ve düşünceli bir tarzda dört el daha ateş etmiştim.

Savcı: "İşte baylar," dedi, "bu adamı kesinlikle bilerek adam öldürmeye sevketmiş olan olaylar zincirini gözlerinizin önüne serdim. Bu nokta üzerinde ısrar ediyorum: Çünkü söz konusu olan sıradan bir cinayet olayı, durum ve koşulların etkisiyle hafiflemiş sanabileceğiniz düşüncesizce bir hareket değildir. Bu adam, baylar, bu adam zekidir. Onu dinlediniz, değil mi? Ne cevap vereceğini biliyor. Kelimelerin değerini biliyor. Onun için, ne yaptığını bilmeden hareket ettiği söylenemez."

Ben dinliyor, bana zeki dendiğini duyuyordum. Fakat sıradan bir insanın sahip olduğu meziyetlerin, bir suçluya karşı ne ezici ithamlar haline gelebileceğini iyi anlayamıyordum. Bende hayret uyandıran işte buydu ve savcının şu sözleri söylediğini işitinceye kadar onu dinledim: "Bari pişmanlık gösterdi mi? Ne gezer, baylar! Sorgunun devamınca bu adam, işlediği iğrenç eylemden dolayı bir tek defa olsun üzgün görünmemiştir." O sırada benden yana döndü ve nedenini iyice anlayamadığım saldırılarını sürdürerek, parmağıyla beni gösterdi. Haklı olduğunu kabulden kendimi alıkoyamazdım şüphesiz. İşlediğim eylem yüzünden pek o kadar pişmanlık

duymuyordum. Fakat onun bu kadar ısrarı beni hayrete düşürüyordu. Yaptığım herhangi bir şeyden dolayı hiçbir zaman gerçek pişmanlık duyamamış olduğumu ona samimi olarak, hatta dostça izaha çalışmak isterdim. Ben her zaman olacak şeyin, bugünün veya yarının etkisi altında olan bir insandım. Fakat şimdi içinde bulunduğum bu halde, hiç kimseye bu edayla söz söyleyemezdim. Savcı, ruhumdan söz etmeye başladığı için yine dinlemeye çalıştım.

"Ruhunu da inceledim, hiçbir şey bulamadım onda, sayın jüri üyeleri," diyordu. "Aslı aranırsa, bu adamda ruhtan da eser yoktur, insanlıktan da. Ve insan kalbinin bekçisi olan ahlâk kurallarından bir teki yoktur bu adamda. Şüphesiz, bu yüzden onu ayıplayamayız. O elde edemeyeceği bir şeye sahip değil diye yakınamayız. Fakat tamamen olumsuz bir erdem olan hoşgörürlük bu mahkemede yerini, daha çetin, fakat daha yüksek olan adalet gibi bir erdeme bırakmalıdır. Hele bu adamda görüldüğü cinsten, boş bir kalp, içine toplumun yuvarlanıp girebileceği bir uçurum haline gelirse."

Anneme karşı takındığım tavırdan da, o sırada sözetti. Duruşma süresince söylediklerini tekrarladı. Fakat cinayetimden sözettiği zamankine göre çok uzun konuştu. O kadar uzun konuştu ki, hatta o sabahki sıcaktan başka şey hissetmez oldum. Bu hal, savcının durduğu ve bir süre sustuktan sonra çok alçak ve çok derin bir sesle: "Bu aynı mahkeme yarın cinayetlerin en korkuncunu, bir babanın katli davasını yargılayacaktır, baylar," dediği ana kadar sürdü. Savcı: "Bu korkunç cinayet karşısında insanın aklı durmaktadır," diyordu. "Fakat insanların adaletinin zaaf göstermeksizin onu cezalandıracağını umuyorum. Yalnız şunu da çekinmeden söyleyebilirim ki, bu cinayet karşısında duymakta olduğum dehşet, şu sanığın duygusuzluğu karşısında duyduğum dehşetten hemen hemen daha azdır. Annesini mânen öldüren bir kimse, tıpkı kendisinin dünyaya gelmesine sebep olan insanın, yani babasının hayatına kasteden kimse gibi insan topluluğundan kendi kendini kovmuş olur. Şurası

muhakkak ki, birincisi, İkincinin eylemlerini hazırlar, bunları âdeta önceden haber verir ve meşrûlaştırır."

Sonra sesini yükselterek ekledi: "Onun için baylar, şu sandalyede oturmakta olan kimsenin, bu mahkemenin yarın yargılayacağı cinayetten de suçlu olduğunu söylersem düşüncemi fazla aşırı bulmayacağınıza eminim. Kendisinin cezası, ona göre verilmelidir."

Sözünün burasında savcı terden parlayan yüzünü sildi ve son olarak da: "Görevim acıklıdır, ama onu hiç yumuşamadan yapacağım," dedi. "Bu adamın, en esaslı kurallarını bilmezlikten geldiği bir toplumda işi yoktur. Üstelik, en basit tepkilerinden bile habersiz olduğu insan kalbine sığınmaya da yüzü yoktur. Sizden bu adamın başını istiyorum ve bunu, ferah bir gönülle istiyorum. Çünkü hayli uzun olan meslek hayatımda ölüm cezası istediğim çok olmuştur, ama bugün olduğu kadar hiçbir zaman, bu acı görevin, kutsal ve kesin bir gerekliliğin bilinciyle ve canavarca bir ifade okumakta olduğum bu insan çehresi karşısında duyduğum dehşetle karşılığını bulmuş olduğunu hissetmiş değilim."

Savcı tekrar yerine oturduğu zaman salonda epeyce uzun bir sessizlik oldu. Bense sıcaktan ve hayretten sersemlemiştim. Başkan bir iki öksürdü ve çok alçak bir sesle, diyeceğim bir şey olup olmadığını sordu... Ayağa kalktım; canım konuşmak istediği için de biraz rastgele bir tarzda, Arabi öldürmeyi düşünmemiş olduğumu söyledim.

Başkan: "Bu da bir itiraf," diye cevap verdi, "ama ben şimdiye kadar sizin savunma sisteminizi pek anlayamadım. Avukatınızı dinlemeden önce işlediğiniz eylemi size ilham etmiş olan sebepleri bana açıklarsanız memnun olacağım." Sözcükleri biraz karıştırarak ve gülünç olduğumu da hissederek, çabuk çabuk, bu işe güneşin neden olduğunu söyledim. Salonda gülüşmeler oldu. Avukatım omuz silkti ve hemen arkasından da ona söz

verildi. Fakat o, vaktin gecikmiş olduğunu, birkaç saat konuşacağını ileri sürerek oturumun öğleden sonraya bırakılmasını istedi. Mahkeme de bunu kabul etti.

Öğleden sonra büyük vantilatörler salonun ağır havasını boyuna dalgalandırmaya devam ediyor, jüri üyelerinin alacalı, küçük yelpazeleri de hep aynı yönde sallanıyordu. Avukatımın savunması hiç bitmeyecekmiş gibi gelmekteydi bana. Bununla birlikte bir ara, onu dinledim, çünkü: "Öldürdüğüm doğrudur," diyordu. Sonra hep bu şekilde, benden söz ettiği sırada her seferinde, hep "ben" diyerek devam etti. Buna pek şaşmıştım. Bir jandarmaya eğilerek, bunun nedenini sordum. Bana: "Sus," dedi, biraz sonra da: "Bütün avukatlar böyle yaparlar," diye ekledi. Bunun beni davadan çıkarmak, sıfıra indirmek ve bir bakıma da benim yerime geçmek demek olduğunu düşündüm. Fakat galiba daha şimdiden, bu mahkeme salonundan pek uzaklardaydım ben. Sonra, avukatım bana gülünç de göründü. İşte kışkırtma olduğunu kısaca ileri sürdükten sonra, o da benim ruhumdan söz etti. Fakat bunu savcıya göre daha az parlak bir şekilde yapıyor gibi geldi bana: "Ben de bu ruhu inceledim," dedi. "Fakat pek sayın savcının aksine olarak, bu ruhta bir şeyler buldum, hatta onu açık bir kitap gibi okudum, diyebilirim. Bu ruhta sanığın herkesçe sevilen ve başkasının dertlerine acıyan namuslu bir insan, yorulmak bilmeyen, çalışkan bir memur olduğunu okudum. Bana kalırsa o, elinde olduğu sürece annesine destek olmuş, örnek bir evlattır. Sonunda bir dinlenme evinin ihtiyar kadıncağıza, kendi imkânlarının vereceğinden daha fazla rahatlık sağlayacağı umuduna kapılmıştır." Sonra ekledi: "Doğrusu, baylar, bu Yurt etrafında neden bu kadar gürültü patırdı edildiğini anlayamıyorum. Çünkü söz gelimi, bu kurumların faydaları ve büyüklükleri hakkında bir delil vermek gerekirse, bunların masraflarını bizzat Devletin ödediğini söylemek yerinde olur."

Yalnız, avukatım cenaze töreninden söz etmedi ve savunmasında bu noktanın eksik kalmış olduğunu hissettim. Fakat bütün bu uzun cümleler, hep ruhumdan söz edilen bu bitmek tükenmek bilmez günler ve saatler yüzünden bana öyle geldi ki, her şey renksiz bir su halini almaktaydı ve bu yüzden de gözlerim kararıyordu.

Sonunda, avukatım konuşmasına devam ederken bir dondurmacının çaldığı boru sesinin sokaktan ve bütün salonlarla mahkemelerden geçerek bana kadar eriştiğini hatırlıyorum. Artık bana ait olmayan bir yaşamın tüm anıları başıma üşüşüverdi. Evet, bu yaşam bana ait değildi, ama en zavallısından en uzun süreklisine dek tüm sevinçlerimi, sevdiğim mahalleyi, gökyüzünün akşamları aldığı bir çeşit hali, Marie'nin gülüşlerini ve giysilerini o yaşamda bulmuştum ben. Burada yapmakta olduğum işin yararsızlığı birdenbire boğazımda düğümlendi ve içimde yalnız bir tek şey için acele duygusu kaldı: "Şu iş bitsin de hücreme ve uykuma döneyim," diyordum. Avukatımın, sözlerini bitirirken şöyle bağırdığını yarım yamalak işittim:

"Jürinin sayın üyeleri, bir dakika için şeytana uymuş olan namuslu ve çalışkan bir insanı ölüme mahkûm etmek istemeyeceksiniz herhalde. Müvekkilim işlediği cinayetin sonsuz azabı içinde zaten en emin şekilde cezasını bulmuştur. Bu cinayet için hafifletici nedenlerin de göz önünde bulundurulmasını rica ediyorum."

Mahkeme oturuma ara verdi, avukat da bitkin bir tavırla yerine oturdu. Fakat meslektaşları yanına gelip onun elini sıktılar. "Mükemmel azizim," denildiğini duydum. Hatta içlerinden biri beni tanık göstererek: "Öyle değil mi?" diye sordu. Ben: "Evet," dedim, ama tebrikim candan değildi, çok yorgundum çünkü.

Öte yandan dışarıda akşam oluyor, sıcak gitgide azalıyordu. Sokaktan geldiğini işittiğim bazı gürültülerden, akşamın sakinliğini, tatlılığını seziyordum. Ve hep birlikte beklediğimiz şey de yalnız beni ilgilendiriyordu. Salona bir daha baktım. Her şey ilk günkünün aynıydı. Kurşunî ceketli gazeteci ve otomat kılıklı kadınla göz göze geldim. O zaman da bütün duruşma boyunca Marie'yi bakışlarımla araştırmamış olduğumu hatırladım. Onu unutmuş değildim, ama çok işim vardı. Marie'nin Céleste ile Raymond'un arasında olduğunu gördüm. "Nihayet bitti," demek ister gibi bir işaretcik yaptı bana. Biraz kaygılı olan yüzünde bir gülümseyiş gördüm. Fakat yüreğimin kapalı olduğunu hissediyordum ve gülümseyişine cevap bile veremedim.

Mahkeme heyeti tekrar geldi. Jüri üyelerine çabucak birtakım sorular okundu. "Cinayetten suçlu...," "kışkırtma...," "hafifletici nedenler" gibi bazı şeyler işittim. Jüri üyeleri dışarıya çıktılar. Beni de daha önce beklemiş olduğum o küçük odaya götürdüler. Avukatım yanıma geldi: Pek konuşkandı, benimle şimdiye kadar hiç yapmadığı şekilde, daha güvenli ve candan bir tavırla konuştu: "Her şey yolunda gidecek inşallah, birkaç yıl hapis veya kürek cezasıyla sıyrılacaksınız bu işten," diyordu. "Karar aleyhte çıkarsa Yargıtay'ın bunu bozması ihtimali var mı acaba?" diye sordum. "Hayır," dedi bana, "jüriyi aleyhe çevirmemek için ortaya kesin hükümler atmadım, taktiğim buydu. Hem sonra bir karar öyle uluorta, hiç yüzünden bozulmaz." Bu, bana da apaçık göründü ve söylediği sebepleri haklı buldum. Olayı soğukkanlılıkla muhakeme edersek, bundan doğal şey olamazdı. Aksi halde boş yere bir sürü kırtasiyeciliğe yol açılmış olacaktı. Avukatım: "Yine de af talebinde de bulunabiliriz," dedi, "ama sonucun iyi olacağından eminim."

Çok uzun zaman, galiba üç çeyrek saate yakın bekledik. Ondan sonra bir zil sesi işitildi. Avukatım: "Jüri başkanı, cevapları okuyacak. Sizi ancak kararı bildirmek için içeriye alacaklar," diyerek yanımdan ayrıldı. Kapılar

açılıp kapandı. Yakında mı, uzakta mı olduğunu bilemediğim merdivenlerde birtakım insanlar koşuşuyorlardı. Sonra salonda birisinin boğuk sesle bir şeyler okuduğunu işittim. Zil yeniden çalıp da sanıklara mahsus bölmenin kapısı açılınca bana doğru yükselen şey, salonun sessizliği oldu. Genç gazetecinin beni görünce başını başka tarafa çevirdiğini farkederek duyduğum garip hissin yarattığı sessizlikti bu. Marie’den tarafa bakmadım. Buna zaman bulamadım, çünkü Başkan garip bir şekilde bana, Fransız milleti adına genel bir meydanda kafamın kesileceğini söyledi. O zaman bütün yüzlerde okumakta olduğum hissin niteliğini anlar gibi oldum. Saygı hissiydi bu galiba. Jandarmalar bana çok yumuşak davranıyorlardı. Avukat, elini bileğime koydu. Artık hiçbir şey düşündüğüm yoktu. Başkan, bir diyeceğim olup olmadığını sordu. Düşündüm, "Hayır," dedim. O zaman beni alıp götürdüler.

V

Cezaevinin papazı ile görüşmeyi üçüncü defa olarak reddettim. Ona söyleyecek bir şeyim de yok, konuşmaya isteğim de yok. Nasıl olsa eninde sonunda göreceğim onu. Beni şu anda ilgilendiren şey, içinde bulunduğum çarktan kurtulmak, önüne geçilmez gibi görünen şeyin bir çıkar yolu olup olmadığını bilmek. Hücremi değiştirdiler. Bu hücrede yattığım yerden gökyüzünü, ama yalnız onu görüyorum. Bütün günlerim, gündüzü geceye kavuşturan renk değişmelerini onun çehresinde seyretmekle geçiyor. Yatıyorum, ellerimi başımın altına koyarak bekliyorum. "Bu amansız mekanizmadan kurtulmuş, idamdan önce kaybolmuş, polis kordonunu yarmış idam mahkûmları var mıdır acaba?" diye kimbilir kaç defa sordum kendi kendime.

O zaman, idam hikâyelerine yeterince dikkat etmemiş olduğum için hayıflanıyordum. İnsan daima bu tür işlere ilgi duymalı. Başa gelecek şey bilinmez ki. Herkes gibi ben de gazetelerde buna dair haberler okumuştum. Özel bir takım yapıtların olduğu da kesindi, ama ben hiçbir zaman bunlara başvurma merakını göstermemiştim. Belki bunlarda kaçma hikâyeleri de bulacaktım. Hiç olmazsa bir seferinde çarkın durduğunu, bu karşı durulmaz gidişte talihle rastlantının yalnız bir defa, bir şeyi değiştirebildiklerini öğrenecektim. Bir tek defa! Bir bakıma da bu, bana yetecekti galiba. Geri kalanını da yüreğim yapacaktı. Gazeteler sık sık, topluma olan bir borçtan bahsediyorlardı. Onlara göre bu borcu ödemek gerekirdi. Fakat bu, hayal gücüne hitabeden bir şey değil. Asıl önemli olan bir kaçma olanağı, değişmez ve şaşmaz bir usulün dışına atlayış, umudun bütün şanslarını taşıyan delice bir koşuştu. Tabiî umut, koşup giderken bir sokağın köşesinde, bir rastlantı kurşunuyla vurulup ölmekti. Fakat iyi düşünülürse,

bu denli şanslı olmayı umut etmem için hiçbir neden görünmüyor, aksine her şey bunu engelliyor, mekanizma beni sımsıkı kavrıyordu.

Bütün iyi niyetime rağmen, bu kesin ve acı gerçeği kabul edemiyordum. Çünkü ne de olsa, onu meydana getirmiş olan kararla o kararın tebliğ edildiği dakikadan itibaren değişmez bir şekilde birbirini kovalayan olaylar arasında gülünç bir orantısızlık vardı. Kararın saat on yedide okunacak yerde saat yirmide okunmuş olması ve büsbütün başka bir mahiyette de olabilmesi olasılığı, herkes gibi çamaşır değişen kimseler tarafından verilmiş bulunması gerçeği, Fransız (ya da Alman, veya Çin) milleti gibi kuşkulu ve belirsiz bir kavrama dayanmış bulunması keyfiyeti... Bunların tümü, bu kararın ciddiliğinden pek çok kaybettiriyor gibi geliyordu bana. Bununla birlikte bu kararın verildiği dakikadan itibaren onun etkilerinin, şu vücudumu dayadığım, duvarın varlığı kadar kesin ve ciddi bir hal aldığını da kabul etmek zorundaydım.

O anlarda annemin, babamla ilgili olarak bana anlattığı bir hikâyeyi anımsadım. Babamı tanımamıştım. Bu adam hakkında bildiğim tek belirli şey de belki annemin bu hikâyeyi bana anlatırken söyledikleriydi: Babam bir katilin idamını seyre gitmiş. Böyle bir şeyi seyre gideceğini daha düşünürken hasta oluyormuş, ama yine de gitmiş ve dönüşte öğleye kadar boyuna kusmuş. Fakat şimdi onu anlamaktaydım: O kadar doğal bir şeydi ki bu. Bir idamın çok önemli bir şey olduğunu, hatta bir bakıma onun bir insan için ilgi çeken tek şey olduğunu nasıl olmuştu da anlamamıştım? Mümkün olup da bu hapishaneden çıkabilseydim, bütün idamları seyretmeye giderdim. Fakat bu olasılığı düşünmekle doğru yapmıyordum galiba. Çünkü kendimi sabah karardığında bir polis kordonu gerisinde serbest, yani âdeta öte tarafta görmek; idamı seyre gelip sonradan kusacak bir seyirci olduğumu düşünmek yüzünden yüreğim acı bir sevinç duygusuyla doluyordu. Fakat doğru değildi bu. Kendimi bu gibi düşüncelere kaptırmakla iyi yapmıyordum. Çünkü sonradan o kadar çok

üşüyordum ki, battaniyemin altında dertop oluyordum. Kendimi tutamıyordum ve dişlerim birbirine çarpıyordu. Ama insan her zaman makul hareket edemez tabiî. Örneğin, bazen de yasa tasarıları yapıyordum. Cezaları düzeltiyordum. İşin esası, mahkûma bir şans vermek olduğunu farketmiştim. Binde bir tek şans, birçok şeyi düzeltmeye yeterliydi. Örneğin mahkûmu (Mahkûm... diye düşünüyordum), onda dokuz ihtimalle öldürecek olan bir kimya terkibi bulunabilirdi. Fakat mahkûm bunu bilecekti, koşul böyleydi. Çünkü iyice düşünerek ve olayları soğukkanlılıkla irdeleyerek görüyordum ki, giyotin bıçağının aksak tarafı, şansa hiç mi hiç yer bırakmamasıydı. Sonuç olarak mahkûmun ölümüne kesin şekilde karar verilmiş oluyordu. Olmuş bitmiş bir iş, iyice ayarlanmış bir düzen, kabul edilmiş ve bozulması düşünülemeyecek bir anlaşmaydı bu. Binde bir ihtimalle bıçak inmez veya kesmezse, işe yeniden başlanıyordu. Demek ki, meselenin cansıkıcı tarafı mahkûmun, makinenin iyi işlemesine dua etmek zorunda olmasıydı. Cezanın kusurlu tarafı işte buydu. Bir bakıma bu, doğrudur. Fakat başka bir bakıma iyi bir teşkilâtın bütün sırrının da işte bunda olduğunu kabul etmek zorundayım. Sözün kısası, mahkûm da kendisinin idamına mânen yardım etmek zorundaydı. Her şeyin aksamadan yürümesi onun da yararınaydı.

Sonra bu meseleler hakkında doğru olmayan fikirler beslemiş olduğumu da kabul etmek zorundayım. Bilmem neden, giyotine gitmek için ben hep bir iskemlenin üzerine çıkmak, basamaklara tırmanmak gerektiğini sanmıştım. Galiba buna sebep, 1789 İhtilâliydi. Yani, demek istiyorum ki, bu hal, bana bu işlem hakkında öğretilmiş veya gösterilmiş şeylerden ileri geliyordu. Fakat bir sabah gazetelerin gürültülü bir idam vesilesiyle yayınlamış oldukları bir resmi anımsadım. Gerçekte makineyi gayet basit bir şekilde toprağın üzerine koymuşlardı. Düşündüğümden çok daha dardı. Bunu daha önce farketmemiş olmam oldukça tuhaftı. Resimdeki makine, dakik ve hassas, cilâlı ve pırıl pırıl bir âleti anımsatan

haliyle dikkatimi çekmişti. İnsan bilmediği şeyler hakkında daima aşırı düşüncelere kapılır. Halbuki tersine olarak her şeyin çok basit olduğunu görmekteydim: Makine, kendisine doğru yürümekte olan adamla aynı hizadaydı. İnsan âdeta rastladığı bir kimseye doğru yürür gibi yürüyordu ona. Bir bakıma, bu da can sıkıcı bir şeydi. İskemlenin üstüne çıkmak, gökyüzüne doğru yükselmek hayali az çok harekete getirebilirdi. Halbuki bu noktada da makine, her şeyi ezmekteydi: İnsan biraz utanç ve büyük bir kesinlikle âdeta gizlice öldürülüyordu.

Sonra, boyuna düşündüğüm iki şey daha vardı: Şafak vakti ve af isteğim. Bununla birlikte, kendimi makul olmaya zorluyor ve bunları düşünmemeye çabalıyordum. Sırtüstü yatarak gökyüzüne bakıyor, onunla ilgilenmeye zorluyordum kendimi. Gök yeşile bürünüyordu, akşam olmuştu. Düşüncelerimin akışını başka yöne çevirmek için bir gayret daha yapıyordum. Kalbimi dinliyordum. Bu kadar uzun zamandan beri bana yoldaşlık eden bu gürültünün kesilebileceğini aklım almamaktaydı. Zaten hayalim hiçbir zaman geniş olmamıştır. Bununla birlikte bu kalbin çırpınışının başımın içine doğru uzanamayacağı o saniyeyi gözümün önüne getirmeye uğraşıyordum. Fakat boşuna. Şafak vakti ve af isteğim yine karşımdaydı. Sonunda işin en doğrusu kendimi zorlamamak olduğunu düşünüyordum.

"Onlar" şafak vakti geliyorlardı, bunu biliyordum. Sözün kısası, gecelerimi hep bu şafak vaktini beklemekle geçirdim. Baskına uğramayı hiçbir zaman sevmemişimdir. Başıma bir şey gelecekse, gözümün önünde gelmesini tercih ederim. İşte bunun içindir ki, gündüzleri pek az uyumaya başladım ve geceleri de gökyüzüne bakan pencerede ışığın belirmesini sabırla bekledim. İşin en güç tarafı, onların harekete geçmeyi âdet ettiklerini bildiğim o kuşkulu saatti. Gece yarısından sonra bekliyor, gözlüyordum. Kulağım hiçbir zaman bu kadar çok ses almamış, seslerin bu kadar incesini ayırdetmemişti. Zaten bu süre içinde bir bakıma talihimin

bana yardım ettiğini de söyleyebilirim, çünkü hiç ayak sesi işitmedim. Annem hep insanın tam anlamıyla mutsuz olamayacağını söylerdi. Gökyüzü renklenip de yeni bir gün hücreme doğru kaydığı zaman, ona hak veriyordum. Çünkü pekâlâ da ayak sesleri işitebilirdim ve kalbim durabilirdi. En küçük bir pıtırtıyla bile kapıya doğru atılsam da kulağımı tahtaya yapıştırıp kendi soluğumu işitinceye kadar - bu soluğun ne kadar hırıltılı ve bir köpeğin hırlamasına ne çok benzemekte olduğumu görüp korkarak- delicesine beklesem, sonunda kalbim yine durmuyor ve ben yirmi dört saat daha kazanmış oluyordum.

Gündüzleri ise af dilekçem vardı. Galiba bu düşünceden en iyi şekilde yararlandım. Bunun etkilerini hesaplıyor ve düşüncelerimden çok iyi bir şekilde yararlanıyordum. Daima en kötü ihtimali ele almaktaydım: Af dilekçem reddedilmişti. "Öyleyse öleceğiz demek?" Bu düşüncede hiçbir tereddütlü taraf yoktu. Fakat herkes bilir ki, hayat, yaşanmak zahmetine değmeyen bir şeydir. Aslında otuz ya da yetmiş yaşında ölmenin önemli olmadığını bilmez değilim; çünkü her iki halde de gayet doğal olarak başka erkeklerle başka kadınlar yine yaşayacaklar ve bu, binlerce yü devam edecektir. Sözün kısası, bundan daha açık bir şey yoktu. Şimdi ya da yirmi yıl sonra olsun, ölecek olan hep bendim. O anda yapmakta olduğum muhakemede beni bir parça rahatsız eden şey, yirmi yıl daha yaşamak düşüncesiyle içimde duymakta olduğum o korkunç hamleydi. Fakat bu hamleyi yatıştırmak için de, nihayet o gün gelip çatınca düşüncelerimin neler olacağını hayal etmekten başka yapacak işim yoktu. İnsan madem ki ölecektir, bunun nasıl ve nerede olacağının önemi yoktur, apaçık bir şeydir bu. Öyleyse (işin güç tarafı bu "öyleyse"nin içindeki düşünceleri gözden kaybetmemekti) öyleyse af dilekçemin reddedileceğini kabul etmekliğim gerekiyordu.

O anda, ama yalnız o anda ikinci ihtimali, yani affedilmiş olmam ihtimalini düşünmek için kendi kendime izin veriyor, yani buna bir çeşit

hak kazanmış oluyordum. İşin en can sıkıcı tarafı, kanımın ve vücudumun, gözlerimi delice bir sevinçle iğneleyen hamlesini dizginlemek zorunda oluşumdu. Bu haykırışı alçaltmaya, ona çekidüzen vermeye çalışmaklığım gerekiyordu. Birinci ihtimale boyun eğerek katlanacağımı daha akla yakın bir hale sokabilmek için, ikinci ihtimalde daha doğal davranmam lazımdı. Bunu başardığım zaman bir saatlik bir rahatlama devresi kazanmış oluyordum. Bu da az şey değildi herhalde.

İşte, cezaevi papazını görmeyi bir defa daha reddedişim böyle bir ana rastladı. Yatağıma uzanmıştım, yaz akşamının yaklaştığını gökyüzündeki bir çeşit sarartıdan anlıyordum. Af dilekçemin reddedilmiş olması ihtimalini düşünüyor ve kanımın dalgalarının benliğimde düzenli bir şekilde dolaştığını hissediyordum. Cezaevi papazını görmeye ihtiyacım yoktu. Uzun zamandan beri ilk kez Marie’yi düşündüm- Günlerden beri bana mektup yazmaz olmuştu. O akşam düşündüm ve kendi kendime: "Belki de bir idam mahkûmunun metresi olmaktan bıkmıştır artık," dedim. Sonra belki hastalanmış veya ölmüş olacağı da aklıma gelmişti. Olağan şeylerdi bunlar. Ama, şimdi birbirlerinden ayrı olan vücutlarımız dışında, bizi hiçbir şey birbirimize bağlamadığına ve birimizi ötekine hatırlatmadığına göre, nasıl bilebilirdim bunu? Zaten o andan itibaren Marie’nin anısının beni ilgilendirmemesi gerekirdi. Ölmüşse, artık bana neydi bundan? Ben öldükten sonra herkesin beni unutmasını nasıl doğal buluyor idiysem, bunu da öylece doğal buluyordum. Onların benimle ilgileri kalmamıştı artık. Böyle bir şeyi düşünmenin acı olduğunu bile söyleyemezdim. Sonuç olarak insanın sonunda alışamayacağı düşünce yoktur.

İşte tam o sırada cezaevi papazı içeriye girdi. Onu görünce hafif bir titreme hissettim. O da bunu fark etti, korkmamam, gerektiğini söyledi. Her zaman başka bir ziyaret olduğunu, af dilekçemle ilgisi bulunmadığını, dilekçem hakkında hiçbir şey bilmediğini söyledi. Yatağımın üzerine

oturdu ve beni de gelip yanına oturmaya çağırdı, kabul etmedim. Fakat ne de olsa halini, tavrını pek yumuşak buluyordum.

Dirseklerini dizlerinin üstüne koyarak, başını önüne eğip ellerine bakarak bir süre öylece oturdu. Elleri ince ve adaleliydi, çevik iki hayvanı hatırlatıyorlardı bana. Ağır ağır ellerini birbirine sürttü. Sonra başını hep eğik tutarak o kadar uzun zaman öylece kaldı ki, bir an onu unutmuş olduğum gibi bir duyguya bile kapıldım.

Fakat birdenbire başını kaldırdı, yüzüme baktı: "Neden sizi ziyaret etmemi istemiyorsunuz?" diye sordu. "Tanrı’ya inanmıyorum da ondan," diye cevap verdim. Bundan emin olup olmadığımı öğrenmek istedi. Ben de bunun, kendi kendime sormaya değer bir şey olmadığını söyledim: Pek önemsiz bir sorun gibi görünüyordu çünkü bu bana. O zaman vücudunu geriye kaydırarak sırtını duvara dayadı. Ellerini yassılamasına, baldırlarının üzerine koydu. Hemen hemen bana söylemiyormuş gibi bir tavırla: "Evet insan buna emin olduğunu sanır, ama gerçekte emin değildir," dedi. Ben bir şey söylemiyordum. Yüzüme bakarak sordu: "Ne dersiniz"? "Belki öyledir," diye cevap verdim. Kesin olan şu ki, beni gerçekten ilgilendiren bir şeyden belki emin değildim ama, beni ilgilendirmeyen bir şeyden tamamen emindim. Ve tam da onun bana söz ettiği şey, beni ilgilendirmiyordu.

Gözlerini başka tarafa çevirdi ve durumunu değiştirmeden, acaba aşırı umutsuzluk yüzünden mi böyle konuştuğumu sordu. Umutsuz olmadığımı açıkladım ona. Yalnız korkuyordum, bu ise çok doğaldı, "Öyleyse Tanrı size yardım eder," dedi, "sizin durumunuzda olup da benim tanımış olduğum insanların hepsi, yüzlerini Ona çeviriyorlardı."

"Bu onların hakkıdır ne de olsa," diye onayladım. "Ama bu aynı zamanda, onların zamanları da olduğunu gösterir. Bana gelince, kimseden

yardım filân istemiyorum ve beni ilgilendirmeyen bir şeye ilgi duyacak kadar vaktim yok."

O sırada usancını gösteren bir el hareketi yaptı, fakat doğrularak cübbesinin kıvrımlarını düzeltti. Bunu bitirince: "Dostum," diyerek seslendi bana, "sizinle böyle konuşuyorsam bu, ölüme mahkûm olduğunuz için değildir," dedi. "Bana göre biz hepimiz ölüme mahkûmuz..." Fakat ben sözünüzü kestim: "Aynı şey değil ki bu," dedim. "Ve zaten bu hiçbir zaman bir teselli olamaz."

"Kuşkusuz," diye onayladı, "ama şimdi ölmezseniz daha sonra öleceksiniz. Aynı sorun o zaman da ortaya çıkacak. Bu çetin sınavı nasıl karşılayacaksınız?" Ben: "şimdi karşılamakta olduğum gibi karşılayacağım," diye cevap verdim.

Bu sözüm üzerine ayağa kalktı ve gözlerimin tâ içine baktı. Bu, benim pek iyi bildiğim bir oyundu. Emmanuel ve Céleste'le sık sık bu oyunu oynardık ve onlar gözlerini hep benden daha önce kırparlardı. Cezaevinin papazı da bu oyunu çok iyi biliyordu, hemen anladım bunu: Bakışları titremiyordu. Bana: "Şu halde, hiçbir umudunuz yok mu? Tümüyle ölüp gideceğiniz düşüncesini mi taşıyorsunuz?" dediği zaman sesi de titremedi. Ben: "Evet," dedim.

O zaman başını eğdi ve oturdu: "Size acıyorum," dedi. Bunun bir insan için dayanılmaz bir şey olduğu düşüncesindeydi. Bana gelince, artık onun sadece sıkılmaya başladığını hissediyordum. Ben de döndüm, pencerenin altında gidip durdum. Omuzumu duvara dayamıştım. Uzun boylu kulak vermedim ama, beni yeniden sorguya çekmeye başladığını işittim. Kaygılı, yalvaran bir sesle konuşuyordu. Heyecanlı olduğunu anlayarak söylediklerine kulak kabarttım.

"Af dilekçenizin kabul edileceğinden eminim," diyordu, "fakat yine de bir günahın ağırlığı altındasınız, bundan kurtulmanız lazım. Bana kalırsa insanların adaleti hiçtir. Tanrı'nın adaleti ise her şeydir." Ben: "Evet ama, beni insanların adaleti mahkûm etti," dedim. "Mahkûm etti ama, bunu yaparken günahınızı da temizlemedi ki," dedi. Ben: "Günahın ne olduğunu bilmiyorum, yalnız bir suçlu olduğumu söylediler bana," dedim. Suçluydum, cezamı çekecektim, benden de fazla bir şey istenemezdi artık. O sırada yine ayağa kalktı. Ben de bu hücre böylesine dar olduğuna göre, papaz kımıldamak isterse şunu veya bunu yapmak durumunda olmadığını düşündüm: Ya oturması, ya da ayağa kalkması gerekiyordu.

Gözlerimi yere dikmiştim. Bana doğru bir adım attı, sonra sanki ilerlemeye cesaret edemiyormuş gibi durdu. Parmaklıkların arkasından gökyüzüne bakıyordu. "Aldanıyorsunuz oğlum," dedi, "sizden daha fazlası da istenebilir. Hem belki istenecek de."

"Neymiş isteyecekleri?"

"Görmenizi isteyebilirler."

"Neyi görecekmişim?"

Papaz çepeçevre etrafına bakındı ve birdenbire çok bezgin olduğunu sezdiğim bir sesle cevap verdi: "Bütün bu taşlardan ıstırap akıyor, biliyorum bunu. Kaygı duymaksızın hiçbir zaman bakamadım bunlara. Ama kalbimin bütün içtenliğiyle şunu da biliyorum ki, aranızdan en sefilleri bile, içinde yaşadıkları karanlıktan tanrısal bir çehrenin çıktığını gördüler. İşte sizin de görmeniz istenen şey, bu çehredir."

Bir parça canlanır gibi oldum. "Aylardır ben de bu duvarlara bakıyorum, dünyada bunlar kadar iyi tanıdığım ne bir şey, ne de bir kimse

var," dedim. Belki çok zaman önce ben de bunlarda bir çehre aramıştım. Fakat bu çehrede güneşin rengi, arzunun alevi vardı: Marie'nin çehresiydi bu. Boş yere aramıştım onu. Şimdi ise her şey bitmişti. Mutlak olan şu ki, terleyen bu taşlardan hiçbir şey çıktığını görmemiştim.

Papaz bana bir çeşit kederle baktı. Şimdi artık sırtımı iyice duvara dayamıştım, gün ışığı alnıma vuruyordu. Papaz işitemediğim birkaç söz söyledi ve çabuk çabuk: "İzin verir misiniz, sizi kucaklayayım?" diye sordu. "Hayır," diye cevap verdim. Döndü duvara doğru yürüdü, ellerini yavaş yavaş onun üzerinden geçirdi: "Bu dünyayı bu kadar çok mu seviyorsunuz?" diye mırıldandı. Ben hiçbir cevap vermedim.

Böyle arkası dönük olarak uzun zaman durdu. Onun varlığı ağırıma gidiyor, beni tedirgin ediyordu. Gitmesini, beni yalnız bırakmasını söyleyecektim ona ki, bana doğru dönerek, bir çeşit parlayışla birdenbire bağırdı: "Hayır, size inanmak istemiyorum. Zaman zaman başka bir yaşam arzulamış olduğunuza eminim." Ona: "Tabiî," diye cevap verdim, "ama bunun zengin olmayı, çok çabuk yüzmeyi, ya da daha biçimli bir ağıza sahip olmayı arzulamak kadar da önemi yok." Bana göre bu da aynı türdendi. Fakat o, sözümü kesti. Bu öteki yaşam hakkında ne düşündüğümü sordu. O zaman ona: "Öyle bir yaşam ki, onu yaşarken, bu yaşamı anımsayabileyim," dedim. Hemen arkasından da: "Eee, bıktım artık," diye ekledim. Bana yine Tanrı'dan söz etmek istiyordu, ama ona doğru ilerledim, son defa olarak çok az vaktim kalmış olduğunu anlatmak istedim ona. Bunu da Tanrı ile kaybetmek istemiyordum. Kendisine niçin "pederim" demeyip de "siz" diye hitab ettiğimi sorarak lâkırdıyı değiştirmek istedi. Buna içerledim: "Siz benim pederim filân değilsiniz: Ötekilerden yanasınız," dedim.

Elini omuzuma koyarak: "Hayır oğlum," dedi, "ben sizden yanayım. Ama siz bunu bilemezsiniz, kör bir kalbe sahipsiniz çünkü. Sizin için dua

edeceğim."

O zaman, neden bilmem, içimde bir şey delinir, yırtılır gibi oldu. Avazım çıktığı kadar bağırmaya başladım ona, küfür ettim. Dua filân etmemesini, yok olmaktansa, yanmanın daha iyi olduğunu söyledim. Cübbesinin yakasını sımsıkı kavramıştım. Yüreğimin içinde ne varsa hepsini sevinç ve öfke hamleleriyle karışık bir halde onun yüzüne haykırıyordum. Kendinden bu kadar emin görünüyordu, değil mi? Halbuki onun bu güvenli edalarının bir kadın saçı kadar bile değeri yoktu. Yaşadığına bile emin değildi, bir ölü gibi yaşıyordu çünkü. Bense ellerim boş gibi duruyordum, ama kendimden de, her şeyden de emindim, ondan daha emindim, hayatımdan da, gelmek üzere olan şu ölümden de emindim. Evet, bundan başka şeyim yoktu. Ama hiç değilse, bu gerçek beni nasıl kavramışsa ben de onu öylece kavramış bulunuyordum. Haklıydım, şimdi de haklı bulunuyordum, hep haklı olacaktım. Şimdiye kadar şu şekilde yaşamıştım. Şimdiden sonra da bu şekilde yaşayabilirdim. Şunu yapmış, bunu yapmıştım. Filân şeyi yapmamıştım, ama falan şeyi de yapmıştım. Daha ne olmak ihtimali vardı? Hayatım boyunca bu dakikayı ve cezaya çarptırılacağım bu şafak saatini beklemiştim sanki. Hiçbir şeyin, ama hiçbir şeyin önemi yoktu ve ben bunun niçin böyle olduğunu biliyordum. Nitekim o da bunun nedenini bilmekteydi. Geçirmiş olduğum bu saçma, boş yaşam boyunca geleceğimin derinliklerinden ve henüz gelmemiş yılların arasından karanlık bir soluk bana doğru yükseliyor; bu soluk, geçtiği yerde, yaşadığım yollardan daha gerçek olmayan o gelecek yıllar için vaadedilen bütün şeyleri aynı hizaya getiriyordu. Başkalarının ölümü, bir ananın sevgisi neme gerekti benim? Onun tanrısından, seçilen kaderlerden bana neydi? Çünkü benim kendimi de, onun gibi benim kardeşim olduklarını söyleyen milyarlarca imtiyazlıyı da bir tek kader seçecekti. Anlıyor muydu bunu anlayabiliyor muydu acaba? Herkes imtiyazlıydı. Bu dünyada imtiyazlılardan başka kimse yoktu. Ötekileri de günün birinde mahkûm

edeceklerdi. Eğer, adam öldürmekle suçlanıp da annesinin cenazesinde ağlamadığı için idam edilirse, ne çıkardı bundan? Salamano'nun köpeği de karısı kadar değerliydi. Otomat kılıklı ufak tefek kadın da Masson'un evlenmiş olduğu Parisli kadın kadar, ya da benim kendisiyle evlenmemi isteyen Marie kadar suçluydu. Raymond'un, ondan daha iyi bir insan olan Céleste kadar benimle arkadaş olmasının ne önemi vardı? Marie'nin bugün dudaklarını başka bir Meursault'ya vermesinin önemi neydi? Şu halde bu mahkûm anlıyor muydu geleceğinin derinliklerinden?..

Bütün bunları papazın yüzüne haykırırken boğuluyordum. Fakat papazı elimden kurtarmışlardı bile. Gardiyanlar beni tehdit ediyorlardı. Fakat papaz onları yatıştırdı ve bir an sessiz yüzüme baktı. Gözleri yaşla dolmuştu. Arkasını döndü, çıkıp gitti.

O gidince ben de eskisi gibi sakinleştim. Bitkin bir haldeydim, kendimi yatağımın üstüne attım. Uyuduğumu sanıyorum, çünkü yüzümde yıldızlarla uyandım. Kırlardan gelen sesler bana kadar yükseliyordu. Gecenin, toprağın ve tuzun kokuları, şakaklarımı serinletiyordu. Bu uykuya dalmış yaz gecesinin olağanüstü sükûnu bir med dalgası gibi bütün benliğime dolmaktaydı. O anda ve gecenin sona ereceği o saatte, vapur düdükleri öttü. Bunlar benim artık hiç aldırmadığım başka bir dünyaya doğru yola çıkan vapurları haber veriyorlardı. Çok uzun zamandan beri ilk defa olarak annemi düşündüm. Bir ömrün sonunda niçin yeni baştan nişanlandığını, niçin yeniden başlamaca oyunu oynadığını anlar gibi oldum. Orada, ömürlerin sönmekte olduğu o yurdun etrafında da akşam, hüzünlü bir sükûn anı gibiydi. Ölüme o kadar yakınken de annem orada kendini kayıtlardan, bağlardan kurtulmuş ve her şeyi yeniden yaşamaya hazır bir halde hissediyordu, herhalde? Hiç kimsenin onun arkasından ağlamaya hakkı yoktur. Ve ben de, kendimi her şeyi yeniden yaşamaya hazır hissettim. Sanki bu büyük öfke içindeki kötülükleri söküp atmış, umutları boşaltmış gibi bir takım işaretler ve yıldızlarla dolu bu gecenin karşısında,

içimi ilk defa olarak dünyanın tatlı kayıtsızlığına açıyordum. Onun bana bu kadar benzediğini, âdeta bir kardeş gibi olduğunu hissedince, eskiden mutlu olduğumu, hatta şimdi de mutlu olmaya devam ettiğimi anladım. Her şeyin tamam olması ve kendimi daha az yalnız hissedebilmem için, idam günümde çok izleyici bulunmasından ve bunların beni hınç dolu haykırışlarla karşılamalarından başka isteyecek bir şeyim kalmıyordu.

SON

Varlık Yayınları

Anlatı Dizisi

Kadınlar da Vardır/Erendiz Atasü Beyaz Güvercin/Hüseyin Akyüz Bilgi Ağacı/Pio Baroja Lunapark/Oktay Akbal Beyaz Geceler/Dostoyevski Bulantı/Jean-Paul Sartre Dede Korkut Hikâyeleri/Cevdet Kudret Halkalı Köle/Bekir Yıldız Aile Savaşları/Bekir Yıldız İnsancıklar/Dostoyevski Bir Delinin Hatıra Defteri/Gogol Fareler ve İnsanlar/John Steinbeck Duvar/Jean-Paul Sartre Yabancı/Albert Camus Ebedi Koca/Dostoyevski Yaman Göç-Reform Masalı/Bekir Yıldız Bozkır Gelini/Bekir Yıldız Ölü Bir Deniz/Erhan Bener Bir Yufka Yürekli/Dostoyevski Düşüş/Albert Camus Arkadaş/Panait Istrati Sardalye Sokağı/John Steinbeck Kaçakçı Şahan/Bekir Yıldız İhtiyar Balıkçı/Ernest Hemingway Inci/John Steinbeck

Kumarbaz/Dostoyevski Yüzbaşının Kızı/Puşkin İş İşten Geçti/Jean-Paul Sartre Nevşehir'den Newyork'a/Yalçın Pekşen Öteki/Dostoyevski Kalkın Nazım'a Gidelim/Fahri Erdinç Patika/Cemil Kavukçu Akdeniz/Panait Istrati

Şiir Dizisi

Varlık Şiirleri Antolojisi/Ülkü Tamer Araya Giren Görüntüler/Kemal Özer Şiirler/Yannis Ritsos Ataol Behramoğlu/Dörtlükler Gül Sevgili Yurdum/Ali Püsküllüoğlü Şiirler/Mayakovski Gecede Söylenen Türküler/Bedrettin Aykın Sesler ve Küller/Behçet Aysan Ve Yürüdük Gecenin Ateşleri İçinden/Hüseyin Ferhad Bütün Şiirleri I/F.G.Lorca Bir Afişin Önünde/Salih Bolat Halk Şiiri Antolojisi/Eflatun Cem Güney İyi Bir Yurttaş Aranıyor/Ataol Behramoğlu Sınır ve Sonsuz/Salih Bolat 20 Aşk Şiiri ve Umutsuz Bir Şarkı/Neruda Erotika/Yannis Ritsos Yaşlı Kadınlar ve Deniz-Rumluk/Yannis Ritsos